

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ERGENLERDE ÖZERKLİĞİN YORDAYICISI OLARAK
BAĞLANMA STİLLERİ VE PROAKTİF KİŞİLİK YAPILARININ
İNCELENMESİ**

Hazırlayan
Hatice KARASU

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı

Danışman
Doç. Dr. Recep KOÇAK

TOKAT – 2013

ERGENLERDE ÖZERKLİĞİN YORDAYICISI OLARAK BAĞLANMA
STİLLERİ VE PROAKTİF KİŞİLİK YAPILARININ İNCELENMESİ

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 25 / 12 / 2013

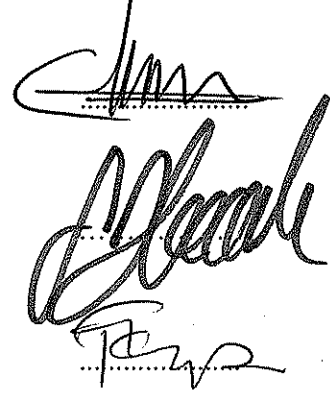
Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Uğur AKIN

Üye : Doç .Dr. Recep KOÇAK (Tez Danışmanı)

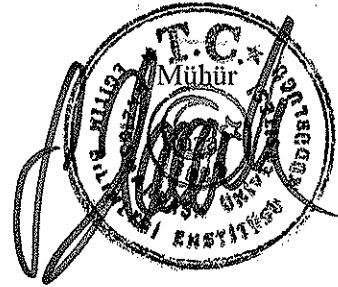
Üye : Yrd. Doç .Dr. Fatih KAYA

İmzası

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun
13.12.2013 tarih ve 30/5 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Doç. Dr. Recep KOÇAK

T.C.
GAZIOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin ve raporlaştırma sürecinin Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna genel akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplandığını, hazırlandığı ve raporlaştırıldığını, iş bu tez çalışmasını “intihali engelleme” programından taradığımı bana ait olmayan tüm bilgi, veri, düşünce ve bulgulara atıf yaptığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan eder sorumluluğun tarafıma ait olduğunu kabul ederim.

(25/12/2013)

Hatice KARASU

İmzası

ÖN SÖZ

İnsan ne için yaşar? Herkesin bu soruya kendince cevapları vardır elbet. Bertrant Russell "... ben üç şey için yaşadım: sevgi, özlem ve bilgi arayışı." benim bu soruya yanıtım ise var olmak için yaşamaktır... bakınız ki; ilkel toplumlardan günümüz modern toplumlarına gelene kadar insanoğlu kendi iç çatışmalarında hep bir doğal seleksiyon yaşamıştır. Güçlü duygular güçsüzleri bloke etmiş ve modern insan profili ortaya çıkmıştır. Bugün, bu modern insanı sosyal arenada bir arayış ve kendini ispatlama çabası içinde görürüz. Verdiği mücadele var olmak ve kimliğini ortaya koyabilmek içindir.

Günümüz gençlerinin bir OTOMATİK PORTAKALA dönüşmeden kendileri olmaları adına...

Teşekkürler...

Tez çalışmamın her aşamasında değerli fikirleri ile beni yönlendiren ve her türlü desteği, katkıyı sağlayan, zamansız zamanlarda bana kıymetli vaktini ayıran tez danışmanım Doç. Dr. Recep KOÇAK'a teşekkür ederim.

Beni ve kardeşlerimi yetiştirmek için hayatları boyunca çalışıp didinen ve hala çalışan, en sıkıntılı günlerimde desteklerini esirgemeyen ve hiçbir şekilde emeklerini ödeyemeyeceğim biricik anne ve babama çok teşekkür ederim.

Tez sürecinde desteklerini esirgemeyen abim Mustafa, kız kardeşlerim Esra ve Hilal BOZDOĞAN'a teşekkür ederim.

Tezimin her aşamasında işlerinden dolayı yanımda olamasa da her zaman sıcaklığını hissettiğim ve pratik zekâsı ile tıkanığım noktalarda bana yol gösteren sevgili eşim Mehmet KARASU'ya teşekkür ederim.

Ayrıca biricik oğlum Mustafa Kağan'a tezimi ithaf ediyorum.

Hatice KARASU

Aralık, 2013

ÖZET**Ergenlerde Özerkliğin Yordayıcısı Olarak Bağlanma Stilleri Ve Proaktif Kişilik Yapılarının İncelenmesi****KARASU Hatice****Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bilim Dalı****Tez Danışmanı Doç. Dr. Recep Koçak****Aralık-2013**

Bu çalışmada, ergenlerde özerkliğin yordayıcısı olarak bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapılarının araştırılması, demografik özelliklere bağlı olarak öğrencilerin özerklik, bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapılarında anlamlı farklılaşmanın olup olmadığını incelemesi amaçlanmıştır.

Araştırma ilişkisel tarama modelinde bir çalışma olup, 2011-2012 eğitim öğretim yılında Ankara Mamak İlçe Merkezinde çeşitli liselerde öğrenim gören 249 kız, 174, erkek toplam 423 öğrenciden oluşan çalışma grubu ile yürütülmüştür. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları; Musağaoğlu ve Güre (2004), tarafından Türkçe'ye uyarlaması yapılan Ergen Özerklik Ölçeğidir. (The Adolescent Autonomy Scale) Orijinali ise Noom, Dekovici Meeus (2001), tarafından 12-18 yaşları arasındaki ergenlerin özerkliğe ilişkin algılarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. İkinci olarak bağlanma stillerini ölçmek için Sümer ve Güngör (1999), tarafından Türkçe'ye uyarlaması yapılan İlişki Ölçekleri Anketidir. (Relationship Scales Questionnaire) Ölçek Bartholomew ve Horowitz (1991) ,tarafından geliştirilmiştir. Son olarak Şahin ve Abacı (2006), tarafından Türkçe'ye uyarlanan Proaktif Başa Çıkma Envanteri (Proactive Coping Inventory) dir ve ölçek Ralf Schwarzer tarafından geliştirilmiştir. Ayrıca araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda özerklik, bağlanma stilleri ve proaktif başa çıkma becerileri arasında anlamlı ilişkinin olduğu tespit edilmiştir ($r=0.46$, $r^2= 0.08$, $p<.01$). Analizler sonucunda proaktif başa çıkma boyutunun aşamalı regresyon analizine birinci aşamada girerek özerkliğin % 18.7 ile anlamlı yordayıcısı olduğu ve güvenli bağlanma boyutunun da % 1.3 ile onu takip ettiği tespit edilmiştir. Özerklikle bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapısı alt boyutları için korelasyon katsayılarına bakıldığında ise güvenli bağlanma ve proaktif başa çıkma alt boyutlarının birbiriyle pozitif yönde bir ilişkisinin olduğu, saplantılı bağlanma ve kaçınma başa çıkma alt boyutlarının negatif yönde bir ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özerklik, Bağlanma Stilleri, Proaktif Kişilik

ABSTRACT**An Examination of Attachment Styles and Proactive Personality Structures as Predictors of Autonomy among Adolescents****KARASU Hatice****The Department of Psychological Counseling and Guidance****Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Recep KOÇAK****December-2013**

In this study, it was aimed to investigate attachment styles and proactive personality structures as predictors of autonomy among adolescents, and to investigate whether there was a statistically significant difference among the students' autonomy, attachment styles and proactive personality structures by their demographic variables.

This research used a relational screening model. The participants of the study was composed of 249 female and 174 male students attending various public high schools in Mamak, Ankara during 2011-2012 academic year. The instruments used in the study were as follows: The first was the Adolescent Autonomy Scale which was developed by Noom, Dekovic and Meus (2001) to assess the adolescents' perception of autonomy between the ages of 12-18 and was adapted into Turkish by Musaagaoglu and Gure (2004). The second was the Relationship Scales Questionnaire which was developed by Batholomew and Horowitz (1991) and was adapted into Turkish by Sumer and Gungor (1999). The third was the Proactive Coping Inventory which was developed by Ralf and Schwarzer (1997) to assess proactive personality structures and was adapted into Turkish by Sahin and Abacı (2006). The last was a personal information form which was developed by the researcher.

Result of the study showed that there is a statistically significant relationship among the sub-dimensions of autonomy, attachment styles and proactive coping skills ($r = 0.46$, $r^2 = 0.08$, $p < .01$). It was also found that the dimension of proactive coping was a significant predictor of autonomy with the percentage of 18,7 by entering at the first stage of the stepwise regression analysis. It was followed by the dimension of safe commitment with a percentage of 1,3. When the correlation coefficients were analyzed for the sub-dimensions of autonomy, attachment styles, and proactive personality structure, it was found that there was a positive relationship between safe attachment and proactive coping sub-dimensions, and a negative relationship between obsessive attachment and avoidant coping sub-dimensions.

Keywords: autonomy, attachment styles, proactive personality

İÇİNDEKİLER

ETİK SÖZLEŞME	i
ÖN SÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLOLAR LİSTESİ	xi
GRAFİKLER.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR.....	xv
BÖLÜM I.....	1
1.GİRİŞ.....	1
1.1. PROBLEM DURUMU.....	5
1.1.1. Araştırmanın Amacı.....	5
1.1.2. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi.....	5
1.1.3. Problem Cümlesi.....	7
1.1.4. Alt Problemler.....	7
1.1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	8
1.1.6. Sayıtlar.....	8
1.1.7. Tanımlar.....	8
BÖLÜM II.....	9
2. LİTERATÜR TARAMASI.....	9
2.1. ÖZERKLİK	9

2.2. ÖZERKLİĞİN KAZANILMASINDA KURAMSAL YAKLAŞIMLAR	13
2.2.1. Psikoanalitik Yaklaşım.....	13
2.2.1.1 Murray ve Ayırıcı Özellik Yaklaşımı	16
2.2.2. Bilişsel Yaklaşım	18
2.2.3. Eklektik Yaklaşım.....	20
2.3. ERGENLİK ve ÖZERKLİK	26
2.4. BAĞLANMA KURAMI.....	28
2.4.1. Bağlanma	28
2.4.2. Bağlanma Kuramının Temelleri.....	29
2.4.2.1. Bağlanmanın Biçimlenmesi.....	31
2.4.2.2. İçsel Çalışan (zihinsel) Modeller.....	31
2.4.2.3. Bağlanma Stilleri.....	33
2.4.2.3.1.Dörtlü Bağlanma Modeli.....	36
2.5. PROAKTİVİTE NEDİR?.....	38
2.5.1. Proaktif Kişilik Yapısı ve Özellikleri.....	39
2.6. PROAKTİF KİŞİLİKLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR.....	41
2.6.1. Varoluşçu-Hümanistik Yaklaşım.....	41
2.6.2. Seçim Teorisi.....	43
2.6.3. Gestalt Yaklaşımı.....	44
2.7. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	45

BÖLÜM III.....	54
3. YÖNTEM.....	54
3.1. Araştırmanın Modeli.....	54
3.2. Çalışma Grubu.....	54
3.3. Çalışma Grubu Özellikleri-Betimsel İstatistikler	54
3.4. Veri Toplama Araçları	56
3.4.1. Kişisel Bilgi Formu.....	57
3.4.2. Ergen Özerklik Ölçeği (EÖÖ).....	57
3.4.3. İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA).....	59
3.4.4. Proaktif Başa Çıkma Envanteri (PBÇE).....	60
3.5. İşlem Yolu.....	61
3.6. Verilerin Analizi	62
BÖLÜM IV.....	63
4. BULGULAR	63
BÖLÜM V	88
5. TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER.....	88
5.1 Tartışma ve Yorum.....	88
5.2 Sonuç ve Öneriler	97
5.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler.....	97
5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	98
KAYNAKÇA.....	100
EKLER	112
EK-1: KİŞİSEL BİLGİ FORMU.....	112
EK-2: ERGEN ÖZERKLİK ÖLÇEĞİ	113

EK-3: İLİŞKİ ÖLÇEKLERİ ANKETİ.....	114
EK-4: PROAKTİF BAŞA ÇIKMA ENVANTERİ	115
EK-5: İL MEM İZİN BELGESİ.....	117
ÖZGEÇMİŞ.....	118

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 3.1 Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımları.....	55
Tablo 3.2 Öğrencilerin Kardeş Sayılarına Göre Dağılımları.....	55
Tablo 3.3 Öğrencilerin Doğum Sırasına Göre Dağılımları	55
Tablo 3.4 Öğrencilerin Sosyoekonomik Durumlarına Göre Dağılımları.....	56
Tablo 3.5 Öğrencilerin En Uzun Süre Yaşanılan Yerleşim Yerine Göre Dağılımları....	56
Tablo 4.1 Öğrencilerin Özerklik Düzeylerinin Cinsiyete Göre t -testi Sonuçları.....	64
Tablo 4.2 Öğrencilerin Özerklik Düzeylerinin Kardeş Sayısına Göre Anova Testi Sonuçları.....	64
Tablo 4.3 Öğrencilerin Özerklik Düzeylerinin Doğum Sırasına Göre Anova Testi Sonuçları.....	65
Tablo 4.4 Öğrencilerin Özerklik Düzeylerinin Sosyoekonomik Durumlarına Göre Anova Testi Sonuçları.....	66
Tablo 4.5 Öğrencilerin Özerklik Düzeylerinin En Uzun Süre Yaşanılan Yerleşim Yerine Göre Krukal Wallis testi Sonuçları.....	67
Tablo 4.6 Öğrencilerin Bağlanma Stillerinin Cinsiyete Göre t -testi Sonuçları.....	68
Tablo 4.7 Öğrencilerin Bağlanma Stillerinin Kardeş Sayısına Göre Anova Testi Sonuçları.....	69
Tablo 4.8 Öğrencilerin Bağlanma Stillerinin Doğum Sırasına Göre Anova Testi Sonuçları.....	70
Tablo 4.9 Öğrencilerin Bağlanma Stillerinin Sosyoekonomik Durumlarına Göre Anova Testi Sonuçları.....	71
Tablo 4.10 Öğrencilerin Korkulu Bağlanma Stillerinin Sosyoekonomik Durumlarına göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	72
Tablo 4.11 Öğrencilerin Bağlanma Stillerinin Uzun Süre Yaşanılan Yerleşim Yerine Göre Krukal Wallis testi Sonuçları.....	73
Tablo 4.12 Öğrencilerin Proaktif Başa Çıkma Becerilerinin Cinsiyete Göre t -testi Sonuçları.....	75
Tablo 4.13 Öğrencilerin Proaktif Başa Çıkma Becerilerinin Kardeş Sayısına Göre Anova Testi Sonuçları.....	76

Tablo 4.14 Öğrencilerin Proaktif Başa Çıkma Becerilerinin Doğum Sırasına Göre Anova Testi Sonuçları.....	78
Tablo 4.15. Öğrencilerin Proaktif, Önleyici, Aracı Duygusal Destek ve Kaçınma Başa Çıkma Becerilerinin Sosyoekonomik Durumlarına Göre Anova Testi Sonuçları.....	79
Tablo 4.16. Öğrencilerin Reaktif ve Stratejik Planlama Başa Çıkma Beceri Düzeylerinin Sosyoekonomik Durumlarına Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	80
Tablo 4.17 Öğrencilerin Proaktif Başa Çıkma Becerilerinin En Uzun Süre Yaşanılan Yerleşim Yerlerine Göre Krukal Wallis testi Sonuçları	82
Tablo 4.18 Regresyon Denklemine Atılan Bağlanma Stilleri İle Proaktif Kişilik Yapısı Alt Boyutlarına Ait Öğrenci Puanları Arasındaki Korelasyonlar.....	85
Tablo 4.19 Öğrencilerin Özerklik Düzeylerinin Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi	86

GRAFİKLER

	Sayfa
Grafik 1- Normallik Dağılım Grafiği.....	83
Grafik 2- Doğrusallık Dağılım Grafiği.....	84

ŞEKİLLER LİSTESİ**Sayfa**

Şekil 1. Bartholomew ve Horowitz'in (1991) Dörtlü Bağlanma Modeli.....	37
--	----

KISALTMALAR

TDK: Türk Dil Kurumu

EÖÖ: Ergen Özerklik Ölçeği

İÖA: İlişki Ölçekleri Anketi

PBÇE: Proaktif Başa Çıkma Envanteri

SED: Sosyoekonomik Durum

Akt: Aktaran

Vd: Ve Diğerleri

Çev: Çeviren

Ark: Arkadaşları

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

Ergenlik bireyin çocukluktan çıkıp yetişkinliğe geçişinin ilk ve sancılı evresidir. Gelişimsel bir süreci ifade eden ve Hall (1906), göre fırtına ve stres kaynağı olarak bilinen bu dönemde fiziksel ve bilişsel birtakım değişiklikler yaşanmaktadır. Bunlara bağlı olarak ergenin duygusal ve sosyal yaşamında da değişimler meydana gelmesi beklenen bir durumdur.

Ergenlik döneminde bireyin yaşadığı kimlik arayışı ve kendi benliğini oluşturma çabaları özerklik gelişimi hızlanmaktadır. İçinde bulunulan koşullar ve sosyal psikolojik özellikler bireyin ergenlik döneminde daha çok kendine yetme ve özgür olma yaşantılarını desteklemektedir. Yani hem birey daha özerk olmak istemekte, hem de sosyal alanda ortaya çıkan toplumsal ihtiyaçlar bireyin özerkliğinin temelini oluşturmaktadır. Bu dönemde bilişsel alanda bireyin kendi kararlarını alabilme potansiyeli artmakta, benlik ve kimlik gelişimi hızlanmakta, duygu ve davranışlar daha çok ergenin kendisi tarafından yönetmeye başlanmaktadır (Grotevant ve Cooper, 1985; Zimmer-Gembeck ve Collins, 2003). Ergenlik döneminde yaşanan bu gelişmeler yetişkinliğe geçişin temel görevi olarak kabul edilen özerklik gelişimini desteklemektedir.

Özerklik kavramı temelde “autos” ve “nomos” latince kelimelerinden oluşmaktadır. Noom’a (1999) göre, özerkliğin tanımı “öz” yani kişinin kendisi ile “erk” yani güç sözcüklerinin bileşiminden oluşur ve kendi kendine yetebilmektir; ayrıca özerklik her bireyin kendi yaşamına yön vermek için geliştirmeye ihtiyaç duyduğu beceridir. TDK’ya (2005) göre, ise özerklik; bir topluluğun kendi uyacağı yasayı kendisinin koymasıdır. Özerklik, bireyin kendini yönetimi şeklinde ifade edilmekte olup

zamanla farklı bakış açılarına göre tanımları yapılmıştır. Psikanalitik bakış açısına göre ergenlik döneminde özerkliğin özellikle aileden kopma ve ergenin ayrışma sürecindeki rolü üzerine vurgu yapılmıştır. Kendini Belirleme Kuramı'na göre özerklik, kişinin kararlarını dış baskılardan etkilenmeden kendisi alması olarak tanımlanmıştır. Bilişsel yaklaşımda ise özerklik gelişiminde karar vermenin önemi ve kontrol algısı üzerine yoğunlaşmıştır. Kültürel psikolojide ise özerklik, daha çok benlik kurgusu üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak bakıldığında özerklik; duygusal, davranışsal ve bilişsel yapılardan meydana gelmektedir. Bilişsel boyutu bireyin kendine güveni, kendini kontrol edebileceği inancı ve bağımsız olarak karar vermeyi; duygusal boyutu, bireyin aileden ayrılıp bağımsızlaşması olarak ifade edilir. Davranışsal boyutu ise kendi davranışlarını düzenlemeyi ve kendi kararlarını almayı ve uygulamayı içeren aktif ve bağımsız bir işleyişi tanımlamaktadır (Feldman ve Rosenthal, 1991; Sessa ve Steinberg, 1991). Bu işleyiş tarzı ise özerklikle ilgili zamanla değişen kuramsal bakış açılarına bağlıdır. Özerklik gelişimi ile ilgili klasik yaklaşımların aileden kopma, ayrışma ve bireyselleşmeyi vurguladığı, daha güncel yaklaşımların ise bağlılık ve özerklik birlikteliğinin üzerinde durduğu görülmektedir. Özerklik gelişimine ilişkin bu kavramsal değişim oldukça önemlidir. İnsanın bağımsızlığını anlamaya yönelik ilk çalışmalar özerkliğin daha çok aileden kopuş yönüne odaklanmışken daha sonra bağlanma ile bağımsızlığın birlikte var olan ve gelişen özellikler olduğu anlaşılmaya başlanmıştır (Bowlby, 1981; Kağıtçıbaşı, 1996, 2000, 2007).

Klasik anlamda bağlanma bebek ve bakım veren kişi arasında kurulan bağlıdır. Özerklik gelişiminin temelleri bebeklik döneminde atılır; çünkü bebeğin temel ihtiyaçları karşılandığında ve bakım verenle arasında güvenli bir ilişki bulunduğu anda bebek çevreyi keşfetme arayışına girer. Kısa dönemde bağlanma ve keşfetme birbirine

karşıt gibi görünse de uzun dönemde birbirinin tamamlayıcısıdır; bağlanma çevreyi keşfetmek için gerekli olan güveni sağlamaktadır. Bağlanma kuramcıları keşfetme davranışını özerkliğin ilk göstergeleri olarak görmekte ve bağlanma ve özerklik arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedirler (Bowlby, 1988). Bağlanma kuramına göre çocuk ve bakım veren arasında kurulan nitelikli ilişki çocuğun güvenlik gereksinimini karşıladığı gibi çocuğun bakım veren kişi tarafından algıladığı tutarlı, sıcak ve kabul edici davranışlar onun çevresine karşı özerklik gelişimini de desteklemektedir.

Deci ve Ryan'a göre (2000), öz yeterlik kuramında özerklik temel bir gereksinimdir ve kişi kendi eylemlerinin kaynağı olarak kendini görmektedir. Curtis (1992) ergenlik döneminde bağımsızlık çabalarının yoğunlaştığını ve ergenlerin özerklik kazanmak, kimlik oluşturma yolunda risk alma olasılıklarının da arttığını söylemiştir; ayrıca günümüz gençlerinin kendileri ve çevreleri ile ilgili olarak önceki kuşaklardan daha fazla sorumlulukla karşı karşıya oldukları belirtmiştir. (Akt: Steinberg, 1999). Bireyselleşen toplumsal yapının gereği olarak kendini kanıtlamak, aktif olmak ve problem çözme becerilerini geliştirmek için bireyin sorumluluk almak, inisiyatif elinde bulundurmak gibi kişisel özelliklerini geliştirmesi gerekmektedir.

Proaktif kişiler; gerçekçi olan ve bu şekilde davranan, risk alabilen, riskin sorumluluklarını üstlenen ve olumsuzlukları fırsata çeviren, çevresine yönelik bir etki alanı oluşturan kişilerdir. Bu çalışmada özerklik ve proaktif kişilik kavramlarının birlikte ele alınması bu sebeptendir. Birey kendini ne kadar bağımsız yani özgür ve bir şeyleri yapabilir yeterlilikte görürse o derece olayları değiştirme sorumluluğunu alabilir. Bilgi toplumunun gereği olarak kendimizi donanımlı hale getirmeliyiz. Sürekli katılımcı olarak, etki etmek ve yön vermek için öncelikle kendi benliğimizi yönetmeliyiz.

Her toplumda bireyler, kendilerine en yakın insanlardan bile ayrı birer varlık olduklarının farkındadırlar. Bu mutlak varoluşsal düzeydeki ayrılma- birleşme süreci çok açıktır. Ancak psikolojik kararlar, bu düzeyin çok ötesine gitmektedir. Sağlıklı kişilik gelişimi ile ailenin işleyişi kişiler arası ilişkilerde iç içelik ve bireysellik ya da bağımlılık, bağımsızlık kavramları ile açıklanır (Kağıtçıbaşı, 1991). Bu anlamda özerkliğin gerçekleşmesi için bireyin içinde bulunduğu sosyal çevrenin ve aile ortamının onu destekleyici olması gerekmektedir.

1.1 PROBLEM DURUMU

Ergenlerde bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapılarının özerkliğin yordayıcısı olup olmadığının araştırılması bu araştırmanın asıl problem cümlesidir. Özerklik, bağlanma ve proaktif kişilik yapılarının kişilik gelişimi üzerindeki etkisini ortaya koymak ise probleme dayalı olarak araştırmanın temel amacıdır. Bu amaç çerçevesinde araştırma sonucunda alana katkı sağlamak umulmaktadır. Ayrıca kişilik gelişimine önemli katkısı olan bu kavramların ergenlik açısından değerlendirilmesi düşünülmektedir.

1.1.1 Araştırmanın Amacı

Ergenlerde bağlanma stilleri ile proaktif kişilik yapılarının özerklik üzerindeki yordayıcı rolünün incelenmesi bu araştırmanın temel amacını oluşturur. Ayrıca *cinsiyet, kardeş sayıları, doğum sırası, algılanan sosyoekonomik durum ve en uzun süre yaşanılan yerleşim yeri* gibi bağımsız değişkenlere göre ergenlerin özerklik gelişiminde, bağlanma stillerinde ve proaktif kişilik yapılarında anlamlı bir farklılığın olup olmadığının incelenmesi bu araştırmanın diğer amaçlarıdır.

1.1.2 Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Bu çalışmada incelenen özerklik, bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapısı bireyin kişilik gelişiminde rol oynadığı düşünülen önemli süreçlerdir. Birbirleri ile ilişkili olan bağlanma stilleri, özerklik ve proaktif kişilik yapısı ergenin aile ortamından sıyrılıp toplumsal yaşamın getirileri ile yüzleştiği toplumsal hayatta kendine yer edinebilmesi açısından önemlidir. İlgili literatür incelemesi yapıldığında ergenlikte bağlanma stilleri, özerklik ve proaktif kişilik yapılarını birlikte inceleyen bir

araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu araştırma ile ergenlikte bağlanma stilleri, özerklik ve proaktif kişilik yapıları çeşitli değişkenler açısından incelenerek elde edilen bulguların alana katkı sağlaması umulmaktadır. Ayrıca konu ile ilgili ülkemizde yapılan çalışmaların çok sınırlı sayıda olmasından dolayı araştırma bulguları ortaöğretim programlarında ara disiplin olarak sağlıklı kişilik gelişimine daha çok yer verilmesi ve bu sayede öğrencilerin gelişimine katkı sağlanması düşünülmektedir. Özerkliğin yordayıcısı olarak bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapılarının incelenmesi sonucunda ortaya çıkan bulguların; özellikle ergenlikte karşımıza çıkan ebeveyn çatışmaları, madde bağımlılığı, intihar, cinsel istismar, disiplin bozucu davranışlar, okul ortamlarında disiplin problemlerinin yaşanması gibi durumlar karşısında ailelerin ve okul yönetimlerinin önceyici çözümler üretmesinde yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu çalışmanın aile ve okul ortamlarında konu ile ilgili bilinç düzeyini arttıracığı düşünülmekte olup; çalışmanın çıktıları ile ergenlikte kişilik gelişiminin önemli bileşenleri olan özerklik gelişimin desteklenmesi bağlanma davranışının öneminin aileler tarafından anlaşılması ve özerk birey olma, sorumluluk üstlenebilme problem çözme gibi gerekli davranışların kazandırılması konusunda öğrencilerin desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Türk Eğitim Sistemi içinde rehberlik ve psikolojik danışma servislerinin işleyişi düşünüldüğünde; önleyici rehberlik kapsamında ergenlik çağındaki bireylerin aile ve toplum tarafından ayrışma-bireyselleşme sürecinde desteklenmesi gerekmektedir. Kendi yeterlilik alanlarının farkına varabilmeleri için çalışma bulgularının bu doğrultuda alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.1.3 Problem Cümlesi

Ergenlerde bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapılarının özerkliğin anlamlı yordayıcıları olup olmadığı sorusu bu araştırmanın temel problemidir. Ayrıca öğrencilerin bağlanma stilleri, özerklik ve proaktif kişilik yapılarının; cinsiyet, kardeş sayıları, doğum sırası, algılanan sosyoekonomik durum ve en uzun süre yaşanan yerleşim yeri gibi bağımsız değişkenlere göre farklılaşma gösterip göstermediği sorgulanacaktır. Çalışmada belirtilen amaçlar doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere cevap aranacaktır.

1.1.4 Alt Problemler

1. *Ergenlerin Özerklik düzeyleri cinsiyet, kardeş sayıları, doğum sırası, algılanan sosyoekonomik durum ve en uzun süre yaşanan yerleşim yerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?*
2. *Ergenlerin bağlanma stilleri cinsiyet, kardeş sayıları, doğum sırası, algılanan sosyoekonomik durum ve en uzun süre yaşanan yerleşim yerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?*
3. *Ergenlerin proaktif kişilik yapıları cinsiyet, kardeş sayıları, doğum sırası, algılanan sosyoekonomik durum ve en uzun süre yaşanan yerleşim yerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?*
4. *Ergenlerin bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapıları özerkliğin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?*

1.1.5 Araştırmanın Sınırlılıklar

1. Araştırmada elde edilen veriler Ergen Özerklik Ölçeği, İlişki Ölçekleri Anketi, ve Proaktif Başa Çıkma Envanterinin ölçtüğü özellikler ile sınırlıdır.

1.1.6 Sayılılar

Araştırmaya katılan öğrenciler ölçme araçlarındaki ifadeleri içtenlikle yanıtlamış, gerçek görüş ve algılarını ifade etmişlerdi

1.1.6 Tanımlar

Özerklik: Kendini yönetmet, kendi bireyselliğini ortaya koymak ve ayrışma-bireyselleşme sürecine yön verebilmektir.

Bağlanma: Keşfi, bakımı, toplumsallığı ve cinsel birleşmeyi de içeren belirgin olmasına karşın iç içe geçmiş davranışsal sistemdir. Bebeklikten başlar ve ömür boyu devam eden bir sürece tabidir. Bebeklikte başlayan bu sistem diğer sistemlere başatlık eder.

Proaktivite: Yaşamın içinde aktif olmayı ifade eden bu kavram, kısaca insiyatifi ele almak olarak da düşünölmektedir.

BÖLÜM II

2. LİTERATÜR TARAMASI

Bu bölümde araştırma konusu olan özerklik, bağlanma stilleri proaktif kişilik yapısı kavramlarının kuramsal açıklamalarına ve konu ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.1 ÖZERKLİK:

Bireyin özerklik gelişimi; özellikle kişilik psikolojisi, gelişim psikolojisi ve sosyal psikoloji gibi psikoloji dallarında çok vurgulanan, önemsenen bir değerdir (Karadayı, 1996). Özellikle son dönemlerde Türkiye’de değerler üzerinde yapılan araştırmalar göstermiştir ki (Karakitapoğlu ve İmamaoğlu, 1999; 2002) özerklik; başarı ve kendini geliştirme gibi önemli değerlerdendir ve bireyin benlik gelişimini destekleyen bir gelişim basamağıdır. Sosyal psikoloji alanında vurgulanan özerklik bireyin kişilik gelişiminde önemli bağlayıcı rol üstlenmektedir. Türkiye’de özerklik konulu çalışmaların oldukça sınırlı olduğu yapılanların ise benlik kurgusu bağlamında olduğu ya da sadece özerklik yaklaşımının üzerinde temellendiği (Şener, 2002; Ercan, 2008; Uçar, 2010) görülmüştür. Bu araştırmada özerkliğin incelenmek istenmesi bu yüzdendir.

Özerklik üzerine pek çok araştırma yapılmasına karşın özerklikle ilgili ortak bir tanım bulunmamakta ve özerkliğin yapılandırılması ile ilgili kavramsallaştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir (Morsünbül, 2012; Beyers, vd., 2003; Kins, vd., 2009). Kavramsal olarak özerkliğin; siyasal, psikolojik ve etik boyutları vardır. “Hak” temelinde özgürlük kişilerin veya kuramların bağımsızlığını ifade eder. Bu anlamda kavramın antik çağda kullanımı daha çok devletin siyasi bağımsızlığı anlamında

olmuştur. Psikolojik anlamda özerklik ise kendi kendini kontrol edebilmeyi, rasyonel karar verme beceri ve yeterliliğine sahip olmayı, bu doğrultuda olumsuz unsurlardan uzak durabilmeyi ifade eder. Etik anlamda özerklik hemen hemen tüm yaklaşımlarda sorumlu olmanın gerekli koşulu olarak görülmesine karşın kimi etik kuramlar kavramın psikolojik boyutuna, kimileri de metafizik boyutuna dayanmaktadır (Yazıcı, 2008: 5).

Özerk kavramı, özgürlük (freedom), hürriyet (liberty), mahremiyet (privacy), özgürlük, kendini tanımlama (self-definition), kendini düzenleme (self-rule), kendi kendini yönetim, kendi kendine etki, kişisel kontrol, bağımsızlık ve başka kavramlarla eş anlamlı üst üste ya da birlikte kullanılmaktadır. Politikadan ahlaki konulara ve bireysel özerkliğe kadar değişik bakış açılarında ele alınmaktadır (Cicirelli, 1991; akt: Demir, 2002). Bu durum özerklik kavramının genel bir tanımının yapılmasını zorlaştırmaktadır. Kişilerin yaşamlarındaki önemine ve literatürdeki sık kullanımına karşın özerklik hakkında kuramsal bir ortaklıktan ve özerklik tanımındaki tutarlılıktan söz etmek pek mümkün görülmemektedir (Hmel ve Pincus, 2002).

Beck'e göre özerklik, bir kişilik yapısıdır ve bu yapının korunması özerkliğin aşırı olmamasına bağlıdır; çünkü bireyde yüksek düzeyde özerklik varsa birey başarı, özgürlük ve bireyselleşmeye aşırı yatırım yapmıştır. Bir başarısızlık onu depresif eğitimler gösterme durumunda bırakabilir (Hmel ve Pincus, 2002). Beck (1976), iki kişilik tipi tanımlamıştır: Otonomi ve sosyotropi. Otonom özellikteki kişiler için bağımsızlık ve başarı önemlidir. Sosyotropi özellikleri gösterenler ise sosyal bağların zayıflaması, ilişkilerin sonlanması ve reddedilme gibi durumlara aşırı duyarlı olan kişilerdir (Savaşır ve Batur, 1998). Beck'in otonom kişilik yapısı özerkliği ifade etmektedir. Aynı zamanda sosyotropi ise sosyal yana vurgu yapmaktadır.

Özerk birey kendini tanıyan, isteklerini bilen ve uygulayan insandır. İlgilerinin farkındadır, yeteneklerini bilir.

Littlewood'a (1999), göre özerkliğin iki tanımı vardır. Birincisi harekete geçirici (proactive) özerklik diğeri ise yanıt verici (reactive) özerkliktir. Birincisi öğrenme insiyatifini alma, hedef, yöntem, teknik belirleme, bireysel çalışma planları hazırlama ve uygulamaya geçme gibi bireyin kendi oluşturduğu ve düzenlediği öğrenme ortamlarını içermektedir ve daha batı kökenlidir. İkincisi ise birinciye geçmede bir adım olarak görülen özerklik kazanma süreci olarak değerlendirilmektedir. Eğer bu aşama iyi ve dikkatli biçimde yönetilirse öğrenen harekete geçirici özerklik sahibi olabilir. O halde kültürel köken bakımından özerkliği destekler özelliklerden yoksun olunan durumlarda özerk öğrenenler, yaratma yolunda öncelikle yanıt verici özerkliği sağlamanın yolları aşılmalı denilebilir. Littlewood'un tanımında sözü geçen proaktif özerklik, eyleme geçmeyi ifade etmektedir. Bu bağlamda birey özerk kararlar alabildiğinde eyleme geçebilir. Özerk karar verme bireyin kendi hedeflerini tanımlama ve bu hedeflere erişmek için insiyatifi üstlenme becerisi, bu da bireyin kendi varlığını göstermesi, başkalarını kendi gereksinimleri konusunda bilgilendirmesi yani gerektiğinde kendini savunması (self-advocacy) ile mümkündür. Kendini savunmak bireyin haklarını ve bunları nasıl elde edebileceğini bilmesini sağlar. İşte özerk karar verebilenler ne istediklerini ve buna nasıl ulaşabileceklerini bilmekle yaşamları üzerinde kontrol ve sorumluluk taşırlar. Aslında kendini savunmak bir nevi "özgürleşmektir" (www.state.sd.us). Bu özgürlüğü kazanmak bireyin kendisini çok iyi tanıyıp ifade etmesi ve istekleri konusunda kararlılık göstermesi gerekir. Mevcut gücünü kullanan ve sınırlılıklarını bilen birey bireysel farkındalığını ortaya koyarak özgürleşir. Özgürleşmede, özerkliğini gelişimini tamamlamış olmakla sağlanabilir.

İnsan, hem sahip olduğu potansiyelini geliştirme hem de çevresindeki diğer insanlarla paylaşabilme, uyumlu, doyumlu ilişkiler içinde olma gereksinimine sahiptir. Sağlıklı bir toplumsal kimlik, kişinin içinde bulunduğu aile, toplum ve kültürle bütünleşmesini sağlarken, diğer taraftan bireyleşmesini geliştirir (Karadayı, 1994). Bireyin özerkliği onun içinde bulunduğu topluma uyum sağlamasına ve kendini toplum içinde gösterebilmesine bağlıdır, sağlıklı kişilik gelişimi sosyal çevrede kendini kanıtlamış bir özerklik gelişimine bağlıdır. Türkiye’de ergenlikte özerklik gelişimi üzerine yapılmış araştırmaların çok sınırlı olduğu söylenebilir. Yapılan bu araştırmalar ise ana- baba tutumları, duygusal özerklik ve benlik üzerinedir. Araştırmamızda özerkliğin kişilik gelişimi açısından değerlendirilmesi hedeflenmiştir ve bunun alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Benlik; yetenek, ihtiyaç, hak gibi insani gereksinimlerle ilgilidir. Çünkü benlik bunların var olması ile şekillenir. İnsan toplumsal bir varlık olduğundan bir gruba dahil olmak gibi yaşamsal bir özellekle ile dünyaya gelir. Yaşarken kendi toplumsal kültürünü inşa eder. Bu kültür insanın fırçaları ile şekil alırken bir taraftan da kendini şekillendiren insanı revize eder. Onu kendi benliğinde yoğurur ve benliğine şekil verir. Benlik toplumdaki egemen bireyci (individualistic) ya da toplulukçu (collectivistic) kültürden etkilenir. Egemen yapı onun kendi proleteryasına yön verir. Söz hakkı isteyen, ihtiyacı olan yaşamsal güce sahip olmak ve sağlam kişilik yapısını ortaya koymak için olağanüstü yeteneğini yani benliği ilgilendiren tüm gereksinimlerini insanın ortaya koyması gerekir. O zaman içindeki itici güç ortaya çıkar.

2.2 ÖZERKLİĞİN KAZANILMASINDA KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Ergenlik döneminde özerklik, ergenlerin ruh sağlığını etkileyen en önemli değişkenlerden biridir. Özerklik hakkında pek çok çalışma yapılmasına karşın özerklikle ilgili ortak bir tanımlama bulunmamaktadır. Özerklikle ilgili iki yaklaşımın literatüre büyük etkisinin olduğu görülmektedir. Bunlar kültürel psikoloji ile psikoanalitik yaklaşımın özerkliğe ilişkin açıklamaları (bağımsızlık olarak özerklik) ve Kendini Belirleme Kuramının (kendilik onayı olarak özerklik) özerklikle ilgili açıklamalarıdır (Morsünbül, 2012). Ayrıca literatür incelendiğinde özerkliğin kazanılmasında psikodinamik ve bilişselci yaklaşımın yanı sıra eklektik yaklaşımında büyük katkısının olduğu bilinmektedir.

2.2.1 Psikoanalitik Yaklaşım

Psikoanalitik yaklaşım, yaşamın erken dönemlerine odaklanarak ergenlik dönemini gelişimsel süreçlerle açıklamaya çalışılır (Kroger, 2003). Psikoanalitik yaklaşımın kurucusu olan Freud daha çok çocukluk dönemine odaklanırken kişiliği cinsellik, saldırganlık gibi iki boyutta ve yaşamın altı yaşa kadar olan kısmında kazanılacağını savunmuştur. Kızı Anna Freud çocukluk döneminin önemini göz önünde bulundurarak ergenlik döneminin de gelişimde önemli bir yere sahip olduğunu belirtmiştir. Anna Freud'a göre, ergenler yaşamın ilk dönemleri olan çocukluğun yansıması olan odipal duygularla baş etmek için anne babadan uzaklaşırlar (Kroger, 2003). Odipal karmaşa çocuğun, karşı cinse ve hemcinsi ile olan ebeveynle yaşadığı rekabetçi bir içsel çatışmadır. Bu çatışma ilerde olumsuz aktarımlara sebep olabilir.

Bireyin psikolojik gelişimindeki önemli evrelerden biri olan birinci ayrılma ve bireyleşme kavramını psikoloji literatürüne Mahler önermiştir. Bu iki kavram, gelişim psikolojisindeki bazı psikoanalitik kuramlarda özerklik ve bağımsızlık gelişimini açıklamak için kullanılan kavramlardır (Noom, 1999). Özerkliğin kazanılmasını psikoanalitik yaklaşımla açıklayan ilk araştırmacı da Mahler'dir. Mahler, "ayrışma-bireyleşme süreçlerini özerkliğin gelişiminde ilk adım olarak görmektedir". Mahler'e göre, "Ayrışma-bireyleşme; yani diğer bireylerden ayrı bir birey olduğunun farkına varmak, kendi bedeni ve bilinciyle bağımsız eylemler gerçekleştirebilmek, bireyin psikolojik doğuşudur" (Akt: Yılmaz, 2007: 22). Mahler'in kuramının temel varsayımı ise yeni doğanın dış dünyaya göre uyum sağlamadan doğduğu, yani bebeğin biyolojik doğumu ile psikolojik doğumunun çakışmadığıdır. Gelişim sürecinde çocuğun, kendi isteklerinin farkına varışıyla birlikte, ilk iki yıl içinde ilk bireysellik duygusunun oluştuğunu ifade etmektedir. Bu durum, birinci ayrılma ve bireyselleşme krizi olarak tanımlanmaktadır. Bu süreçte, anne bir dış benlik gibi işlev görür. Annenin bakım ve ilgisi yeni doğanı iç ve dış uyaranlardan korur. Bir yandan da annenin varlığı bedensel alıcıların yavaş yavaş dış çevreye yönelmesine yardımcı olur. Böylece, çocuk dış dünyayı giderek daha çok fark eder. Ben ile ben olmayan henüz ayrılaşmamıştır. Ancak, içerisi ile dışarısının farklı olduğu algılanmaya başlanmıştır. Zamanla çocuk iyi olanla, kötü olanı ayırt etmeye başlar. Mahler'e göre, ayrılma (bireyleşme) "kimlik duygusunun" gelişmesi ve sürdürülmesi için önemli bir önkoşuldur (Mahler, 1968).

Psikoanalitik yaklaşımın ergenlik döneminde özerklik konusuna yaklaşımı Anna Freud'la başlamasına karşın asıl önemli açıklamalar Peter Blos tarafından yapılmıştır. Blos kuramını oluştururken Mahler'in bireyleşme-ayrışma kuramından etkilenmiş ve Mahler'in ergenin birinci doğumuna karşın o kuramında ergenin ikinci doğumuna vurgu

yapmıştır. Blos ergenlik dönemini ikinci bireyleşme (second individuation) süreci yani yeniden doğuş olarak tanımlamıştır. Ergenlik dönemine kadar ergenler ana babasının değerlerini özümseyerek büyürler. Ergenlik dönemine gelindiğinde ergen özümseydiği anne baba figüründen kurtulmaya çalışır ve ayrı bir birey olmak ister. Bu süreçte ana baba dışında destek olacak kişileri aramaya başlar. Bireyleşme süreci sonucunda ergen kendisinin nasıl bir birey olduğu konularında farkındalık kazanır. Ergen, kendisi ve başkaları arasında bir denge kurduğunda ikinci bireyleşme sürecini başarı ile tamamlamış olur. Blos (1979) göre; bireyleşme süreci, kişinin anne babasından fiziksel olarak farklı olduğunu anlamasıyla başlayıp, kendisinin ve anne- babasının ayrı ayrı var olduğunu (bireysel olarak, düşünce, istekler) anlamasıyla sona ermektedir.

Steinberg'e (2002) göre; Blos ikinci bireyselleşme dönemini açıklarken anne babadan ayrılık gelişimini, büyümekte olan bir kişinin kim olduğu ve ne yaptığı ile ilgili olarak giderek artan sorumluluklar dahilinde değerlendirmiştir. Ergende, dereceli olarak anne babasından özerk olmak isteyen, onlarla rekabet eden ve onlardan ayrı olma gibi duygularla kendini ortaya koyan bir kişisel durum geliştiğini ifade etmiştir. Bütün bunların sonucunda ergenin, daha önce sahip olduğu anne-baba ve çocuk bağlarından daha ileri gittiğini ve gitmek istediğini belirtmiştir. Blos'a göre ergenler, anne-babaları ile olan ilişkilerindeki yetersiz özerklikten dolayı arkadaşlık ilişkilerine yönelmekte ve anne- babalarıyla olan duygusal bağımlılıkları zayıflamaktadır (Akt: Atak, 2010).

Ergenler üzerinde yapılan araştırmalar ebeveyn ve ergenler arasındaki ilişkisel (relational) değişiklikler üzerinde durmanın son derece önemli olduğunu göstermiştir. Çünkü ebeveyn ve çocuk arasındaki eşitlikçi olmayan ilişki giderek ve derece derece daha eşitlikçi bir ilişkiye geçiş yapmaktadır (Noom vd., 2001). Psikodinamik yaklaşımdaki araştırmacılar, ergenlik döneminde ebeveynler ile ergenler arasındaki

ilişkide yaşanan değişimlerle ilgilendirler. Çocuk ile ebeveyn arasında yaşanan ve temelde eşit olmayan güçlere dayanan ilişkiler özerklik sonucunda daha eşitlikçi bir yapıya bürünmeye başlar (Musaagaoglu ve Güre, 2005). Ebeveyn statüsü, ergen büyüdükçe kendini geri çekmekte ve ergene söz hakkı tanımaktadır. Ergenin kişilik gelişimini tamamlaması ile olaylar, durumlar hakkında görüş oluşturması ve düşüncelerini ifade etmesi söz konusu olmaktadır. Yetişkinliğe geçişin ön koşulu olan ergenlik, sorumlulukların üstlenilmesinde, uygulamaya geçmede uyum sağlama evresi olarak görülebilir. O nedenle psikodinamik yaklaşımcılara göre özerkliğin kazanılması bireyin diğer bireylerden ayrışması ve kendi benliğini ortaya koyması ile mümkün olmaktadır.

2.2.1.1 Murray ve Ayırıcı Özellik Yaklaşımı

Murray'ın yaklaşımının psikoanalitik yaklaşımlar başlığının altına uygun olacağı düşünülmüştür. Çünkü Murray; yaklaşımını ortaya koyarken, çağdaş psikanalistlerden olan Jung ile yoğun bir şekilde çalışma fırsatı bulmuştur. Jung'un güçlü etkisi Murray'ın yazılarında kendini göstermiştir.

Murray yaklaşımını "kişilik bilim (personoloji)" olarak adlandırmıştır ve yaklaşımında kişiliğin temel gereksinimlerini belirlemiştir. Yiyecek ve su gibi, iç organlardan kaynaklı gereksinimlerle ilgilenmeyen Murray, bu alandaki diğer kuramcılarının tanımladıkları ayırıcı özelliklere benzeyen psikolojik gereksinimli özelliklere odaklanmıştır. Psikanalitik geçmişi ile de bağlantılı olarak bu gereksinimlerin büyük ölçüde bilinçaltı olduğunu söyleyen Murray 27 psikolojik gereksinim belirlemiştir (Akt: Burger, 2006: 246). Bu gereksinimlerinden biri de

araştırmamızda ele aldığımız özerkliktir. Murray'a göre özerklik başarı, başatlık gibi bir ihtiyaçtır ve bireyi harekete geçirici güdülenmeyi sağlar; ayrıca Murray özerkliği, etkilerden ve baskılardan bağımsız olabilme, özgür yaşayabilme ve özgürlüğün mücadelesini verebilme olarak tanımlamıştır (Yılmaz, 2007: 35). Başarı nasıl ki bireyin başarmış olma duygusunu tatması için içinden gelen bir gereksinimse özerklik de bireyin tutumlarına yön veren kişiliğin belirleyici yönüdür. Her şeyin başında Murray için 27 psikolojik gereksinimden biri olan ve ayırıcı özellik gösteren bir boyuttur.

Murray'a göre özerk olan bireyler, kendi yollarında gitmek isterler ve yollarında giderken veya karar alırken diğer insanlardan etkilenmezler. Murray özerkliği baskılara ve etkilere karşı bağımsız olabilme ya da bunların çıktısı olarak özgür yaşayabilme olarak tanımlamaktadır (Hmel ve Pincus, 2002). Murray özerkliğin yani bir gereksinimin aktif hale gelip gelmemesini, içinde bulunulan duruma bağlar, buna da baskı adını verir. Örneğin düzen gereksiniminiz dağınık bir oda gibi bir baskı olmadığında, davranışınızı etkilemeyecektir (Burger, 2006: 246). Bireyde özerklik gereksinimini ne zaman aktif hale gelir. Kendince alacağı kararlar baskı altında olduğunda ya da kendi belirlediği yoldan yürümek isterken başkalarının onu o yoldan alkoymasına halinde özerklik kendini gösterir. İşte bu yaklaşımda özerkliğin temel belirleyicisi bireylerin başkalarından ayrı olması, kararlarını diğerlerinden ayrı alması olarak ifade edilir. Bu kısım bağlantılı olarak özerk karar verme üzerinde durmak istiyorum. Özerk karar verme, insanların hayatlarına, üstlenecekleri sosyal rollere ve kuracakları kişilerarası ilişkilere dair kararları kendi kişisel tercihlerine dayalı olarak alabilme durumudur (Cook ve Jonikas, 2002; akt: Kart, 2008).

Özerk karar verme, sadece tercih yapmak değildir, aynı zamanda insanların kendi istek ve beklentileriyle paralel seçimlere sahip olmasıyla da ilgilidir. Bireyin istek ya da tercihleriyle tutarlı olmayan pek çok seçeneğin varlığına karşın bireyin değer verdiği hiçbir seçeneğin bulunmaması halinde, kesinlikle özerk karar verme durumundan söz edilemez (Leff ve ark., 2003). Özerk karar verilmiş davranışlar tüm sorumlulukları ile gerçek bir seçim yapma hissini içermektedir; çünkü bu seçilen şey her neyse, onu yapılabilmesi için kişinin kendisini tamamen özgür hissetmesi gerekir (Malthotra, 2004). Kişi kendisini tamamen özgür hissettiğinde seçimde bulunabilir. O zaman özerk karar verme insiyatifi ele almış seçimlerde bulunan bireyin özelliğidir. Tercihler ise seçenekler arasında birini tercih etmek olarak değerlendirildiğinde özgür bir karar verme söz konusu olmayacaktır; çünkü tercih etmede kısıtlandırılmış bir durum söz konusudur. Bireyin etkin olması, özgür kararlar almasına ve bu kararları hayata uyarlamasına bağlıdır. Yoksa seçimler tercih olma yoluna çoktan girmiş olurlar.

2.2.2 Bilişsel Yaklaşım

Bilişsel yaklaşım, özellikle farklı seçenekler arasında karar verebilmek ve verilen kararı kontrol etmek, değerlendirmek gibi yönleri ile özerkliğin gelişimine önemli katkılarda bulunmaktadır (Musağaoğlu ve Güre, 2005). özerkliğin kazanılmasında, bilişsel yaklaşımın temel örneklerinden birisi Bandura ve onun öz yeterlilik (self-efficacy) kuramıdır. Bandura'ya göre insanların fayda konusunda kendilerince oluşturdukları inançlar; onların nasıl davranacaklarını, hedefe ulaşmak için harcayacakları çabayı ve hedefleri ile ilgili olumlu ya da olumsuz düşünce/hislere kapılmalarını belirler. Öz yeterlilik hangi davranışın başlatıcılığı üstleneceğini, amaçlara ulaşmak için insanların kendilerini ne kadar zorlayacakları ve ilk başta

başaramadıkları zaman ne kadar süre daha devam edeceklerini etkilemektedir (Kamii, 1991). Öz yeterlik kuramında, bireyleri kendi eylemlerinin başlatıcısı olma yönünde güdüleyen içsel bir gereksinimden bahsedilmektedir ve bu gereksinim özerklidir. Özerklik ise temel bir gereksinimdir, kişi kendi eylemlerinin kaynağı olarak kendini gördüğünde bu gereksinimi karşılanmaktadır. Bu kuramda diğerleri (aile, toplum) ile olan ilişki biçimleri özerkliğin gelişimini desteklemektedir. Aileden ayrılma, bağımsızlaşma, aileyle çatışma özerklik gelişimi için gerekli değilken, sosyal ilişkilerin özerklik gelişimindeki rolü önemsenir ve buna vurgu yapılır. Kuramda belirli eylemler için kontrol edilmek, zorlanmak ve yönlendirilmek özerkliğin karşıtı (heteronomy) olarak görülmektedir (Deci ve Ryan, 2000). Öz yeterlik inançları, bireylerin nasıl hissettiklerini, düşündüklerini, kendilerini nasıl güdülediklerini ve nasıl davrandıklarını belirler. Yüksek bir yeterlik inancı, başarıyı ve kişisel doyumu artırır (Bandura, 1994). Bireyin “öz yeterlilik” inancına sahip olması otomatik olarak özerklik gereksinimini de karşılayacaktır. Basit bir örnekle ifade etmek gerekirse; davranış ve seçimlerimizi etkileyen bu algının varlığı birey zihninde işle ilgili başarı inancını doğuracaktır. Başaracağım hissiyle bireyde rahat davranma ve stresten uzak, eylemlilik halini getirecektir. Sonucunda ise özerk eylemler kendini gösterecektir.

Bilişsel yaklaşımın önemli temsilcilerinden biri de Piaget’ dir. Ona göre birey dünyanın pasif alıcısı değil bizzat aktif katılımcısıdır. Bu bağlamda özerklik; bireyin ödül ve cezadan, bağımsız olarak düşünebilmesi yani ödül ve cezanın etkisi altında kalmadan düşünmesi ve doğru ile yanlış ya da gerçek ile gerçek olmayan arasında tercih yapabilmesidir. Bu yaklaşımda nihai özerklik, kişinin kendisini yönetebilmesidir (Kamii,1991). Kendini dış çevreden gelen uyarıcılara karşı, sorumluluklarını alabilecek şekilde yönetebilmesidir.

Piaget'nin kuramı etkileşimci bir kuram olup, yani kalıtım ve çevre destekli bilişsel gelişimde doğuştan getirilen bilişsel özelliklerle çevresel etmenlerin etkileşiminin önemli olduğunu vurgulamaktadır (Bakken ve ark., 2001). Organizma; amaçlı, araştırmacı ve aktiftir (Senemoğlu, 2005). Piaget'ye göre gelişim, bir "denge-dengesizlik-yeni bir denge" sürecidir. Bir başka deyişle; "daha düşük bir denge durumundan daha yüksek bir denge durumuna ilerleme" olayıdır ve olgunlaşma, deneyim, toplumsal aktarım ve dengelenme aracılığıyla sağlanmaktadır (Bacanlı, 2005). Yeni denge sürecini sağlamada birey son derece aktif rol oynar, kendi bilgisini oluştururken duyu organlarına sunulan uyarcıları pasif olarak kopya etmekten ziyade aktif bir şekilde seçip yorumlama inisiyatifi ele alır. Piaget'in kuramında bireyin çevreye uyum dediğimiz süreçte aktif rol üstlenmesi ve çevreyi keşfinde kendi bilişsel etkinliğini ortaya koyması özerklik konusunda Piaget'in kuramının bize bilişsel yaklaşım boyutunda açıklayıcı rol üstlendiğini gösterir. Piaget kuramlı bir bakış açısından özerklik, kişinin kendini yönetebilmesidir. Buradaki yönetim ise bireyin kendini başkalarının gözünden görebilmesidir. Kendi akıl yürütme mantığındaki açıklamaya çalışan çocuk, karşıdaki için anlamlı olarak görünebilmek için o insanın tarafından bakmak zorundadır. Bu da çocuğu eleştirel düşünmeye ve dolayısı ile daha üst düzey bir zihinsel performansla akıl yürütmeye yönlendirmektedir. Birey ancak kendi karar verdiği ve bu kararın sonucunu değerlendirdiği zaman seçimler yapabilir (Kamii, 1991).

2.2.3 Eklektik Yaklaşım

Elektik yaklaşımçılar ise özerkliği, bilişselci ve psikodinamik yaklaşımçıların aksine çok boyutluluğundan dolayı bir bütün halinde ele almak gerektiğini

vurgulamışlardır. Özerklik sadece bireyin ötekilerden ayrışması ve eşitliği sağlaması değildir, kontrolü elinde tutup özerk kararlar alma yeterliliğini göstermesi olarak da tanımlanamaz. Eklektik yaklaşımda özerklik, ilişkisel ve bilişsel durumlarla birlikte ele alınır ve çoğunlukla üçüncü ve dördüncü bir elementle ilişkilendirilir (Akt: Yılmaz, 2007: 23). Bu kuramı ilk açıklayan Deci ve Ryan'dır. Kuramları ise kararlılık kuramıdır (self determination theory) ve bu kurama göre, psiko sosyal gelişime rehber olan üç temel psikolojik ihtiyaç bulunmaktadır. Bunlar; yeterlilik, ilişkisellik ve özerklik ihtiyacıdır.

Özerklik ihtiyacı, bireyin karar alırken ya da eyleme geçerken, kendini ön planda ve birinci dereceden sorumlu hissetme ihtiyacıdır. İnsiyatifi ele almak ve konu bağlamında kendini yetkin görmekle ilişkilendirilebilir. Özerkliğin diğer iki psikolojik ihtiyaca göre daha çok öneme sahip olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Deci ve Ryan, 1985b; Ryan, 1995).

İlişkisellik ihtiyacı ise bireyin kendini toplumdan soyutlamadan yine Bandura ve Piaget kuramlarında sözü geçen çevre etkeninin önemi vurgulanacak diğer bireylerle iletişimini sürdürmesidir. Birey sosyal bir varlıktır ve bir toplum içine doğar. Piaget'e göre bireyin gelişimi, doğuştan getirilen bir takım özelliklerin çevre ile etkileşimi sonucunda dengelenmesine bağlıdır. Sosyal çevre bireye her zaman etki eden önemli ortamdır. Psikodinamik yaklaşımda da birey ve çevresi arasında ilişkisellik vurgulanır ve bireyin ayrışması ön planda tutulur.

Eklektik yaklaşımıcılardan olan Steinberg (1993) göre özerklik; bir gelişimdir ve ergenlik döneminin temel psikososyal unsudur. Özerklik üçe ayrılır: duygusal, davranışsal ve değerlerde özerkliktir.

Duygusal Özerklik: Bireyin yakın ilişkilerinde olan değişikliklerden dolayı kendini bağımsız hissetmesidir, bir nevi bireyselleşmesidir. Çocuğun ergenliğe girme sürecinde anne-babadan duygusal olarak daha bağımsız olma dönemine girmesi ve bireyin yani ergenin bireyselleşme- ayrışma evresinin başlangıcını ifade etmektedir. Bu evrede birey kendini aile ortamından duygusal olarak bağımsız hissetmekle birlikte duygusal anlamda başka kişilerle ilişki yaşayabilir. Kız ya da erkek arkadaşına daha fazla bağlanabilir. Bu dönemde ergen için sosyal çevre etkileşimi ve arkadaş grupları içinde kabul edilebilirliği önemlidir.

Duygusal özerklik, bireyin anne- baba yalın ilişkilerinde ilişki yönünün başkalarına kaydığı dönemdir. Ergenlik döneminin sonuna doğru, birey anne babasına duygusal olarak çocukken olduğundan daha az bağımlıdır. Bu bağımlılıkları şu maddelerle ifade edilmiştir: İlk olarak, daha büyük ergenler genellikle üzüldüklerinde, kaygılandıklarında ya da yardıma gereksinim duyduklarında anne babalarına koşmazlar. Problemlerini kendileri çözmek isterler. İkinci olarak, anne babalarını her şeyleri ya da çok güçlü kişiler olarak görmezler. Zihinlerindeki mükemmel anne- baba figürü kendini herhangi anne- baba yani diğer insanlar gibi figürüne bırakır. Üçüncü olarak, ergenler genellikle ailenin dışındaki ilişkilerde çok fazla duygusal ilişkiye bağlanmışlardır. Son olarak da daha büyük ergenler anne-babalarını yalnızca ana babası olarak değil normal insan olarak görebilirler ve onlarla bu yolla iletişime girebilirler. Duygusal özerklik gelişimiyle ilgili çalışmalar duygusal özerkliğin ilk ergenlik döneminde başladığını ve genç yetişkinliğe kadar süren bir süreç olduğunu göstermektedir (Steinberg ve Silverberg, 1986). Duygusal özerklik dört alt boyuttan oluşur. Bunlar sırasıyla:

1.Ergenlerin anne babalarını idealleştirmekten vazgeçtikleri (de-idealize) dönem;
yukarıda bahsettiğimiz mükemmel anne- baba figürü yok olur;

2.Ergenlerin anne babalarını insan olarak görebildikleri dönem;

3.Bağımlı olmama ya da ergenin anne babasına değil de kendi kontrol odağının oluştuğu dönemi;

4.Ergenlerin ana babalarıyla ilişkileri içinde bireyleşmeyi-ayrışmayı hissetme dönemidir (Steinberg ve Silverberg, 1986).

Davranışsal Özerklik: Steinberg ve Silverberg (1986), ergenlik çağındaki çocukların gelişimine dair en yaygın fakat hatalı inancın, ergen özerkliğinin ailenin isteklerine karşı çıkmak olarak tanımlanması olduğunu belirtmişlerdir. Pek çok örnekte görüldüğü gibi otoritelere ya da aileye karşı asi davranışlar özgürlük isteğinden değil akranlara ayak uydurma isteğinden kaynaklıdır. Ergenliğin ilk dönemlerinde bireylerin duygusal olarak ailelerinden bağımsız fakat arkadaşlarından daha az bağımsız olma eğiliminde olduğunu belirtmektedir. Bireyin bağımsız kararlar alması ise kendi davranışları üzerinde kontrol kurması ile mümkündür. Daha gerçekçi ve uygun davranışlarda bulunmak ise gerektiğinde yardım istemek ve iş birliği içinde olmayı gerektirir.

Özerkliği davranış çerçevesi içerisinde ele almanın bazı yararları olduğu araştırmalarca kanıtlanmıştır. Bunların başında ölçümlerin göreceli kolaylığı gelir. Çünkü davranışın izlenmesi duygu ve bilginin değerlendirilmesinden genellikle daha açık seçik, kolay ve dolaysızdır. Böylece, özerkliği etkin kılmada en yaygın yolun neden davranışsal özerklik olduğu görülebilir. Ayrıca, eğitim uygulamalarında da davranışsal özerklik daha kolay başarı sağlamaktadır. Koşulları kullanarak; araştırmacı ve uygulamacılar uygun bir etkinleştirme yöntemiyle davranışsal özerklik sayesinde

kişinin kendi kendine davranma kapasitesini arttırabilirler. Davranışlardaki değişimleri daha kolay sunabilmektedirler. Böylece, özerklik davranışlarla beslenir denebilir. Son olarak, davranıştaki yaş farkı da kolayca belgelenebilir. Bu da göstermektedir ki; kişinin açık seçik hareketlerindeki değişimlerden, özerklik gelişimi kolayca izlenebilir. Bu üstünlükler, özerkliği bir davranış yaklaşımının içinde olumsuzluklarla birlikte ele alınması gerektiğini gösterir. Davranış modeline getirilen en büyük eleştiri ise şu olmuştur; bağımsızlığın kanıtları kişinin görevlerini başarıyla tamamlayıp tamamlayamadığına bakarak gözlenebilmesine karşın, bu bağımsızlığın özerklik olarak sınıflandırılmasında mantıksal bir kopukluk olduğudur. Özerk davranışlarla ilgili güçlendirme daha ileri dereceli özerk davranışları besler (Beckert, 2005). Özerkliğin belirlenmesinde davranışsal boyut duygusal boyuttan daha somut olarak gözlemlenebilir niteliktedir. Özerkliğin başarıya ulaşması davranış boyutunda daha net bir şekilde kendini gösterir.

Hangi yaşta olursa olsun bütün bireyler çevresindeki baskılara karşı duyarlıdır. Başkalarının düşünce ve önerileri bizim kararlarımız üzerinde etkilidir. Davranışsal özerklik gösteren ergen de başkalarının etkisinden tamamıyla uzak değildir. Daha doğrusu davranışsal özerk gelişimi sergileyen bir birey uygun olduğunda başkalarının tavsiyelerine başvurabilir (Aydın, 2000). Ergen, gerçekçi eylemlere odaklanmışsa başkaları ile yardımlaşma içinde olabilir. Ergeni aile ile olmaktan alıkoyan ve duygusal ve davranışsal anlamda kendi arkadaş grubu içinde olmaya sevk eden sosyal kabul etkisidir. Ergen, için de bu dönemde kendi benliğini göstermek gerekir, bu nedenle arkadaş grupları aileden daha öncelikli gelmektedir. Bir gruba üye olmak ve grup normlarına bağlılık göstermek duygusal olarak aileden daha fazla bağımsızlaşmayı zorunlu kılmaktadır.

Değer Özerklik: Değer, bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke veya inançlara denir (Kızılcelik, Erjem, 1994: 99). Değerler, taşıdıkları manaya göre kendi aralarında sınırlanırlar. Sıralanmış bir değerler kümesi, değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur. Kültürler ve bireyler sergiledikleri değer öncelikleri sistemleriyle betimlenebilirler. Buna ilaveten, değerlerin değişime açık yapılar olduklarını belirtmek gerekir. Özellikle de, zaman içinde ortaya çıkan gereksinimleri karşılamak için değer önceliklerinde değişiklikler olabilir (Kuşdil, Kağıtçıbaşı, 2000: 59). Steinberg (1993)'e göre; değer özerkliği, ergenlerin ahlaki, siyasi, ideolojik ve dinle ilgili konularda düşünceleri, düşüncelerini ifade edilmeleri ve karar vermeleri olarak tanımlanabilir. Değer özerkliği, doğru ve yanlış ile neyin önemli olduğu ve olmadığıyla ilgili bir dizi ilkeye sahip olmayı ifade eder (Çok, 2007).

Steinberg'e (1993) göre, değer özerkliği gelişiminin büyük bölümü bilişsel değişiklik özelliklerinden takip edilebilir. Ergenin gelişmiş muhakeme yeteneği ve varsayımsal düşünme gelişimi ideolojik ve felsefik olaylara daha karmaşık bir zeminde bakmasını sağlar. Ergen, seçenekleri ve seçimlerin sonucunda olasılıkları düşünme yeteneği sayesinde değişik düşünüş sistemlerini, siyasi düşünceleri, kişisel etiği ve dini inançları keşfeder. Bunun yanı sıra değer özerkliğinin gelişimi duygusal ve davranışsal bağımsızlıkla etkileşimlidir. Duygusal özerklik davranışsal özerkliği etkiler ikisi birlikte değer özerkliğini etkiler. Değer özerkliğinin gelişimi (18-20 yaş), duygusal ve davranışsal gelişimden (ergenlik döneminin ilk ve orta zamanları) sonra tamamlanmış olur. Gençler çocukluktaki duygusal bağılıktan uzaklaştıkça anne babasının inançlarına

ve değerlerine daha az güvenir, inanır. Duygusal özerkliğin yerleşmesiyle ergen anne babasının fikirlerine daha tarafsız ve yeri geldiğinde sorgulayıcı bakmaya başlar. Ergen anne babasını artık yıkılmaz ve güçlü görmediği (mükemmel) için çocukluğunda sorgulamadan kabul ettiği değerleri tekrar gözden geçirir.

Değer özerkliği ergenin ahlaki, dini ve felsefi yönden bir düşünce yapısı oluşturması ile yakından ilgilidir. Değerler sistemi oluşturmamış olan bir ergenin sosyal grup içinde kendi varlığını kanıtlaması mümkün değildir.

2.3 ERGENLİK ve ÖZERKLİĞİ

Ergen sözcüğü; ülkemizde “adolescent”in karşılığı olarak kullanılmıştır. Latince büyüme, olgunlaşma anlamında kullanılan “adolescere” fiilinin kökünden gelmekte olan bu sözcük, yapısı gereği bir durumu değil, bir süreci belirtmektedir (Yavuzer, 1993).

Ergenlik dönemine ait ilk bilimsel çalışmaları gerçekleştiren Hall (1906), ergenliği “fırtına ve stres” dönemi olarak nitelendirir. Ergenlik dönemi fiziksel ve duygusal süreçlerin yol açtığı, cinsel ve psikososyal olgunlaşma ile bireyin bağımsızlığını, kimlik duygusunu ve üretkenliğini kazandığı zaman sona eren bir gelişimsel dönemdir. Bu dönem; biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimle karakterizedir (Derman, 2008). Gelişimin bu zorlu döneminde ergen kendi değişim (fiziksel, duygusal) süreciyle uyumlu olmaya çalışırken bir taraftan da entelektüel gelişimi ile sosyal kabulünü sağlamak durumunda kalmaktadır. Fiziksel değişimdeki değişiklik onun bu zorlu yolda engeliyken sosyal ve psikolojik gelişimi destekleyici gücüdür. Kişilik gelişimi tamamlama sürecinde zorlu ödevlerden biri de özerklik gibi temel bir psikolojik ihtiyaç olan gelişim ödevini yerine getirmektir. Hortaçsu (2003) göre,

ergenlik döneminde özerklik-bağımsızlık elde etmek ergenin temel gelişim görevlerindedir. Ergenlik dönemindeki birey, ebeveynleriyle daha az zaman geçirmekte ve ebeveynlerinden uzaklaşmaktadır. Bu dönemde ergen, özerklik elde etmeye çalışırken aile ile bir ayrışma kendi arkadaş grupları ile bütünleşme yoluna gitmektedir. Özerkliği açıklarken psikodinamik yaklaşımda bu görüşün etkililiği üzerinde durmuştuk. Amaç ergenin kendi kimlik bütünlüğünü oluşturma gayretinden öte bir şey değildi.

Ergenlikte özerkliğin kazanılması önemli gelişimsel ödevlerden biridir. Pek çok kuramcıya göre ergenlik dönemi özerk işlevlerde bulunmanın arttığı yıllardır (Steinberg, 2002). Özerkliğin bu dönemde sağlıklı bir şekilde kazanılması ergenin uyumsal sosyal, bilişsel ve psikolojik gelişimine katkı sağlar.

Gelişimsel bakış açısıyla ele alındığında, özerkliğin ergenlik dönemi boyunca yaşın ilerlemesine bağlı olarak değişim gösterebildiğini söyleyebiliriz (akt: Aydın, 2000).

Özerklik bireylerin sosyal yapılarla uyumu ve özgür olma tecrübesi ile ilişkilidir. Ergenlerde grup lideri konumunda olmak özerklik, başarı ve ilişki ihtiyaçları açısından önemlidir (Heckert, vd., 2000). Özerkliği sosyal çevreden uzakta bir yerde tutmamız mümkün olamaz; çünkü özerklik, bireyin bağımsız hareket edebilmesi kadar sosyal çevre ile uyumunu da işaret eden ihtiyaca dönük bir içsel durumdur. Özerklik, kendini kabul etmek ve başkaları ile ilişki içinde olarak kendini onlara da kabul ettirmek süreçlerinin hassas dinamikleri üzerine inşa edilmiş bir yapıdır.

Ergenler bağımsızlaştıkça, yani kendilerini bağımsız hissettiklerinde karar vermelerinde iradeli davranış düzenlemesi ve psikolojik özgürlük düzeyleri artmaktadır (Kins vd., 2009). Sonuç olarak ergenlerde, iradeli olarak davranış düzenlemesiyle,

bağımsız karar vermenin olumlu olarak ilişkili olması, ergenlerin ayrışma-bireyleşme sürecini başarıyla tamamladıklarını göstermektedir (Petegem vd., 2012). Araştırma sonuçlarına dayalı olarak ergenlerde bu sürecin sağlıklı bir şekilde tamamlanması sosyal uyum becerilerini ve kişilik gelişimini desteklediğini göstermektedir. Özerklik üzerine Türkiye’de yapılan araştırmalar çok azdır ve yapılanlar ise ya benlik kuramlarına dayalı ya da duygusal özerklik yaklaşımıdır (Ercan 2008; Deniz, 2010). Bu nedenle özerklik olumlu kişilik gelişiminin kazandırılması açısından bu çalışmada araştırılmaya değer görülmüştür. Kişilik yapısının korunması için özerklik her bireyde olması gerekli ihtiyaç dâhilinde temellendirilmelidir. Yoksa başarı ve özgürlük gibi psikolojik gereksinimler karşılanmaz, karşılanırsa bile bireyin iyi oluş haline hizmet etmez.

2.4 BAĞLANMA KURAMI

2.4.1 Bağlanma

Bowlby (1982) göre bağlanma, duygusal bir bağıdır. Bu bağ rahatlığı, güvenliği ve desteği tanımlamaktadır. Bağlanma bir kişinin korktuğunda, yorulduğunda veya hasta olduğunda (başkalarını yanında ihtiyaç hissetme) bir figürle ilişki kurma ya da ondan yakınlık aramak için duyduğu güçlü bir istektir. Tanım olarak bağlanma ilişkiseldir- bireyler arasındaki ilişkilerin doğasıyla ilgilenir (George, 1996). Bağlanma sosyolojik bir eylemdir ve insanın olduğu her yerde kendini gösterir. Bağlanma bireyin içinde bulunduğu sosyal çevredeki ilişki ağından ve bu ağın kalitesinden etkilenir. İçgüdüsel bir harekettir ve bebeğin dünyaya geldiği ilk andan itibaren kendini fizyolojik ihtiyaçlarını (açlık, güvenlik...) giderilmesine dönük olarak çeşitli şekillerde (güvenli, kayıtsız, saplantılı, kaçınmacı) gösterir.

Bağlanma ile ilgili çalışmalar ise, ilk olarak John Bowlby tarafından 1950-1960 yılları arasında yapılmıştır. Bowlby'in ilk çalışması 1950 yılında evsiz çocukların ruh sağlığı üzerinedir. Bu araştırmada Bowlby suçlu erkek çocuklarının anneden ayrılma düzeyleri ile suçluluk düzeyleri arasında bir ilişkinin olduğunu araştırma sonuçlarında gözlemlemiştir (Hazan ve Shaver, 1994: 30). Ainsworth ise bağlanmayı bir insanın başka bir insana karşı hissettiği şefkatli bir bağ olarak ifadelendirmiştir (Genuis ve Oddone, 1996). Bağlanma çocuk ve bakıcısı arasında gelişen bir duygudur ve kendini ilişki kurma, çocuğun bakım veren kimseyi araması ve yakınlık arayışı gibi tavırlarla gösteren ve stres durumlarında belirginleşen dayanıklı ve devamlılığı olan bir duygusal bağdır (Pehlivan Türk, 2004).

2.4.2 Bağlanma Kuramının Temelleri

John Bowlby, bağlanma kuramını oluştururken Freud'un yakın ilişkiler ve bu ilişkilerin gelişimi hakkındaki görüşlerinden etkilenmiştir ve kuramının temellerini bu şekilde oluşturmuştur. Bağlanma kuramı, bireyin geçmiş ilişkilerindeki deneyimlerinin (bebeklik), kişinin bugünkü ve gelecekteki ilişkileri (yakın-romantik ilişkiler) ve kişilerarası davranışlarına dair olan beklentilerini etkilediğini söylemektedir (Bretherton, 1992).

Bowlby, kuramını oluştururken Freud'un görüşlerinden etkilenmiş olsa da Freud' a katılmadığı noktalar vardır. Özellikle herşeyden önce Bowlby bir teorisyendir ve araştırmalarını gözleme dayandırmıştır. Başlangıçta bir psikanalist olmasına karşın araştırmalarında hiç rüyalara yer vermemiştir ve araştırmalarında gözlemle elde ettiği veriler onun bu gün hala üzerinde durduğumuz bağlanma kuramının temelini oluşturmuştur. Carver ve Scheier (1998) göre, bağlanma teriminin kuramlaştırılması,

neo-analitik görüşe mensup teorisyenler tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu durumda bağlanma teorisinin klasik Freudyen teoriden ayrılan bazı özellikleri olduğu karşımıza çıkmaktadır, Margaret Mahler, Heinz Kohut, Karen Horney ve John Bowlby, neo-analitik görüşünün ve önemli temsilcileridirler. Bu kuramcılar, bilinçdışının asıl yönetici güç olarak ilan edilmesi ve cinselliğin insan hayatında merkezi bir konumda olması noktalarında Freud (*Freud Kişilik Kuramı, Yapısal Modeli*) ile fikir ayrılığına düşerler. Bu yeni görüşe göre; benlik (ego) sadece alt benliğin (id), bir anlamda da bilinçdışının, gereksinimlerini karşılayan bir yapı değil, kendi gereksinim ve hedeflerini kendisi belirleyebilen bağımsız bir varlıktır. İşte tam bu noktada kişiliğin gelişimde psikososyal yönünü vurgular. Bu psikososyal yön ise, erken dönem anne-bebek ilişkisine vurgu yapar.

Bowlby ve Ainsworth, bağlanma davranışının temel felsefesini Piaget'in bilişsel gelişim süreçleriyle benzer bir süreçte geliştiğini bu kuramı açıklarken ifade etmişlerdir (Ainsworth, 1969). Piaget'in kuramında vurguladığı gibi bebek çevreyi kontrol etmeyi öğrenmekte ve çevreyi kontrol ederek (manipulate) kendi davranışını şekillendirmektedir. Bu dönemde kurulan ilişkilerin kalitesi çocuğun gelişiminde önemli bir role sahiptir. Bu açıdan bakıldığında kontrol edenin bebek olduğu düşünülse bile iletişimin doğası gereği, bakım verenin tutumları ilişkinin niteliğini ve yönünü belirlemede önemli olacaktır. Çocuğun gereksinimlerine uygun davranışlarda bulunan, ihtiyaç duyulduğunda ulaşılabilir olan ve destekleyici bir şekilde yaklaştığı algılanan ebeveyn, bebek açısından sağlıklı bir gelişimin önünü açacaktır (Ainsworth, 1989; Kobak ve Sceery, 1988).

2.4.2.1 Bağlanmanın Biçimlenmesi

Bağlanma; keşfi, bakımı, toplumsallığı ve cinsel birleşmeyi de içeren, belirgin fakat iç içe geçmiş bir davranışsal sistemdir. Her sistem benzersiz işlevleri yerine getirir ve farklı çevresel ipuçlarına tepkide bulunur. Bebeklik ve çocukluk döneminde temel olan ve diğer sistemlerin de etkinleşmesi için bir işaret niteliği taşıyan ana sistem bağlanmadır. Çocuk “hissedilen güvenliği” yaşadığı sürece, bağlanma sistemi durağandır ve diğer davranışsal sistemler etkinleşmeye hazır hale gelirler (Hazan ve Shaver, 1994; çev: Dönmez, 2000). Bağlanma sistemi davranışsal bir sistem olup, yapısal olarak birbirlerinden farklı olmalarına karşın aynı amaca hizmet eden, ağlama, gülümseme ve izleme gibi bir davranışlar takımından oluşur. Bağlanma sistemi bazı bakımlardan beden ısısını, kan basıncını ve benzerlerini düzenleyen fizyolojik sistemlere benzer (Hazan ve Shaver, 1994; akt: Görünmez, 2006).

2.4.2.2. İçsel Çalışan (Zihinsel) Modeller

Bebeklikte bağlanma figürleriyle ya da birincil bakıcılarla (caregiver) kurulan ilişkiler, yaşamın sonraki yıllarında kurulacak olan yakın ilişkilerde ve kişinin kendini desteklemesinde etkin role sahiptir. Spontane gelişen ve bağlanma figürüyle yaşanan yakın ilişkiler, bağlanma kuramının özünü oluşturan içsel çalışan modellerin (zihinsel modeller) gelişimini sağlamaktadır. Başka bir deyişle, bağlanmanın çocuğun güvenlik, yakınlık ve diğer ihtiyaçlarına karşılık gösterdiği duyarlılık sonucunda çocuk kendisi, diğerleri ve dış dünya ile ilgili kendince zihinsel temsiller oluşturmaya başlar. Zihinsel temsiller, bakıcı çocuk ilişkisini şekillendirir ve bu ilişkiye yön verir. (Wekerle ve Wolfe, 1998; Fraley ve Shaver, 2000).

Bowlby (1973, 1982), bebeğin annesi-bakım vereni ile arasında geliştirdiği güvenli bağlanma stiliyle birlikte onun hem kendisine hem de diğer insanlara dair zihninde çeşitli temsiller oluşturmasını sağlayan çalışma modelleri geliştirdiğini belirtmiştir. İçsel çalışan modeller (zihinsel temsiller), bağlanma figürünün sıkıntılı zamanlarda bireye zihninde destek olacak beklentiler geliştirir. Duruma göre bu beklentiler içsel çalışan modelleri iki boyutta toplar: kendilik modeli ve başkaları modelidir. Kendilik modeli, kişinin bağlanma figürü tarafından değerli olup olmadığına ilişkin temsillerini içerir. Başkaları modeli, ihtiyaç anında ve bakım verenin yokluğunda bağlanma figürünün kim olacağına ve bu yeni bağlanma figürünün bir önceki kadar güvenilir olup olmadığına ilişkin temsilleri içermektedir. Yani olası senaryolara karşı bireyin zihnindeki temsillerdir (Bretherton, 1990).

İçsel çalışan modeller gelişimde bebeklikten ergenliğe kadar devamlı olarak pekiştirilirler. Ergenlik döneminin sonu ise içsel çalışan modellerin daha sürekli ve değişime karşı daha kararlı olduğu bir dönemdir (Zimmerman ve Stoll, 2002). Hamilton (2000), yaptığı araştırmada bebeklik döneminde oluşan bağlanma biçimlerinin ergenlik döneminde farklılaşıp farklılaşmadığını ve farklılaşma varsa bunun nedenlerini araştırmıştır. Araştırma sonucunda ise bebeklikte oluşan içsel çalışan modeller ergenliğe aktarılmaktadır; değişimi ise, olumsuz yaşam olayları belirlemektedir.

Bowlby, başkalarına dair geliştirilen içsel çalışan modelleri, bağlanma figürü ile ilk etkileşimler sonucu zihne kodlanan zihinsel temsiller olarak tanımlar. Bu zihinsel modeller, bağlanma figürü ve benliğe dair inançları, duygusal değerlendirmeleri ve beklentileri de kapsayan dinamik temsillerdir. Bowlby'nin içsel çalışan modellere ilişkin bu formülasyonu, nesne ilişkileri yaklaşımını temel alır (Levy, Blatt ve Shaver, 1998). Yirminci yüzyılın ortalarında Freud'un kişilik kuramını genişleten psikologlara,

nesne ilişkileri kuramcılarını adı verilir. Nesne ilişkileri kuramı, bağlanma kuramı için de bir sıçrama tahtası oluşturmuştur. Başta Bowlby olmak üzere bağlanma kuramcılarını, nesne ilişkileri kuramcılarını gibi, değişik ebeveyn- çocuk ilişkilerinin, uzun vadede çocuğun sonraki ilişkilerinde etkili olduğunu savunmuşlardır (Burger, 2006). Bu kuramcılar; Bağlanma Kuramının temellerinin atılmasında neo-analitik kuramcılar olarak nitelendirdiğimiz Margaret Mahler, Heinz Kohut, Melanie Klein, Donalt Winnicot gibi isimlerdir.

Bowlby (1973)'ye göre zihinsel temsiller birbirini tamamlar niteliktedir; bakıcılarının ulaşılır, güvenilir ve ilgili olduğuna dair bir model geliştiren çocuk kendisinin de güvenilmeye, ilgilenilmeye ve sevmeye değer bir çocuk olduğuna yönelik bir model geliştirir. Tersine, bağlanma figürü çocuğun ihtiyaçlarına tepkisiz kalır ya da uygun olmayan cevaplar verirse çocuk bağlanma figürünü reddedici olarak, kendisini de sevmeye ve desteklenmeye değer olarak kodlar (Güngör, 2000). Bowlby (1982), içsel çalışan modellerinin; öğrenme, bilgiyi işleme süreçleri, seçici dikkat ve önyargılar üzerinde güçlü bir etkisi olduğunu, bireylerin anne-baba olduklarında da çocuklarına tıpkı kendi anne-babalarının onlara nasıl davrandıysa o şekilde davrandıklarını, yani davranış sistemlerini bilinçsizce transfer ettiklerini ileri sürmüştür.

2.4.2. 4 Bağlanma Stilleri

Bowlby (1969), tarafından kavramsallaştırılmış, Ainsworth, Blehat ,Waters ve Wall (1978), tarafından genişletilmiş bağlanma "ethological" modelin bakış açısına dayalıdır ve bağlanma figürü, güven temeli sağlama ile ilgili uyum işlevine hizmet etmektedir. Aynı zamanda, bağlanma figürü çevre ile ilgili aktif keşfetmeyi ve

hakimiyeti desteklemektedir. Bağlanma ilişkisinin temel varsayımı, bebek- bakım veren ilişkisinde gelişen bağlanma stilinin gelecekteki ilişkilerinin kalitesini etkilediğidir (Barrtholomew, 1990; Bowlby, 1969, 1973, 1977).

Ainsworth ve arkadaşları (1978), 12-18 aylık küçük çocuklarla yaptıkları “Yabancı Durum” olarak bilinen deneysel bir çalışmayla Bowlby’nin kuramının temel sayıltılarını sınımışlardır. Bu çalışmada çocuklar sistemli olarak kısa aralıklarla önce annelerinden ayrılır, sonra bir yabancı ile yalnız bırakılır ve son olarak tekrar anneleri ile bir araya getirilir. Bu yolla çocukların bağlanma sistemlerinin aktive edilmesi amaçlanmaktadır. Ainsworth ve arkadaşları çocukların bu durumlarındaki tepkilerini göz önüne alarak bağlanmada üç ana örüntü betimlemişlerdir (Akt: Sümer ve Güngör, 1999);

Güvenli (secure) Bağlanma: Güvenli bağlanma stili içinde sınıflandırılan çocuklar, anneleri tarafından yalnız bırakıldıklarında doğal olarak kısmen huzursuzluk yaşarlar. Yabancı kişinin varlığından rahatsız olmamakta, anne ile tekrar bir araya geldiğinde ise çok kolay bir şekilde sakinleşme, onunla olmaktan hoşnutluk duyma, onunla tekrar yakınlık kurmaya çalışma gibi davranışlar sergilemektedirler ve çevreyi keşfetmeye devam ederler. Batı örneklerinde çocukların ortalama % 60’ı güvenli bağlanma göstermişlerdir.

Güvenli ilişkiler, bebeğin çevresine hakim olma isteğine yönelik keşfetme ihtiyacını destekler. Güvenli bağlanan bebekler, kendilerine bakım verenin duyarlı olduğundan ve ihtiyaçlarına cevap vereceklerinden emindirler, bu yüzden çevreleriyle kurdukları ilişkilerde güven zemini oluşur (Weinfield ve ark., 1999). Böylece bebeğin kendine ve karşısındakine güveni artar ve bebek kendini daha özerk hisseder. Kişilik gelişimi açısından bebeklik (1-3 yaş) ve ergenlik dönemindeki bağlanma ilişkileri

önemlidir. Bu kritik evrede bireyin özerkliğinin desteklenip bireyselleşmesinin sağlanması bu süreçteki gelişim ödevlerinin başarı ile üstesinden gelinmesini sağlar. Bebeklikte oluşan güvenli bağlanma zemini sonraki kişilerarası ilişkilerin nitelik açısından sonucunu belirleyici unsurdur.

Kaygılı/Kararsız (anxious/ambivalent) Bağlanma: Bu çocuklar anneleri ayrıldığında yoğun bir kaygı, gerilim ve huzursuzluk yaşamakta, yabancı ile iletişimi reddetmekte, anneyle tekrar bir araya geldiklerinde ise çift taraflı/çelişik (ambivalans) davranışlar sergilemektedirler. Bir taraftan çevreyi keşfetmek yerine annelerine sıkıca yapışıp birlikte olmak istemekte diğer taraftan da anneye öfke ve hırçınlık göstermektedirler. Bu en az görülen örüntüdür. Batı örneklemelerinde ortalama % 15'i bulmaktadır.

Kaçınan (avoidant) Bağlanma: Kaçınan bağ kuran çocuklar ise ayrılma anından çok fazla etkilenmemekte, yeniden birleşmeden sonrada anne ile gerek fiziki gerekse duygusal yakınlık kurmaktan kaçınmakta ve dikkatlerini daha çok oyuncaklara verir görmektedirler. Batı ülkelerindeki çocukların ortalama % 25'i kaçınan bağlanma stili içinde sınıflandırılmaktadır (Ainsworth 1978; akt: Sümer ve Güngör, 1999).

Çocuklarda farklı bağlanma stillerinin oluşması bireysel farklılıklara ve içsel çalışan modellere bağlıdır. Bebeğin kendi ve bakım verene ilişkin zihinsel temsilleri onda durum açısından farklı bağlanma stillerinin gelişmesine zemin hazırlar. Ayrıca bağlanma stillerinde görülen bu bireysel farklılıkları anlamlı diğerleriyle (yakın ilişkiler) girilen etkileşimlerle açıklamak mümkündür. Gerek duyulan zamanlarda ulaşılabilir olan, kişinin bağlanma ihtiyaçlarına karşı duyarlı olan ve kişinin yakınlık isteğine cevap veren anlamlı diğerleriyle (bağlanma figürleri) girilen etkileşimler sistemin ideal biçimde işlemesine yardımcı olur ve kişide güvenli bağlanmanın gelişmesine katkıda bulunur (Mikulincer, Shaver ve Pereg, 2003). İçsel çalışan modeller

her bireyde farklılık göstermektedir. Bu bireysel farklılıklar Ainsworth 'un deneyinde de bebeklerde üç tip bağlanma stiline gelişmesine neden olmuştur. Kimi güvenli bağlanma geliştirirken kimi de bakım verene karşı kararsız bağlanma stili geliştirmiştir. Bağlanma figürünün niteliği bağlanma stilini etkilemektedir.

2.4.2. 4. 1 Dörtlü Bağlanma Modeli

Bowlby (1973), bebeklikte gözlenen bağlanmanın yaşam boyu devam eden bir süreç olduğunu ve bu dönemde oluşan içsel çalışan modellerin çok fazla değişime uğramadan yetişkinlikte de işlev gördüğünü ileri sürmüştür. Bağlanma konusundaki araştırmalar ilkin bebeklik ve çocukluk dönemi ile sınırlı kalmıştır; ancak son yıllarda Bowlby ve Ainsworth'un çocuklardaki bağlanma stillerine ilişkin görüşleri yetişkinlik dönemi için de araştırılmaya başlanmıştır (Hazan ve Shaver, 1994). Araştırmalarda Ainsworth'un çocukluk dönemi için ileri sürdüğü 3 bağlanma stiline (güvenli, kaygılı, kaçınmacı) yetişkinlik dönemi için de geçerli olabileceği gösterilmiştir (Kobak ve Sceery, 1998). Ainsworth'un üçlü bağlanma modeli ile ilgili açıklamalara yukarıda yer verilmiştir. Ainsworth' un bebeklerde yaptığı araştırmalarını Hazan ve Shaver genişleterek, yetişkinlere için bir romantik bağlanma ölçeği geliştirmişlerdir. Ancak yetişkinlere ilişkin bağlanma stillerine yönelik literatürde farklı görüşler hakimdir. Bartholomew (1990), hem çocuklar hem de yetişkinlerle yaptığı araştırmada bağlanma stillerini Bowlby'nin içsel çalışan modeller kavramı temelinde yeniden tanımlamıştır (Sümer ve Güngör, 1999). İçsel çalışan modeller ise bebek ile bakım veren arasında gelişen ilişkinin kalitesine bağlı olarak bebeğin zihninde kendisi ve diğeri için oluşturduğu temsillerdir.

Bartholomew (1990), benlik ve başkaları modellerinin bağlanma stillerini belirleyen temel boyutlar olduğunu ileri sürmüştür. Bartholomew ve Horowitz (1991); de dördü bağlanma modelini geliştirmişlerdir.

BENLİK MODELİ

(Bağımsızlık)

Olumlu
(Düşük)

Olumsuz
(Yüksek)

Olumlu (Düşük) BAŞKALARI MODELİ (Kaçman)	1.grup GÜVENLİ Yakınlık ve özerklik konusundaki rahatlık	2.grup SAPLANTILI İlişkilerde saplantılılık
Olumsuz (yüksek)	3.grup KAYITSIZ-KAÇINAN Yakınlığa kayıtsız kalmak Karşıt-bağımlı	4.grup KORKULU-KAÇINAN Yakınlıktan korkmak Sosyal olarak kaçınan

Şekil 1: Bartholomew ve Horowitz'in (1991) Dördü Bağlanma Modeli'nden Uyarılama

1.Güvenli (secure) Bağlanma Stili

Bu bağlanma biçimi “olumlu benlik” ve “olumlu başkalarına ilişkin modellerin” birleşiminden oluşmaktadır. Bu kişiler kendilerini sevilmeye değer, başkalarını ise güvenilebilir, kabul edici, ulaşılabilir ve destekleyici olarak algırlar. Bu kişiler başkaları ile kolaylıkla yakınlık kurabilir ve aynı zamanda ilişkilerinde de özerk kalabilir (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Bu bağlanma stili Hazan ve Shaver'in (1994) güvenli bağlanma stiline karşılık gelmektedir (Sümer ve Güngör 1999).

2. Saplantılı (preoccupied) Bağlanma Stili

Bu bağlanma stili, “olumsuz benlik” ve “olumlu başkaları” modelinin birleşiminden oluşmaktadır. Yani bu bağlanma biçimine sahip kişiler kendilerini

“değersiz”/“sevilmeye değer olmayan” olarak değerlendirirken, başkalarını ise olumlu, sevilmeye değer olarak değerlendirirler. Bu yüzden bu bireyler yakın ilişkilerinde sürekli olarak kendilerini kanıtlama ve kabul ettirme çabası içindedirler ve ilişkilerinde takıntılıdır. Bu bağlanma stili Hazan ve Shaver’ın kaygılı/kararsız bağlanma stiline karşılık gelmektedir (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

3. Kayıtsız (dismissing) Bağlanma Stili

Bu bağlanma stiline sahip bireyler “olumlu benlik” ve “olumsuz başkaları” modelinin birleşimi içindedirler. İlişkilerinde kendileri değerli başkalarını ise değersiz görürler. Bu kişiler özerkliğe aşırı önem verirler ve yakın ilişki kurmaktan kaçınarak kendi özerkliklerini korumaya çalışırlar. Kayıtsız bağlanma stiline sahip kişiler reddedilmenin yaratabileceği hayal kırıklığına uğramamak için, yakın ilişki içinde olmaktan kaçınırlar ve yüksek bir benlik saygısına sahiptirler (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

4. Korkulu (fearful) Bağlanma Stili

Bu bağlanma stili hiçbir olumlu yan görmeyen stildir; çünkü kendi benlikleri ve başkalarına ilişkin zihinsel temsilleri olumsuzluklar içindedir. Başkaları değersiz olduğu gibi kendileri de değerli değildir. Bir türlü yakın ilişki içinde olamazlar ve ilişkiye yönelik hep korkuları vardır.

2.5 PROAKTİVİTE NEDİR?

Gerek kültürün getirisi gerekse toplumsal ihtiyaçlara bağlı olarak günlük yaşama her geçen gün yeni yeni kavramlar girmektedir. Hayatımızda son elli yılda ivme edinmiş olan kişisel gelişim literatürü bu kavramları zamanın, şartların getirilerine

uygun olarak günlük yaşamımıza sokmakta ve bizi de bu doğrultuda değişimden yana zorunlu kılmaktadır.

Proaktivite sözcüğü, iş yönetimi literatüründe sık rastlanan bir sözcüktür. Bu sözcük özellikle girişimcilikle birlikte anılır. Proaktif kişilik özelliği gösteren bireyler inisiyatifi ele aldıklarında girişimci olabilirler ve risklerle karşı karşıya kaldıklarında dış koşullardan etkilenmeyip eyleme yönelirler. Girişimci(lik) psikodinamik ve sosyal psikolojik yaklaşımlara göre kişisel nitelikler açısından değerlendirildiğinde “proaktif”, “dinamik”, “amaçlı”, “pozitif” ve “inisiyatif alabilme” yetenekleri ön plana çıkan kişileri ifade eder. Ayrıca, kimliği tanımlayıcı nitelikleri “yenilikçi”, “imajinatif”, “yaratıcı”, “esnek” vb. hususlara odaklanır. Bundan başka, “uyumlu olma”, “güven duygusuna sahip olma”, “ölçülü risk alma”, “kararlı olma”, “inatçı (direngen) olma”, “sonuç almaya yönelik fikri kapasite” ve “kendine güven düzeyinin yüksek olması” gibi kişiliğin bir takım baskın özelliklerini girişimci kişilerin belirgin özellikleridir (Bridge vd, 1998: 43).

2.5.1 Proaktif Kişilik Yapısı ve Özellikleri

Proaktif kişilik yapısı, kişilerin kendi davranışlarıyla çevrelerini ve olayları etkileyebileceklerini ve aynı şekilde bunlardan etkilenebileceklerini savunan etkileşimsel çerçeveden doğmuştur (Bateman, Crant, 1993; Bowers, 1973).

Proaktif bireyler önemli görevler üstlenirler. Bunlardan biri de kafalarda fikirlerin yeşermesine ortam sağlamaktır. Çünkü düşünce yoksa eylem de yoktur. Öncelikle, insanların “düşünce yapısı”, değişimleri algılayacak şekilde hazırlanmalıdır. Daha sonra, eylemler kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Eylem merkezli karar süreçlerinin yerini düşünce merkezli yaklaşımlar almalıdır (Covey, 1998). Amaç sorgulayarak

düşünce yapılarını ortaya koymak ve herkesin karar merkezli süreçten yana değil de düşüncenin öncülüğünde oluşturulmuş mantığa ulaşmasını sağlamaktır.

Prokatif kişileri kendi davranışları sonucunda şartları değiştirebileceklerine dair inanç taşırlar. Fırsatları fark ederler insiyatifi ele alırlar, istediklerini elde edinceye kadar sabırlı bir profil çizerler.

Bu araştırmada proaktif kişilik, yukarıdaki özelliklerinden dolayı özerklik ve bağlanma stilleri ile araştırılmak istenmiştir; çünkü özerkliğin temelinde etkin olmak varken kendine yönelik olumlu benlik modeline sahip (güvenli bağlanma) kişi değişimi başlatandır.

Proaktif davranış modelinde; proaktif kişilik, kişisel yeterlilik düzeyi bireysel girişimcilik ve kontrol gibi birçok bireysel farklılıktan bir tanesidir (Crant, 2000; Parker, Sprigg, 1999; Frese, King, Soose, Zempel, 1996). Proaktif insanlar, davranışlarını duygularının üzerinde tutarlar. Çünkü doğaları gereği öyle davranırlar. Doğalarının temelinde yatan edilgenlik değil, etkenliktir. Bu hem belirli koşullarla gösterecekleri tepkiyi seçmelerini sağlar, hem de koşulları yaratmak için onlara güç verir. Proaktif yaklaşım içeriden dışarıya değişmektedir. Farklı olmak ve farklı olarak dışarıdaki etkeni olumlu yönde değiştirmektedir. Öz bilincimiz, dışarıdan bakıp kendimizi nasıl gördüğümüzü, yani, etkili olmanın en temel paradigması olan kendi paradigmamızı incelememizi sağlar. Öz bilincimiz yalnızca tutum ve davranışlarımızı değil, başkalarının görüş tarzını etkiler. İnsanlığın temel doğasıyla ilgili haritamız halini alır. Tutum ve davranışlarımız paradigmalarımızdan kaynaklandığına göre, onları incelemek için öz bilincimizden yararlanırsak, içlerinde temel haritalarımızın niteliklerini görebiliriz (Covey, 2006). Proaktif insan, davranışlarının ardında değerler olan; diğer bir ifadeyle dikkatlice düşünülerek tercih edilmiş ve özümsemiş değerler tarafından

yönlendirilen insandır. Kendisiyle barışık ve özgüveni yerindedir. Bilgi ve entelektüel yeteneklerini sağduyularıyla birlikte kullanırlar. Kaygılarını gerçeklikle yüzleştirirler. Olaylara realist yaklaşırlar.

2.6 PROAKTİF KİŞİLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR

2.6.1 Varoluşçu-Hümanistik Yaklaşım

Varoluşçu yaklaşım:

1. Kişisel sorumluluk: İnkâr etmeye çalışsak da başımıza gelenlerin sorumlusu bizlerizdir. Birey kendi yaşamını etkin bir şekilde şekillendiren varlıktır. İnsan yapmak istediği her şeyi yapma, olmak istediği her şeyi olma gücüne sahiptir. Bu sorumluluk insanı kişisel gelişimden yana olmaya zorlarken kendi yaşamını şekillendirmesini sağlar.

2. Burada ve şimdi (otantik olma): Yaşamlarımızı olduğu gibi kabul etmeyi öğrenmedikçe, asla potansiyelimizi tam olarak ortaya çıkaramayız mantığıyla burada ve şimdiye vurgu yapar.

Otantik olmanın üç safhası vardır. Bunlar;

- Yaşanan her anı fark etmek ve öyle yaşamak,
- O anda nasıl yaşanacağını seçimini yapmak,
- Yapılan seçimlerin sorumluluğunu almak (Patterson 1973).

3. Bireyin özgürlük alanı: Varoluşçu düşünceye göre, insan dışındaki bütün varlıklar ne ise öyle kalmak zorundadır. Örneğin bir masa masalığını kendisi yapmaz, ağaç ağaçlığı kendisi yapmaz. Bütün varlıklar, nasıl yaratılmışsa öyle kalmak zorundadır. Kendi çabalarıyla kendi varoluşlarına katkıda bulunamazlar. İnsan ise, nasıl yaratılmışsa öyle kalmak zorunda değildir. İnsan kendi özgür seçimleriyle kendi

varlığına şekil verebilir, kendisini değiştirebilir. İnsanın yapısını ve davranışlarını çevre ya da genetik özellikleri değil, kendi özgür seçimleri belirler. Seçim özgürlüğü aynı zamanda sorumluluktan getirir. İnsan yaptığı seçimlerin sorumluluğunu alabilir (Dökmen, 2000).

4. Kişisel Gelişim: İnsanlar gelişimlerini olumlu bir yönde sürdürmeye güdülenmişlerdir. İnsan, kendi başına bırakıldığında hayatın yükü altında ezilmezse kendini tatmin eden bir varoluş noktasına ilerler. Rogers bu noktaya, potansiyeli tam kullanan kişi adını vermiştir (Burger, 2006).

İnsan önce var olur sonra kendini gerçekleştirir. Kendini gerçekleştirme; sorumluluk ve özgürlüğü ifade eder. İnsan sadece kendinden değil tüm insanlardan sorumludur. Çünkü olmak istediğimiz insanı zihnimizde oluştururken diğer insanları da zihnimizde tasarlamış oluruz.

Frankl (1978), doğu kıyısındaki özgürlük heykeli ile batı kıyısındaki sorumluluk heykeli birbirini tamamlar (Akt: Corey, 2005). Her birey özgürlüğün riskini var olmak için ele alır ve kendi kontrollerini kaybetmek istemezler.

Varoluşçuluk Dasein, yani “orada olan” (Da+olmak, sein+var ya da orada olan) kavramını felsefesinin başına koyar. Orada olmak doğrudan bir varoluştur. İnsan ve içinde bulunulan dünya bir bütündür. Özne ve nesne bütündür. Bu yüzden, insan davranışlarını açıklamanın yerine, içinde bulunulan anda, o “anın” içinde yaşananları anlamak, varoluşçuluğun temelidir. Bu ilke de, “otantik” kavramıyla simgeleştirilmiştir. Geçmiş, şimdi ve geleceğe birbirinden ayırmak olanaksızdır. Ancak yaşanılan an, “şimdiki” zamandır. Şu anda yaşadıklarımızdır. Şu anda yaşadıklarımız ise bize kendi farkındalığımızı, duygularımızın farkındalığını üretir (Topses, 2012). Bireysel var olma için sorumluluğun anlamını ilk olarak Heidegger, ardından da Sartre keşfetmiştir.

Heidegger belirli bir neden yüzünden insandan *dasein* olarak söz etmiş, insan varoluşunun ikili doğasını vurgulamıştır. Birey “ordadır” (da), ama aynı zamanda orada olan şeyi de oluşturan bireydir. Ego, birinin içinde iki tanedir: Deneysel ego (nesnel ego, orada olan bir şey, dünyadaki bir nesne) ve kendisini ve dünyayı oluşturan (yani, sorumlu olan) aşkın (oluşturan) ego. Bu şekilde algılanmış bir sorumluluk, özgürlüğe sıkı sıkıya bağlıdır. Birey dünyayı çok çeşitli şekillerde oluşturacak kadar özgür olmadıkça, sorumluluk kavramının bir anlamı yoktur. Evren rastlantısaldır. Her şey farklı biçimde de yaratılabilirdi: Sartre’ nin özgürlük görüşü ise daha kapsamlıdır. İnsan oğlu sadece özgür değil, özgürlüğe mahkumdur. Ayrıca Özgürlük dünyadan sorumlu olmanın ötesine geçmektir. İnsan ayrıca kendi hayatından da tamamen sorumludur, yalnızca hareketlerinden değil, hareket etmedeki başarısızlıklarından da sorumludur (Russel, 1978: 259-69).

2.6.2 Seçim Teorisi

Seçim teorisi; bir iç kontrol psikolojisidir, hayatımızın yönünü belirleyen seçimleri neden ve nasıl yaptığımıza açıklık getirir. Sorumluluğun gelişmesi için insanın sorumluluk alabileceği bir ortamda yetişmesi gerekir. Kişinin yetiştiği ortamda kendine seçim yapma ve seçimin sonuçlarından sorumluluk alma fırsatı verilmemişse, sorumluluk duygusu gelişmez. Bu nedenle çocukların kendi düşüncelerini söyleme ve uygulama olanağı verilmeyen ailelerde çocuklar olgunlaşamazlar (Cüceloğlu, 1999: 193)

Kuramın temel varsayımı, herkesin kendi yaşamını kendisinin kontrol edebileceğidir. Bunun yanı sıra kurulan gerçek ilişkilerin önemli olduğudur. Birey yaşamını anlamlı kılacak gereksinimlerle dünyaya gelir. Bu gereksinimlerden biri de

özgürlüktür. Özgürlük bireyi sorumlu kılar ve davranışların kontrolünü kendisine bırakır.

Özgürlük ihtiyacı; bağımsızlık ve özerklik için duyulan ihtiyaçtır ve seçimlerde bulunabilme, yaratıcı olma, keşfetme ve bireyin kendini rahat bir şekilde ifade etme yeterliliği olarak tanımlanmaktadır (Frey ve Wilhite, 2005).Yaptığımız her şeyi biz seçiyorsak, bundan sorumlu da biz olmalıyız. Bu, tabi ki kanunları çiğnemedikçe cezalandırılacağımız anlamına gelmez. Seçim ve seçme özgürlüğü sorumluluğu getirir. Seçimler, bireylerin gereksinim duydukları kendilerine ve başka insanlara onları yaklaştırır.

Mutlu olmak ve bir ilişkide mutluluğu yaşamak, unutulmamalıdır ki sadece kendi davranışlarımızı kontrol etmekle mümkün olabilir. Geçmişte kalmadan ve geleceğin kaygılarını yaşamadan burada ve şimdi ile seçim özgürlüğünü yaşamakla gerçekleşir.

2.6.3 Gestalt Yaklaşım

Bu yaklaşımın temel hedefi, bireyin çevresel destek arayışından, içsel destek arayışına yönelmesini ve kişiliğin sahiplenilmeyen kısımları ile bütünleşmeyi sağlamaktır. Bireyin kendi farkındalığının farkında olması üzerine vurgu yapar, birey farkındalık kazandıkça daha fazla seçenek oluşturma ihtimali artar. Bu hususta en önemlisi bireyin kendini kabul etmesidir. Birey değiştirebilecekleri için başkasında değil de gücü kendinde görmelidir. Kendi potansiyelinin farkında olmalıdır. Neyi nasıl yapacağını bilmelidir. Farkındalığı kazanmak değişimi beraberinde getirir. Değişim gerçeklik temeli üzerine kurulmalı ve birey daima kendisi olmalıdır. Kendini yaratmalı

ve keşfetmelidir. Kişilerarası ilişkiye önem verilmeli ve içgörü aracılığı ile büyüme ve iyileşme için bireyin tam olarak kapasitesini kullanması sağlanmalıdır.

Şimdiki zamana vurgu yapılır. E. Polster ve Polster (1973), “Güç içinde bulunulan zamandır” (Akt: Corey, 2005). Geçmişe odaklanmak şimdiden uzaklaşmaktan başka bir şey değildir. Bazen çoğu insan içinde bulunulan anda başka zamanda ve insanlarla yaşar. Şimdinin sadece çok az kısmına odaklanırlar.

Gestalt yaklaşımının dayandığı önemli unsurlardan biri de ilişkidir. Değişim ve büyümenin gerçekleşmesi için ilişki gerekli bir durumdur. İlişki duyu organları ile kurulabilir (duyma, dokunma, koklama...) ancak etkili bir ilişki bireyin kendi benliğini kaybetmeden doğa ve kişilerle kurulan ilişkidir. “iyi bir ilişki için gerekli olanlar duru bir farkındalık, tam enerji ve kendini ifade edebilmedir” (Zinker, 1978; akt: Corey, 2005).

2.7 İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Ergenlik döneminde bireyler kendilerini kabul etmek ve kabul ettirmek istemektedirler. Ebeveyn, akran grupları ya da toplumsal yaşamda karşılaştıkları her türlü grupta kendi varlıklarını kanıtlama eğilimindedirler. Bu istekleri doğrultusunda bazen risk alırlar bazen de çatışmalara girerler. Ergenin kişilik gelişimi açısından kendini özerk hissetmesi ve kendi davranışlarının sorumluluğu alması önemlidir; çünkü ergenin kendi kontrol noktasını belirlemesi ve kendi kendini yönetme bakış açısını kazanması, özerkliği bir psikolojik ihtiyaç olarak doğmasını sağlar.

Küreselleşen dünyada ve değişen değerler içinde günümüz insanı ilişkiselliğini devam ettirip bireyleşmeye de önem vermeye başlamıştır. Ergenlik dönemi de bu sürecin aktif birinci ayağını oluşturmaktadır. Ergenlerle ilgili yapılan araştırmalar

göstermiştir ki yaşam amaçları belirleme, karar verme, kontrol odağı, sorumluluk alma, problem çözüme, rekabetçi tutum, benlik kurgusu, benlik yönetimi gibi alanların üzerine önemle durulmalıdır. Araştırmalarda ergenlerde özerkliğin gelişimi bu gelişimi etkileyen etmenler üzerine yoğunlaşılmalıdır.

Ryan (2001), Rusya ve Amerika'da yaptıkları araştırmalarda ergenlere anababalar ve öğretmenler tarafından sağlanan özerklik desteğinin ergenler üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu; özerklik desteğinin ergenlerde akademik içsel güdülenmeyi ve iyi oluşu yordadığını göstermişlerdir. Bazı kuramlar ve görgül araştırma bulguları tarafından özerkliğin evrensel bir gereksinim olduğu ve bu gereksinimin doyurulmasının psikolojik sağlık için önemli olduğu ileri sürülmektedir (Chirkov ve Ryan, 2001; Ryan ve Deci, 2000; akt: Özdemir ve Çok, 2011).

Fleming (2005), araştırmasında özerkliğin cinsiyete göre farklılığını incelemiştir. Araştırmasında amacı yaş ve cinsiyet farklılığının ergende özerkliğin oluşmasına etkisini saptamaktır. Sonuçlara göre; özerklik cinsiyete göre anlamlı derecede farklılaşmamaktadır. Ancak özerkliğin kazanılması çabası erkeklerde kızlara göre daha yoğun yaşanmaktadır. Yaş olarak ise özerkliğin kazanılması ergenlerde 16 yaşın önemine dikkat çekmiş ve bu araştırma için 16 yaş özerkliğin kazanılmasında kilometre taşı olarak kabul edilmiştir.

Noom ve diğ. (1999), özerklik ve bağlanmanın ergenlik dönemindeki kendini ayarlama ile kesin olarak ilgili olduğunu test etmek için bir araştırma yapmışlardır. Araştırmalarının varsayımı ise bağlanma bağlamı içinde yüksek özerklik seviyesi psikososyal hayata alışmanın takımıydır. Bu varsayımda yola çıkarak ergenlerle yaptıkları araştırma sonucunda özerkliğin (duygusal, davranışsal ve işlevsel boyutları) anne baba ya da akrana bağlanma ile ilişkili olduğu test edilmiştir. Bu ilişki psikososyal

bir uyumluluk hali olarak bulunmuştur ve bu uyumluluk sosyal yeterlilik, akademik yeterlilik, öz saygı, sorunlu davranış tarzı ve depresif ruh halini içermektedir. Yani bağlanma stilleri ile özerklik arasındaki ilişki ergenlerin psikososyal uyumunu etkilemiştir.

Bağlanma kuramının temel felsefesine baktığımızda bebekle bakım veren arasındaki ilişkinin niteliğine vurgu yapmasıdır. İlişki niteliği arttıkça bebeğin hayata tutunma ve sonraki ilişkilerinde niteliği yakalama şansı artmaktadır. Niteliği sağlanmış ilişkilerde bireyin yaşamında tutarlılık ve güven ortamını sağlamasıdır. Bireyin kendini güvenli bir ortamda hissetmesi de onun psikolojik anlamda özerklik gereksiniminin keşfine olanak sunmakta ve güvenli kurulmuş bir bağlanma zemini bireyin benlik gelişimi ve özerkliğini desteklemektedir. Bununla ilgili kültürlerarası yapılan araştırmalar duyarlılık ve ilginin güven oluşturmadaki ve bağlanmanın özerkliği de kapsayan sosyal yetkinlik yani bireyin toplumsal ilişkilerdeki beceri repertuarı üzerine olan olumlu etkisini göstermiştir (Posada, Jacobs, Richmond, Carbonell, Alzate, Bustamante ve Quiceno, 2002).

Hamurcu ve Sargın (2011), ergenlerde psikolojik ihtiyaçlar ve boyun eğme arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik yaptıkları araştırmada; başarı, başatlık ve özerklik psikolojik ihtiyaçlarının birbirleri ile pozitif yönde fakat boyun eğme ile negatif yönde bir ilişki içinde oldukları saptanmıştır. Özellikle ergenlerin kimlik gelişimi sürecinde psikolojik ihtiyaçlarının giderilmesi önemlidir. Başarı, başatlık ve özerklik kimlik gelişimi etkileyen üç temel ihtiyaçtır. Bu dönemde ergen, sorumluluk alıp bağımsız olmak ister kendini akran grupları içinde göstermek eğilimindedir.

Ryan ve Lynch (1989), ergenlerin duygusal özerkliği ile anne babalarıyla olan ilişkilerinin incelendiği araştırmalarında, özerkliğin bileşenlerinden olan duygusal

özerklikle ergen- anne baba arasındaki ilişkiler olumsuz yöndedir. Bu araştırmanın sonuçları duygusal özerklik düzeyi yüksek olan ergenlerin anne babaları ile olan ilişkilerinin zayıf olduklarını göstermiştir.

Arslan (2008), ergenlerde bağlanma stillerine göre, psikososyal gelişim dönemleri (güven, özerklik, girişimcilik, çalışkanlık ve kimlik) yaptığı araştırmada bağlanma stilleri ile psikososyal gelişim dönemleri arasında anlamlı düzeyde farklılaşma test etmiştir. Güvenli ve kayıtsız bağlanan ergenlerin diğer bağlanma stillerine sahip ergenlere göre daha yüksek düzeyde “güven” duygusuna sahip olduğu bulgusuna ulaşmıştır. “özerklik”, “girişimcilik”, “çalışkanlık” ve “kimlik” dönemleri açısından ise kayıtsız bağlanan ergenlerin diğerlerine göre daha yüksek düzeyde kazanım gösterdiklerini test etmiştir. Ayrıca bağlanma stilleri ve psikososyal gelişim dönemi puanlarının cinsiyete göre de farklılaştığı kızların erkeklere göre daha fazla “güven”, “özerklik”, girişimcilik”, “çalışkanlık” ve “kimlik” duygusuna sahip olduğu görülmüştür. Özerkliğin bağlanma stili ve cinsiyete göre de anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Buna göre, kayıtsız bağlanma stiline sahip kızların, diğer bağlanma stillerine sahip kızlardan daha yüksek “özerklik” düzeyine sahip olduğu, ayrıca kayıtsız bağlanma stiline sahip kızların, güvenli, kayıtsız, saplantılı ve korkulu bağlanma stillerine sahip erkeklerden daha yüksek “özerklik” düzeyine sahip olduğu test edilmiştir.

McElhaney vd., (2001), araştırmalarında ergen sosyal işlevselliği ile özerklik arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu araştırmada, sosyal işlevsellik ve özerklik için yaşanılan çevre ve bu çevredeki güvenlik ölçütü risk olarak ifadeleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre riskin az olduğu ortamlarda özerkliği kısıtlayıcı anne baba tutumlarının ikili ilişkilerde bozukluğa neden olduğu görülmüş; ayrıca bu ortamlardaki

ergenlerin sosyal işlevsellik açısından yüksek becerilere sahip oldukları test etmiştir. Riskin yüksek olduğu ortamlarda ise özerkliği kısıtlayıcı anne-baba tutumlarının ergen-aile ilişkisini olumlu etkilediği ve aile bağlılığına olumlu yansıdığı ve yüksek risk ortamındaki ergenlerin ise sosyal beceri konusunda diğerlerine göre düşük seviyede oldukları bulunmuştur.

Özdemir (2012), araştırmasında, ergenlerin özerk-ayrık, bağımlı-ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurgularının kırsal kesimde ve kentte yaşamaya göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Ergenlerde yapılan bu çalışmada kentte yaşayan ergenlerin özerk-ayrık ve özerk-ilişkisel benlik kurgusu puan ortalamaları kırsal kesimde yaşayan ergenlerin puan ortalamalarından daha yüksek çıkmıştır. Kentte yaşayan ergenler benliklerini daha fazla özerklik ve özerk-ilişkisellik açısından kurgulama eğilimindeyken, kırsal kesimde yaşayan ergenlerin özerklik ve özerk-ilişkisellik düzeyleri ketteki akranlarına göre daha düşük düzeyde olduğu test edilmiştir.

Kocayörük (2012) araştırmasında, önemli bir bulgu olarak şunu saptamıştır. Ergenlerin temel psikolojik gereksinimlerinden birisi olan kendi davranışları üzerine kendisinin karar vermesi şeklinde tanımlanan özerk benlik yönetiminin, anne ve baba ilişkileri ile etkileşim içerisinde olduğu ve bu etkileşimin ergenlerin “Özerk- Benlik” geliştirmelerine katkı sağladığını test etmiştir. Bununla birlikte, ergenlerin özerk benlik yönetimlerinin, anne ve babayla kurulan ilişkiler ile duyuşsal iyi oluş arasında aracı bir değişken olduğu belirlenmiştir.

Kağıtçıbaşı (2000), yaptığı çalışmalarda refah düzeyi yüksek, kentleşmiş ve sanayileşmiş toplumlarda görüldüğünü belirttiği bağımsızlık aile modelinde izin verici çocuk yetiştirme biçiminin yaygınlığını belirtmiştir. Bu ailelerdeki sosyalleşme değerleri, aile etkileşimi çocuğun bağımsızlığının desteklenmesini sağlamakta ve bu da

çocukta özerklik gelişimini doğurmaktadır; ayrıca bağıllık kültürüne sahip gelişmiş ve kentleşmiş bölgelerde daha yaygın olduğunu söylediği karşılıklı duygusal bağıllık aile modelinde çocuk yetiştirmede hem anne baba kontrolü ve aileye bağıllık vurgulanmakta, hem de çocuğun özerkliği desteklenmektedir. Aile tutumları, ailenin çocuk yetiştirme stilleri bireyin kişilik gelişimi açısından önemli çıktılar sunmaktadır. Bunlardan biri ve önemlisi de bireyin kendini ifade edebileceği bir ortamda büyüüp, özerklik gelişimine katkı sunmasıdır.

Musağaoğlu (2005), araştırmasını ilk, orta ve son ergenlik dönemindeki ergenlerle yapmıştır. Araştırmasında algılanan anne baba tutumları ile davranışsal özerkliğin yakından ilişkili olduğu test etmiştir. İlk ergenlik dönemindeki kızlar hariç ergenliğin diğer dönemlerindeki kız ve erkeklerin davranışsal özerkliğini anneden algılanan kabul- ilginin anlamlı olarak yordadığı görülmüş ve ilk ergenlik dönemindeki kızlarda ise algılanan özerklik arttıkça davranışsal özerkliklerinin azaldığını görülmüştür. Araştırmada anneden algılanan kontrolün sadece orta ergenlik dönemindeki kızların davranışsal özerkliğini anlamlı düzeyde yordadığı yönündedir. Ayrıca davranışsal özerklik açısından ana-baba tutumları arasındaki farklılığa bakıldığında anne babasını demokratik olarak algılayan ergenlerin hem otoriter hem de izin verici-ihmkâr olarak algılayan ergenlere kıyasla daha fazla davranışsal özerklik gösterdikleri belirlenmiştir. Buna ek olarak, ana-babasını izin verici - müsamahakâr olarak algılayan ergenlerde davranışsal özerkliğin, hem izin verici - ihmkâr hem de otoriter olarak algılayanlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Ergenlik döneminde özerkliğin kazanılması ve belirlenen hedeflere ulaşılmasında aileden algılanan kabulün etkili olduğudur.

Hines (1997)' in araştırmasında, aile içindeki ilişkiler destekleyici ve yakınsa, karşılıklı ilgi ve sevgi varsa ergenin gelişimi normal ve stressiz bir şekilde ilerlemektedir. Ergenin bir yandan ailesiyle olan bağını, diğer yandan da bireyselliğini ve özerkliğini destekleyen bir aile yapısına sahip olabilmesi, onun yetişkinliğe geçişini kolaylaştıran etmenlerdir (Akt: Musaağaoğlu ve Güre, 2005). Aile içinde bağlanma açasından sağlıklı bir ilişki ortamının olması ergenin toplumsal yaşamda kendini ifade etme yeterliliklerine yansımaktadır. Bir başka araştırmaya göre Grolnick, Ryan ve Deci, (1991) ebeveyni ilgi gösteren çocuklar kendilerini ebeveyni ilgi göstermeyen çocuklardan daha yeterli hissetmekte ve özerk olmaya daha çok güdülenmektedir (Akt: Musaağaoğlu ve Güre, 2005). Özerk olmaya güdülenmiş bireyler de sağlıklı bir yetişkinliğe geçiş süreci yaşarken, sorumluluk, inisiyatifi ele alan ve aktif birey olma çabası içindedirler.

Araştırmalar göstermiştir ki ergenlik döneminde yaşanan hızlı fiziksel ve bilişsel gelişim sosyal gelişimi de desteklemektedir. Ergenin çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olan bu süreç hak ve sorumlulukların sonucu olarak özerkliği güçlendirmektedir. İçinde bulunulan şartlar bireyin ergenlik yıllarında daha çok kendine yetme ve özgür bir birey olma çabasını doğurmaktadır. Yani birey hem özerk olmak istemekte hem de içinde bulunulan şartlar ve gelişmeler özerkliğinin temelini oluşturmaktadır. Bu dönemde bilişsel gelişimle birlikte bireyin karar alma özelliği kendi kararlarını alabilme potansiyeli artmaktadır. Benlik ve kimlik gelişimi hızlanmakta; duygu, davranış kontrolleri ergenin kendisi tarafından düzenlenmektedir (Zimmer-Gembeck ve Collins,2003).

Çelen ve Çok (2001), 12-18 yaşları arasındaki ergenlerde yaptıkları araştırmada ergenlerin karar özerkliğini belirlemeye çalışmışlardır. Karar özerkliğinin yaş ve cinsiyeye

göre farklılaşma düzeyine bakılmış ve ergenlerin ve ebeveyn bakış açıları değerlendirilmiştir. Araştırma sonucuna göre kızların bazı alanlarda erkeklere göre daha fazla karar özerkliğine sahip oldukları, erkeklerin karar almaktan ziyade çatışma yaşadıkları test edilmiştir. Anne ve babaların ise ergenlerin karar özerkliğine karşı bakış açılarında farklılık gözlenmiş; ayrıca ergenlerin ebeveynlerine göre karar özerkliği puanları daha yüksek çıkmıştır.

Aydın (2000), ergenlerde özerkliğin gelişimini ele aldığı araştırmasında algılanan anne baba kontrolü ile duygusal ve davranışsal özerkliğin ilişkisini incelemiştir. 11-18 yaşları arasındaki ergenlerle yaptığı araştırmada duygusal özerkliğin yaşla birlikte arttığı, diğer yandan algılanan anne baba kontrolünün yaşla birlikte azaldığı görülmüştür. Sosyo Ekonomik Düzey (SED) ve cinsiyete ilişkin karşılaştırmanın yapıldığı araştırmada orta ve üst SED'deki ergenlerin alt SED'deki ergenlere göre daha az anne baba kontrolü algıladıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

Hamamcı ve Çoban (2006), araştırmalarında araştırmaya katılan öğrencilerin ağırlıklı olarak mantıklı karar verme stratejisini kullandıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin daha sonra sırası ile bağımsız karar verme stratejisi, içtepsel karar verme stratejisi kullandıkları belirlenmiştir. Öğrenciler arasında kararsız kalanların oranı ise düşük çıkmıştır. Diğer taraftan kontrol odağı ile karar stratejileri arasındaki ilişkiye bakıldığında, kontrol odakları ile mantıklı karar verme, içtepsel karar verme ve kararsızlık karar stratejileri arasında düşük ancak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte araştırmada yapılan analizler sonucunda içsel kontrol odağına sahip bireylerin, dışsal kontrol odağına sahip bireylere göre mantıklı karar verme stratejisini daha fazla kullandıkları bulunmuştur. Diğer taraftan dışsal kontrol

odağına sahip bireylerin içtepisel ve kararsızlık stratejilerini daha fazla kullandıkları tespit edilmiştir.

Özdemir (2012), araştırmasında kırsal ve kente yaşayan ergenlerin benlik kurgularının karşılaştırılması yapılmıştır. Ergenlerin benlik kurgusu puanlarının kırsal kesimde ya da kentte yaşama durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşma göstermiştir. Kentte yaşayan ergenler benliklerini daha fazla özerklik ve özerk-ilişkiselik açısından kurgulama eğilimindeyken, kırsal kesimde yaşayan ergenlerin özerklik ve özerk-ilişkiselik düzeyleri ketteki akranlarına göre daha düşük düzeydedir. Bunun nedeni olarak ailelerin çocuk yetiştirme stilleri ve son zamanlarda Türkiye 'de değerlerle ilgili yapılan araştırma sonuçları gösterilebilir.

BÖLÜM III

3.YÖNTEM

Bu bölümde; araştırma modeli, çalışma gurubu, veri toplama araçları, verilerin çözümü ve yorumlanması ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1 Araştırma Modeli

Bu araştırma ergenlerde; özerklik, bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapıları arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığının araştırıldığı ve demografik özelliklere bağlı olarak değişimlerin incelendiği ilişkisel tarama modelinde bir çalışmadır.

3.2 Çalışma Grubu

Araştırma, 2011-2012 eğitim öğretim yılında Ankara Mamak İlçe Merkezi'nde 2 Anadolu Lisesi, 3 Meslek Lisesi ve 2 Genel Lisede öğrenim gören öğrencilerle yürütülmüştür. Araştırma 249 kız ve 174 erkek toplam 423 öğrenciden oluşan çalışma grubu ile ölçme araçları araştırmacı tarafından uygulanarak gerçekleştirilmiştir.

3.3 Çalışma Grubunun Özellikleri- Betimsel İstatistikler

Çalışma grubunu oluşturan lise öğrencilerininin bağımsız değişkenlere (cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, algılanan sosyoekonomik durum, en uzun süre yaşanan yerleşim yerine) göre dağılımları tablolar halinde verilmiştir.

Aşağıdaki tabloda araştırma örneğine alınan lise öğrencilerinin cinsiyete ilişkin dağılımları verilmiştir.

Tablo 3.1 Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Erkek	174	41.2
Kız	249	58.8
Toplam	423	100

Öğrencilerin kardeş sayılarına ilişkin dağılımları ise Tablo 3.2’de verilmiştir.

Tablo 3.2 Öğrencilerin Kardeş Sayılarına Göre Dağılımları

Kardeş Sayısı	N	%
1	39	9.21
2	148	34.9
3	145	34.2
4	55	13
5	36	8.5
Toplam	423	100

Öğrencilerin doğum sırasına ilişkin dağılımları ise Tablo 3.3’te verilmiştir.

Tablo 3.3. Öğrencilerin Doğum Sırasına Göre Dağılımları

Doğum Sırası	N	%
1.	175	41.4
2.	120	28.4
3.	62	14.7
4.	31	7.3
5.	34	8.0
Toplam	423	100

Öğrencilerin algılanan sosyoekonomik durumuna ilişkin dağılımları ise Tablo 3.4’te verilmiştir

Tablo 3.4. Öğrencilerin Algılanan Sosyoekonomik Duruma Göre Dağılımları

SED	N	%
750TL vealtı	90	21.8
751-1500TL	198	46.8
1501-2250TL	75	17.8
2251-3000TL	30	7.1
3001TL-üstü	30	7.1
Toplam	423	100

Öğrencilerin en uzun süre yaşanılan yerleşim yerine göre dağılımları ise Tablo 3.5'te verilmiştir.

Tablo 3.5 Öğrencilerin En Uzun Süre Yaşanılan Yerleşim Yerine Göre Dağılımları

En Uzun SüreYaşanılan Yerleşim Yeri	N	%
Köy	16	3.8
Kasaba	9	2.1
Şehir	397	93.9
Toplam	423	100

3.4 Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Araştırmada verileri toplamak için dört ölçme aracı kullanılmıştır. İlki araştırmacı tarafından örneklem grubu ile ilgili sosyo-demografik verileri toplamak amacıyla geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” dur. İkincisi öğrencilerin özerklik gelişimleri ölçmek için kullanılan “Ergen Özerklik Ölçeğidir”. Ölçek Noom, Dekovic, Meeus (2001) tarafından 12-18 yaşları arasındaki ergenlerin özerkliğe ilişkin algılarını ölçmek amacı ile geliştirilmiştir. Türkçe'ye uyarlaması ise Musaağaoğlu ve Güre (2004), tarafından yapılmıştır. Üçüncüsü Ergenlerin bağlanma stillerini ölçmek amacı

ile Bartholomew ve Horowitz (1991), tarafından geliştirilen “ İlişki Ölçekleri Anketi”dir. Ölçeğin Türkçe’ye uyarlanması ise Sümer ve Güngör (1999), tarafından yapılmıştır. Dördüncüsü ise Şahin ve Abacı tarafından (2006), Türkçe uyarlaması “Proaktif Başa Çıkma Envanteri” dir. Ölçeğin orijinali Ralf Schwarzer (1997), tarafından geliştirilmiştir.

3.4.1 Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada kullanılan kişisel bilgi formu, öğrencilerin çeşitli değişkenlere göre durumlarını belirlemek için araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Bu formda, cinsiyet, algılanan sosyoekonomik durum, doğum sırası, kardeş sayısı, en uzun süre yaşanan yerleşim yerine ilişkin sorular bulunmaktadır.

3.4.2 Ergen Özerklik Ölçeği- EÖÖ (The Adolescent Autonomy Scale- AAS)

Ölçek; Noom ve ark. (2001), tarafından 12-18 yaşları arasındaki ergenlerin özerkliğine ilişkin algılarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, tutumsal, duygusal ve işlevsel özerklik olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. Ölçek, deneklerin dikkat ve konsantrasyon açısından hazırlamak için kullanılan ve puanlanmayan ilk madde ile her alt boyutta altı madde olmak üzere toplam 19 maddeden oluşan beş dereceli Likert-Tipi bir ölçme aracıdır. Ölçeğin her üç boyutu için iç tutarlık incelenmiş ve Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı tutumsal özerklik için .71, duygusal özerklik için .60 ve işlevsel özerklik için .64 olarak bulunmuştur.

Ergen özerklik Ölçeğinin Türk örnekleme için geçerlik güvenirlik çalışması Musağaoğlu (2004), tarafından 11-20 yaş grubundaki ilköğretim, lise ve üniversite öğrencilerinden 60'ar denek olmak üzere toplam 180 denek üzerinde yapılmıştır. Ölçeğin tümünden alınan Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .80'dir.

Orijinal ölçekte ise; 2, 7, 11, 15, 16 ve 19 numaralı altı maddenin ölçeğin tutumsal özerklik boyutunu, 3, 4, 5, 9, 10 ve 13 numaralı altı maddenin ölçeğin duygusal özerklik boyutunu ve 6, 8, 12, 14, 17 ve 18 numaralı altı maddenin ölçeğin işlevsel özerklik boyutunu oluşturduğu görülmektedir. Araştırmada, genel örneklem üzerinde yapılan faktör analizi sonucunda ölçeğin 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 17 ve 19 numaralı maddeleri birinci faktörün altında toplanmış, 2, 9, 16 ve 18 maddeleri ikinci faktörün altında toplanmış ve 3, 4, 5 ve 10 numaralı maddeleri üçüncü faktörün altında toplanmıştır. Dolayısıyla orijinal ölçek maddeleri dikkate alındığında, tutumsal özerklik ve işlevsel özerklik boyutlarındaki 6, 7, 8, 11, 12, 14, 15, 17 ve 19 numaralı maddelerin iç içe geçip tek bir boyut altında toplandığı ve duygusal özerklik boyutundaki 13 numaralı maddenin de bu boyuta girdiği görülmektedir. Bu nedenle, orijinal ölçekten farklı olarak kuramsal açıdan literatürde de belirttiği gibi "davranışsal özerklik" adı verilmiştir. Üçüncü faktörün ise orijinal ölçeğin duygusal özerklik boyutunu yansıtan maddelerinde oluştuğu görülmüş ve bu boyuta orijinal ölçeklik gibi duygusal özerklik adı verilmiştir. İkinci faktöre giren maddeler ise orijinal ölçeğin her üç boyutundan maddeleri yansıttığından anlamlı bir faktör olarak yorumlanamamış ve anılan bu boyut çalışmada analize dahil edilmemiştir. (Yılmaz, 2007).

3.4.3 İlişki Ölçekleri Anketi –İÖA (Relationship Scales Questionnaire-RSQ)

Ergenlerin bağlanma stillerini ölçmek amacı ile Bartholomew ve Horowitz (1991), tarafından geliştirilmiştir. Türkçe geçerlilik ve güvenilirliği Sümer ve Güngör (1999) tarafından yapılmıştır. Ölçek 17 maddeden oluşmakta yakın duygusal ilişkilerden kastedilen arkadaşlık, dostluk ve benzerlerini ve bağlanma stillerini tanımlamayı amaçlamaktadır. 4 farklı derecede değerlendirme yapmaktadır. İlişki ölçekleri anketindeki 17 madde 4 bağlanma stili için kullanılmaktadır. Bu bağlanma stilleri:

Güvenli Bağlanma: Güvenli bağlanma, çocuğun duygu ve ihtiyaçlarına duyarlı olan ve bu ihtiyaçlara yerinde ve zamanında cevap veren ebeveyne karşı geliştirilen bağlanma türüdür (Batıgün ve Büyüksahin, 2008). Güvenli bağlanma geliştiren ergen bunu sosyal hayatına taşır ve otokontrolü elinde tutan bir bireydir.

Korkulu Bağlanma: Güvenli bağlanmanın tam tersidir. Birey ilişkilerinde korkulu ve kaçınmacı bir yapı sergiler ve kimseye güvenmez.

Kayıtsız Bağlanma: Kayıtsız bağlanma stiline sahip bireyler olumlu benlik ve olumsuz başkaları modeline sahiptirler. Hep başkalarını onayına ihtiyaç duyarlar.

Saplantılı Bağlanma: Saplantılı bağlanma stiline sahip bireyler olumsuz benlik ve olumlu başkaları modeline sahiptirler.

Korkulu bağlanmayı ifade eden sorular (1, 4,9,14); kayıtsız bağlanmayı ifade eden sorular (2,5,12,13,16); güvenli bağlanmayı ifade eden sorular (3,7,8,10,17); saplantılı bağlanmayı ifade eden sorular (5,6,11,15)'dir. Ölçekteki her madde 1-7 arasında puan değerliği almaktadır. Ölçekte yer alan (ölçekte 5. madde) saplantılı bağlanma

için ters yüklü ve kayıtsız bağlanma için orijinal hali ile kullanılmaktadır. Ölçekteki ters maddeler (5,7,17.) maddelerdir. “Güvenli bağlanma” boyutu dışındaki faktörlerde puan artışı sağlıksız bağlanmayı işaret etmektedir. Ölçekten toplam puan elde edilmemekte, faktör puanları değerlendirilmektedir.

3.4.4 Proaktif Başa Çıkma Envanteri-PBÇE (Proactive Coping Inventory -PCI) :

Şahin (2006), tarafından Türkçe uyarlaması yapılmıştır. Ralf Schwarzer (1997), tarafından orijinali geliştirilmiştir. Proaktif basa çıkma envanteri 7 alt ölçek olmak üzere toplam 55 maddeden oluşmaktadır. Bilişsel ve davranışsal düzey ölçüt alınır. Beceri, sorumluluk ve vizyon özellikleri üzerinde odaklanır. PCI'in temeli, 5 boyutlu, 137 madde ve 18 alt ölçekten oluşan bir önceki versiyonu psikometri analizine dayanır (Greenglass, 1998; akt; Şahin, 2006). Ölçek ilk olarak Kanadalı öğrencilere uygulanmıştır. Daha sonra ise Kanada'da yaşayan Polonyalıya uygulanmıştır. PCI 7 alt ölçekten oluşmuştur.

Proaktif Başa Çıkma: Ölçek 14 maddeden oluşmaktadır. Kendilik bilincinin farkında olma ve otomatik hedef edinmeyi ifade eder.

Reflektif Başa Çıkma: Ölçek 11 maddeden oluşmaktadır. Olaylara dönük etkinlikleri karşılaştırarak muhtemel davranışlara karşı motivasyon ve tasarıları tanımlar.

Stratejik Planlama: Bu 4 maddelik ölçek büyük bir görevin makul parçalara ayrılarak bireylemin hedef oluşturma sürecini içerir.

Önleyici Başa Çıkma: 10 maddelik önleyici basa çıkma ölçeğinin iç tutarlılığı ve madde korelasyonları oldukça iyidir. Proaktif başa çıkmadan farklıdır. Proaktif başa

çıkma hedeflere dönükken önleyici başa çıkma stres kaynaklarının oluşmasını engellenmesidir.

Aracı Destek Arayışı: Bu ölçek 8 maddeden oluşmuştur. Bireyin stres yaratan bir durumla karşılaştığında, sosyal çevresindekilerden tavsiye, bilgi ve dönüt almasıyla ilgilidir. Aracı destek arayışı ölçeğinin güvenilirliği yüksektir.

Duygusal Destek Arayışı: Bu ölçeğin madde sayısı 5'tir. Bireyin sosyal çevresinden destek alması, empati kurması hedeflenir.

Kaçınma Başa Çıkma: 3 maddeden oluşur. Problemi düşünmeyi erteleyerek sıyrılmaya durumu söz konusudur.

Proaktif Basa Çıkma Ölçeği uyumlu ve uyumsuz özellikleri içeren yedi altı ölçekten oluşan çok boyutlu bir yapıdadır. Türkçe uyarlama çalışmasında 55 madde orijinalinden farklı olarak madde sayısı 46 düşmüştür ve altı faktör altında toplanmıştır (Şahin, 2006).

Abacı ve diğ., (2006), ölçeğin Türkçeye uyarlanması sürecinde bir dizi geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapmıştır. Geçerlik çalışması olarak, ölçeğin benzer ölçek geçerliği incelenmiştir.

3.5 İşlem Yolu

Araştırmanın amacında belirtilen sorulara yanıt verebilmek için öğrencilerin, özerklik, bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapıları ve bağımsız değişkenler ile ilgili verileri toplamak için; "Ergen Özerklik Ölçeği, İlişki Ölçekleri Anketi, Proaktif Başa

Çıkma Envanteri” nin Türkçe’ye uyarlamasını yapan araştırmacılar tarafından kullanım izinleri alınmış ve bu araştırma için geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” ile ölçekler kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından öğrencilere ölçekler grup halinde uygulanmış ve toplamda öğrencilerin ölçekleri cevaplama süresi 5dk olarak tespit edilmiştir. Yapılan analizlerde 423 öğrenciden elde edilen veriler kullanılmıştır.

3.6 Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin toplanmasından sonra; Ergen Özerklik Ölçeği, Proaktif Başa Çıkma Envanteri, İlişki Ölçekleri Anketi, ve Kişisel Bilgi Formu’ndan toplanan verilerin işlenmesi ve yorumlanması için SPSS (Statistical Package for Social Sciences) kullanılmıştır. Ham veriler öncelikle bu programa aktarılmış ve analize hazır hale getirilmiştir. Daha sonra ise SPSS programı kullanılarak analizler yapılmıştır. Verilerin analizi için “İlişkisiz Örneklemeler İçin t-testi” ve “İlişkisiz Örneklemeler İçin Tek Faktörlü ANOVA” analizleri ve “Çoklu Regresyon” analizlerinden yararlanılmıştır.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Bu bölümde; araştırmanın temel amacı, bu amaç doğrultusunda belirlenen alt problemler ve uygulanan analizler, bunlara ait bulgular alt problemlerin sırasına uygun olarak tablolar yardımıyla açıklanmıştır.

Alt Problem 1. "Araştırmaya katılan ergenlerin özerklik düzeyleri cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, algılanan sosyoekonomik durum ve en uzun süre yaşanan yerleşim yerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?"

Araştırmanın yukarıda verilen alt problemine yönelik t-testi ve varyans analizleri yapılmış ve bulgular sırasıyla tablolar şeklinde verilerek açıklanmıştır.

4.1. Öğrencilerin Özerklik Düzeylerinin Cinsiyet, Kardeş Sayısı, Doğum Sırası, Algılanan Sosyoekonomik Durum ve En Uzun Süre Yaşanılan Yerleşim Yeri Gibi Bağımsız Değişkenlere Göre İncelenmesi

4.1.1 Öğrencilerin Özerklik Düzeyleri Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi

Öğrencilerin özerkliklerinin cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla, kız ve erkeklere ait dağılımların normal dağılım göstermesi ve gruplardaki örneklem sayıları dikkate alınarak t-testi kullanılmış ve analiz sonuçları Tablo 4.1'de verilmiştir.

Tablo 4.1 Öğrencilerin Özerklik Düzeylerinin Cinsiyete Göre t -testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	S.s	Sd	t	p
Erkek	174	51.82	8.42	421	-.127	.899
Kız	249	51.92	7.60			

Analiz sonuçlarına göre, öğrencilerin özerklik düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. [$t(421) = -127, p > .05$]. Bir başka ifadeyle erkek ve kız öğrencilerin benzer düzeyde özerkliğe sahip oldukları söylenebilir

4.1.2 Öğrencilerin Özerklik Düzeylerinin Kardeş Sayısına Göre İncelenmesi

Öğrencilerin özerkliklerinin kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi kullanılarak test edilmiştir. Analiz uygulanmadan önce, tek yönlü varyans analizinin; gruplara ait dağılımların normal dağılım göstermesi, gruplara ait varyansların homojen olması gibi çeşitli varsayımlarına bakılmıştır. Gruplara ait varyanslarının homojenliği için Levene F testi yapılmıştır. Varsayımların karşılanması sonucu analize devam edilmiş elde edilen sonuçlar Tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo 4.2 Öğrencilerin Özerklik Düzeylerinin Kardeş Sayısına Göre Anova Testi Sonuçları

	Kardeş Sayısı	N	\bar{X}	Ss	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Özerklik	1	49	53.24	7.79	5 417	0.72	.607	
	2	148	51.28	7.43				
	3	145	51.84	7.93				
	4	55	52.67	8.73				
	5	36	52	9.05				

Yukarıdaki tabloda gözlemlendiği üzere öğrencilerin özerklik düzeylerinin kardeş sayılarına göre farklılaşmamaktadır. [$F_{(5-417)} = 0.722$, $p > .05$]. Analiz sonuçlarına göre, öğrencilerin özerklik düzeyleri kardeş sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmaktadır.

4.1.3 Öğrencilerin Özerklik Düzeylerinin Doğum Sıralarına Göre İncelenmesi

Öğrencilerin özerkliklerinin doğum sırasına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine tek yönlü varsyans analizi kullanılarak bakılmıştır. Elde edilen sonuçlar tablo 4.3’de verilmiştir.

Tablo 4.3 Öğrencilerin Özerklik Düzeylerinin Doğum Sırasına Göre Anova Testi Sonuçları

	Doğum Sırası	N	\bar{X}	Ss	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Özerklik	1.	175	53.8	8.01				
	2.	120	50.8	7.43				
	3.	62	54.7	7.12				
	4.	31	51.3	8.65	5	0.004	0.94	----
	5.	34	52.1	8.65	418			

Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin özerklik düzeyleri doğum sırasına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir [$F_{(5-417)} = 0.004$, $p > .05$].

4.1.4. Öğrencilerin Özerklik Düzeylerinin Algılanan Sosyoekonomik Durumlarına Göre İncelenmesi

Gruplara ait puanların normal dağılması, gruplara ait varyansların homojen olması gibi varsayımları karşılandığı anlaşıldıktan sonra öğrencilerin özerklik

düzeylelerine ait puan ortalamalarının sosyoekonomik durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olup olmadığını test etmek amacı ile tekyönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmış ve analiz sonuçları ise Tablo 4.4'te verilmiştir.

Tablo 4.4 Öğrencilerin Özerklik Düzeylerinin Sosyoekonomik Durumlarına Göre Anova Testi Sonuçları

	SED	N	\bar{X}	Ss	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Özerklik	750TL ve altı	90	50.00	4.78				
	751-1500TL	198	51.34	5.49				
	1501-2250TL	75	51.66	5.07	5			
	2251-3000TL	30	53.41	4.46	418	.728	.573	----
	3000TL ve üstü	30	49.17	2.60				

Öğrencilerin özerklik düzeylerine ait puan ortalamaları sosyoekonomik durumlarına göre tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırıldığında, özerklik düzeyleri sosyoekonomik durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. [$F_{(4-418)} = 0.728, p > .05$]. Sosyoekonomik durumlarına göre puan ortalamalarına bakıldığında, ekonomik düzey arttıkça gruplara ait puan ortalamalarının görece arttığı ancak bu artışın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı test edilmiştir.

4.1.5 Öğrencilerin Özerklik Düzeyleri En Uzun Süre Yaşanılan Yerleşim Yeriine Göre İncelenmesi

Bazı değişkenlerde öğrenci sayılarının (N) 30'un altında olması nedeni ile öğrencilerin özerklik düzeylerinin en uzun süre ikamet edilen yerin köy, kasaba, şehir ve yurt dışı olma durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H testi kullanılarak belirlenmeye çalışılmıştır.

Analize başlanmadan önce yurt dışında büyüyen yani yaşamın önemli bir kısmını yurt dışında geçiren sadece 2 kişi olduğu için bu kişiler yaşadığı yer olarak “şehir” grubuna alınmış ve analizlere devam edilmiştir. Analiz sonuçları aşağıda Tablo 4.5’te sunulmuştur

Tablo 4.5 Öğrencilerin Özerklik Düzeylerinin Uzun Yaşanılan Yerleşim Yerine

Göre Kruskal Wallis testi Sonuçları

En Uzun SüreYaşanılan Yerleşim Yeri	N	Sıra Ortalama	Sd	X ²	P
Köy	16	273.75	3	4.573	0.206
Kasaba	9	223.17			
Şehir	397	210.10			
Toplam	423				

Yukarıdaki tablodagörüldüğü üzere; öğrencilerin özerklik düzeyleri en uzun süre yaşanılan yerleşim yerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmaktadır [$X^2(3) = 4.573 p > .05$].

Alt Problem 2. “Araştırmaya katılan ergenlerin bağlanma stilleri cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, algılanan sosyoekonomik durum ve en uzun süre yaşanılan yerleşim yerine göre anlamlı bir farklılık gözlenmekte midir?”

Araştırmanın yukarıda verilen alt problemine yönelik t-testi ve varyans analizleri yapılmış ve bulgular sırasıyla tablolar şeklinde verilerek açıklanmıştır.

4.2.1. Öğrencilerin Bağlanma Stillerinin Cinsiyetlerine Göre İncelenmesi

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre bağlanma stillerinin karşılaştırılması için, her bir bağlanma stili ayrı ayrı bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Öğrencilerin her bir değişkene ait puanları cinsiyetlerine göre normal dağılım gösterdiğinden ve gruplardaki örneklem sayılarından dolayı ilişkisiz t-testi kullanılmıştır. Her bir bağlanma stiline göre analiz sonuçları aşağıda Tablo 4.6’da verilmiştir.

Tablo 4.6 Öğrencilerin Bağlanma Stillerinin Cinsiyete Göre t -testi Sonuçları

Bağlanma Stili	Cinsiyet	N	\bar{X}	S.S	Sd	t	p
güvenli bağlanma	Erkek	174	22.14	4.79	421	2.57	0.01*
	Kız	249	20.83	5.39			
korkulu bağlanma	Erkek	174	19.98	5.03	421	-2.34	0.01*
	Kız	249	18.15	5.08			
saplantılı bağlanma	Erkek	174	19.88	4.37	421	2.93	0.04*
	Kız	249	18.57	4.59			
kayıtsız bağlanma	Erkek	174	24.12	5.73	421	-0.68	0.49
	Kız	249	24.50	5.70			

* $p < .05$

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, öğrencilerin güvenli bağlanma [$t_{(421)} = 2.574, p < .05$], korkulu bağlanma [$t_{(421)} = -2.345, p < .05$] ve saplantılı bağlanma [$t_{(421)} = 2.933, p < .05$], stillerinde cinsiyete göre anlam bir farklılık olduğu anlaşılmaktadır. Bir diğer ifadeyle öğrencilerin cinsiyete göre farklı düzeylerde bağlanma gösterdikleri söylenebilir. Güvenli bağlanma ile saplantılı bağlanma stilinde, erkekler kızlara oranla daha fazla puan ortalamasına sahiptirler. Korkulu bağlanma stilinde ise kız öğrencilerin puan ortalamaları erkeklere oranla daha fazladır. Elde edilen bulgulara göre erkekler kızlara göre daha fazla güvenli ve saplantılı bağlanma gösterirken kızlar daha fazla korkulu bağlanma göstermektedirler. Kayıtsız bağlanma stilinde ise erkek ve kız öğrenciler arasında anlamlı farklılık olmadığı test edilmiştir.

4.2.2 Öğrencilerin Bağlanma Stillerinin Kardeş Sayısına Göre İncelenmesi

Öğrencilerin bağlanma stillerinin kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varsyans analizi kullanılarak bakılmıştır. Analiz uygulanmadan önce, tek yönlü varyans analizinin; gruplara ait dağılımların normal

dağılım göstermesi, gruplara ait varyansların homojen olması gibi çeşitli varsayımlarına bakılmıştır. Gruplara ait varyanslarının homojenliği için Levene F testi yapılmıştır. Varsayımların karşılanması sonucu analize devam edilmiş elde edilen sonuçlar Tablo 4.7'de verilmiştir.

Tablo 4.7 Öğrencilerin Bağlanma Stillerinin Kardeş Sayısına Göre Anova Testi Sonuçları

Bağlanma Stilleri	Kardeş Sayıları	N	\bar{X}	Ss	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Güvenli bağlanma	1	49	21.24	8.13	4 418	1.337	0.56	----
	2	148	20.28	7.49				
	3	145	20.84	7.14				
	4	55	21.67	7.65				
	5	36	22.23	7.12				
Korkulu Bağlanma	1	49	19.14	4.85	4 418	1.43	0.22	----
	2	148	18.96	6.70				
	3	145	20.28	5.32				
	4	55	20.76	5.99				
	5	36	20.11	5.90				
Saplantılı Bağlanma	1	49	22.82	7.18	4 418	3.21	0.07	----
	2	148	23.39	6.55				
	3	145	24.03	6.59				
	4	55	25.05	8.01				
	5	36						
Kayıtsız Bağlanma	1	49	21.45	5.66	4 418	2.66	0.07	----
	2	148	21.15	6.67				
	3	145	20.35	5.50				
	4	55	20.73	6.17				
	5	36	21.03	5.98				

Analiz sonuçlarına göre, öğrencilerin bağlanma stillerinde kardeş sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmediği bulgusuna ulaşılmıştır. Güvenli bağlanma [$F_{(4-417)} = 1.337, p > .05$], korkulu bağlanma [$F_{(4-417)} = 1.43, p > .05$], saplantılı bağlanma [$F_{(4-417)} = 3.21, p > .05$] ve kayıtsız bağlanma [$F_{(4-417)} = 2.66, p > .05$].

4.2.3 Öğrencilerin Bağlanma Stillerinin Doğum Sıralarına Göre İncelenmesi

Öğrencilerin bağlanma stilleri ile ailedeki doğum sıraları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını belirlemek amacıyla; Anova Testi kullanılmıştır. Sonuçlar aşağıda Tablo 4.8’de verilmiştir.

Tablo 4.8 Öğrencilerin Bağlanma Stillerinin Doğum Sırasına Göre Anova Testi

Sonuçları

Bağlanma Stilleri	Doğum sırası	N	\bar{X}	Ss	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Güvenli bağlanma	1.	175	19.24	6.55	4 417	3.56	.86	----
	2.	120	19.28	7.32				
	3.	62	19.44	7.44				
	4.	31	18.67	6.75				
	5.ve üstü	34	19.07	7.12				
Korkulu Bağlanma	1.	175	19.14	4.34	4 417	3.06	.52	----
	2.	120	20.12	5.70				
	3.	62	20.82	5.45				
	4.	31	20.76	4.99				
	5.ve üstü	34	18.09					
Saplantılı Bağlanma	1.	175	19.22	7.18	4 417	3.67	.058	----
	2.	120	19.48	5.66				
	3.	62	19.67	6.59				
	4.	31	19.89	8.01				
	5.ve üstü	34	19.45	6.75				
Kayıtsız Bağlanma	1.	175	19.54	5.65	4 417	2.49	.073	----
	2.	120	19.15	6.77				
	3.	62	19.65	5.43				
	4.	31	19.73	6.17				
	5.ve üstü	34	18.49	6.12				

Yapılan analiz sonuçlarına göre yukarıdaki veriler incelendiğinde öğrencilerin bağlanma stilleri doğum sırasına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

4.2.4 Öğrencilerin Bağlanma Stillerinin Algılanan Sosyoekonomik Durumlarına Göre İncelenmesi

Öğrencilerin güvenli bağlanma, korkulu bağlanma, saplantılı bağlanma, kayıtsız bağlanma stillerinin algılanan sosyoekonomik durumlarına göre anlamlı bir farklılık

gösterip göstermediği belirlemek amacıyla, tek yönlü varyans analizinin varsayımlarına bakılmıştır. Öğrencilerin korkulu bağlanma stilinde, sosyoekonomik durumlarına göre varyansların homojenliğe ilişkin varsayım karşılanmadığı için Kruskal Wallis H testi, diğer üç stilde ise varyansların homojenliği ile ANOVA'nın diğer varsayımları karşılandığı için tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Analiz sonuçları aşağıda Tablo 4.9 ve Tablo 4. 10'da verilmiştir.

Tablo 4.9 Öğrencilerin Bağlanma Stillerinin Algılanan Sosyoekonomik Durumlarına Göre Anova Testi Sonuçları

Bağlanma Stilleri	Doğum sırası	N	\bar{X}	Ss	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Güvenli bağlanma	1.750TL ve altı	90	20.00	4.78	4 418	4.22	.002	1-2,1-3,1-4,1-5 2-4,2-5
	2.751-1500TL	198	21.34	5.49				
	3.1501-2250TL	75	21.66	5.07				
	4.2251-3000TL	30	23.41	4.46				
	5.3000TL-üstü	30	24.17	2.60				
Saplantılı Bağlanma	1.750TL ve altı	90	16.72	4.75	4 418	.703	.590	----
	2.751-1500TL	198	15.83	4.57				
	3.1501-2250TL	75	16.33	4.54				
	4.2251-3000TL	30	15.86	3.84				
	5.3000TL-üstü	30	15.72	4.36				
Kayıtsız Bağlanma	1.750TL ve altı	90	24.86	5.62	4 418	1.626	.166	----
	2.751-1500TL	198	24.44	5.58				
	3.1501-2250TL	75	24.36	5.71				
	4.2251-3000TL	30	21.83	5.55				
	5.3000TL-üstü	30	24.61	7.37				

* $p < .05$

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere; öğrencilerin saplantılı bağlanma [$F_{(4-418)} = 0.703, p > .05$] ile kayıtsız bağlanma [$F_{(4-418)} = 1.626, p > .05$] stillerinde sosyoekonomik durumlarına göre anlamlı bir farklılık görülmezken, güvenli bağlanma stilinde ise sosyoekonomik duruma göre anlamlı bir farklılık olduğu test edilmiştir [$F_{(4-418)} = 4.22, p < .05$] Bir diğer ifadeyle öğrencilerin güvenli bağlanma stilleri üzerinde algılanan

sosyoekonomik durumlarının etkili olduğudur. Gruplar arasındaki farklılığı belirlemek amacıyla yapılan LSD analizi sonucunda, sosyoekonomik durumu 750 TL ve altı olan yani alt sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin, güvenli bağlanma puanlarının diğer yüksek gelirli öğrencilerden daha düşük olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca sosyoekonomik durumu 751-1500TL olan öğrenciler ise geliri 2250TL üstünde olan öğrencilerden güvenli bağlanma puanlarının anlamlı düzeyde düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin korkulu bağlanma stillerine ait puan ortalamalarının sosyoekonomik düzeye göre karşılaştırılmasında Kruskal Wallis H testi kullanılmış ve analiz sonuçları Tablo 4.10'da verilmiştir.

Tablo 4.10 Öğrencilerin Korkulu Bağlanma Stillerinin Sosyoekonomik Durumlarına göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

SED	N	Sıra Ort.	Sd	X ²	P
750TL ve altı	90	225.60	4	5.029	.284
751-1500TL	197	215.44			
1501-2250TL	76	204.71			
2251-3000TL	30	192.74			
3000TL ve üstü	30	164.50			
Toplam	423				

* $p < .05$ ** $p < .01$

Öğrencilerin korkulu bağlanma stilleri algılanan sosyoekonomik durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir [$X^2(4) = 5.029, p > .05$]. Gruplara ait sıra ortalamalarına bakıldığında ise ekonomik düzey arttıkça bireylerdeki korkulu bağlanma düzeylerinin düştüğü görülmektedir. Bu düşüş görece olup istatistiksel olarak anlamlı değildir.

4.2.5 Öğrencilerin Bağlama Stillerinin En Uzun Süre Yaşanılan Yerleşim Yerine Göre İncelenmesi

Öğrencilerin bağlanma stillerinde en uzun süre yaşadıkları yerleşim yerinin köy, kasaba, şehir olması durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla bağlanma stillerine ait puanlarının yaşanılan yerle karşılaştırılmasında *Kruskal Wallis H* testi yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 4.11’de verilmiştir; ayrıca uzun yaşanılan yerleşim yeri olarak yurt dışını gösteren 2 öğrenci olması nedeni ile bu grup şehir grubuna dahil edilmiştir.

Tablo 4.11 Öğrencilerin Bağlanma Stillerinin Uzun Yaşanılan Yerleşim Yerine Göre *Kruskal Wallis H* Testi Sonuçları

Bağlanma Stilleri	Yaşanılan Yer	N	Sıra Ort.	Sd	X ²	P
Güvenli Bağlanma	Köy	16	282.63	4	4.523	0.002**
	Kasaba	9	168.45			
	Şehir	397	199.74			
Korkulu Bağlanma	Köy	16	245.15	4	3.645	0.071
	Kasaba	9	230.54			
	Şehir	397	201.96			
Saplantılı Bağlanma	Köy	16	245.04	4	3.567	0.092
	Kasaba	9	234.03			
	Şehir	397	201.97			
Kayıtsız Bağlanma	Köy	16	221.06	4	4.213	0.488
	Kasaba	9	233.09			
	Şehir	397	233.46			

** $p < .01$

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, öğrencilerin güvenli bağlanma stillerine ait puanları, uzun yaşanılan yerin köy, kasaba veya şehir olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir [$X^2(4) = 4.523$ $p < 0.01$]. Sıra ortalamalarına bakıldığında köyde yaşayan öğrencilerin şehirde yaşayanlara göre güvenli bağlanma

puanları daha yüksektir. Yaşamının çoğu köyde geçmiş öğrencilerin güvenli bağlanma stili puanlarının yüksek olması kırsal bölgede kültürel yapının daha çok ilişkiselliği desteklemiş olmasından yani bağlılığa daha çok önem verilmesinden kaynaklı olabilir Korkulu [$X^2(4) = 3.645 p > .05$], saplantılı [$X^2(4) = 3.567 p > .05$] ve kayıtsız bağlanma [$X^2(4) = 4.213 p > .05$] stillerine ait puanları ise uzun yaşanan yere göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Alt Problem 3. “Araştırmaya katılan ergenlerin proaktif kişilik yapıları cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, algılanan sosyoekonomik durum ve en uzun süre yaşanan yerleşim yerne göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?”

Araştırmanın yukarıda verilen alt problemine yönelik t-testi ve varyans analizleri yapılmış ve bulgular sırası tablolar şeklinde verilerek açıklanmıştır.

4.3.1 Öğrencilerin Proaktif Başa Çıkma Becerilerinin Cinsiyetlerine Göre İncelenmesi

Öğrencilerin proaktif kişilik yapıları-baş a çıkma becerilerinin (*Proaktif Baş a Çıkma, Reaktif Baş a Çıkma, Stratejik Planlama, Önleyici Baş a Çıkma, Aracı Destek Arayışı, Duygusal Destek Arayışı, Kaçınma Baş a Çıkma*) cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık) gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla her bir alt boyut için dağılımların normalliğine bakılmıştır. Kız ve erkek öğrencilerin altı kişilik özelliğine ait dağılımlarının normal dağılım özelliği gösterdiği, gruplara ait örneklem sayıları ve kişilik özelliklerine ait puanların eşit aralıklı düzeyde olmalarından dolayı gruplararası karşılaştırmalar için ilişkisiz t-testi kullanılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.12’de verilmiştir.

Tablo 4.12 Öğrencilerin Proaktif Başa Çıkma Beceri Puanlarının Cinsiyete Göre t -testi

Sonuçları

Proaktif Başa Çıkma Becerileri	Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss.	Sd	t	p																																																								
Proaktif Başa Çıkma	Kız	249	29.06	3.47	423	-2.61	.0009**																																																								
	Erkek	174	28.18	3.82				Reaktif Başa Çıkma	Kız	249	22.16	3.14	423	-2.92	0.004**	Erkek	174	21.22	3.23	Stratejik Planlama	Kız	249	26.92	3.91	423	-2.02	0.044*	Erkek	174	26.12	4.01	Önleyici Başa Çıkma	Kız	249	15.74	2.30	423	.242	0.809	Erkek	174	15.80	2.50	Aracı Duygusal Destek	Kız	249	39.49	5.35	423	-2.35	0.019*	Erkek	174	38.14	6.24	Kaçınma Başa Çıkma	Kız	249	29.06	3.47	423	1.67	0.095
Reaktif Başa Çıkma	Kız	249	22.16	3.14	423	-2.92	0.004**																																																								
	Erkek	174	21.22	3.23				Stratejik Planlama	Kız	249	26.92	3.91	423	-2.02	0.044*	Erkek	174	26.12	4.01	Önleyici Başa Çıkma	Kız	249	15.74	2.30	423	.242	0.809	Erkek	174	15.80	2.50	Aracı Duygusal Destek	Kız	249	39.49	5.35	423	-2.35	0.019*	Erkek	174	38.14	6.24	Kaçınma Başa Çıkma	Kız	249	29.06	3.47	423	1.67	0.095	Erkek	174	28.11	3.82								
Stratejik Planlama	Kız	249	26.92	3.91	423	-2.02	0.044*																																																								
	Erkek	174	26.12	4.01				Önleyici Başa Çıkma	Kız	249	15.74	2.30	423	.242	0.809	Erkek	174	15.80	2.50	Aracı Duygusal Destek	Kız	249	39.49	5.35	423	-2.35	0.019*	Erkek	174	38.14	6.24	Kaçınma Başa Çıkma	Kız	249	29.06	3.47	423	1.67	0.095	Erkek	174	28.11	3.82																				
Önleyici Başa Çıkma	Kız	249	15.74	2.30	423	.242	0.809																																																								
	Erkek	174	15.80	2.50				Aracı Duygusal Destek	Kız	249	39.49	5.35	423	-2.35	0.019*	Erkek	174	38.14	6.24	Kaçınma Başa Çıkma	Kız	249	29.06	3.47	423	1.67	0.095	Erkek	174	28.11	3.82																																
Aracı Duygusal Destek	Kız	249	39.49	5.35	423	-2.35	0.019*																																																								
	Erkek	174	38.14	6.24				Kaçınma Başa Çıkma	Kız	249	29.06	3.47	423	1.67	0.095	Erkek	174	28.11	3.82																																												
Kaçınma Başa Çıkma	Kız	249	29.06	3.47	423	1.67	0.095																																																								
	Erkek	174	28.11	3.82																																																											

* $p < .05$ ** $p < .01$

Yukarıdaki tablodaki veriler incelendiğinde öğrencilerin proaktif başa çıkma becerilerinin cinsiyete göre karşılaştırmaları sonucunda; proaktif başa çıkma [$t_{(406)} = -2.614, p < .01$], reaktif [$t_{(406)} = -2.922, p < .01$], stratejik planlama [$t_{(406)} = -2.024, p < .05$], ve duygusal destek arayışı ile başa çıkma [$t_{(406)} = -2.350, p < .05$] becerileri alt ölçeklerinden aldıkları toplam puanların cinsiyete göre kız öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık gösterdiği test edilmiştir. Bu dört başa çıkma becerilerinde, kız ve erkek öğrencilerin puan ortalamalarına bakıldığında kız öğrencilerin daha yüksek puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. Buna göre kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha fazla proaktif başa çıkma, reaktif başa çıkma, stratejik planlama başa çıkma ve aracı duygusal desteğe başvurma becerilerini kullandığı söylenebilir. Öğrencilerin önleyici ve kaçınma başa çıkma alt ölçek puanlarında ise cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği bulgusuna ulaşılmıştır.

4.3.2 Öğrencilerin Proaktif Başa Çıkma Becerileri Kardeş Sayılarına Göre İncelenmesi

Öğrencilerin proaktif başa çıkma becerilerinin kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizinin varsayımlarına bakılmıştır. Analiz sonuçları aşağıdaki tablo 4.13'te verilmiştir.

Tablo 4.13 Öğrencilerin Proaktif Başa Çıkma Becerilerinin Kardeş Sayısına Göre Anova Testi Sonuçları

Proaktif Başa Çıkma Becerileri	Kardeş Sayısı	N	\bar{X}	Ss.	Sd	F	P
Proaktif Başa Çıkma	1	49	23.06	5.89	4 417	0.421	0.80
	2	148	23.78	5.67			
	3	145	24.01	4.43			
	4	55	23.85	4.80			
	5	36	23.46	4.33			
Reaktif Başa Çıkma	1	49	22.53	6.87	4 417	3.34	0.52
	2	148	22.45	5.89			
	3	145	23.09	6.78			
	4	55	22.76	6.54			
	5	36	23.65	6.42			
Stratejik Planlama	1	49	32.28	4.56	4 417	0.53	0.72
	2	148	32.41	4.78			
	3	145	32.76	4.09			
	4	55	32.08	4.34			
	5	36	32.89	4.81			
Önleyici Başa Çıkma	1	49	14.79	5.45	4 417	0.50	0.67
	2	148	14.67	5.61			
	3	145	14.00	4.98			
	4	55	14.68	5.09			
	5	36	14.13	5.06			
Aracı Duygusal Destek Arayışı	1	49	18.76	3.47	4 417	0.34	0.85
	2	148	18.90	3.82			
	3	145	18.56	3.45			
	4	55	18.32	3.78			
	5	36	18.54	3.05			
Kaçınma Başa Çıkma	1	49	29.06	5.67	4 417	0.86	0.49
	2	148	28.11	5.82			
	3	145	28.09	6.01			
	4	55	28.65	5.64			
	5	36	28.76	5.46			

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere kardeş sayısına göre öğrencilerin proaktif başa çıkma becerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Buna göre, öğrencilerin proaktif başa çıkma becerileri kardeş sayısına göre artma veya azalma eğilimi göstermemektedir.

4.3.3 Öğrencilerin Proaktif Başa Çıkma Becerileri Doğum Sırasına Göre İncelenmesi

Öğrencilerin proaktif başa çıkma becerileri alt ölçeklerinden elde ettikleri puanların doğum sırasına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacıyla tek yönlü varsyans analizi yapılmış olup sonuçlar aşağıda tablo 4.14' de verilmiştir.

Tablo 4.14 Öğrencilerin Proaktif Başa Çıkma Becerilerinin Doğum Sırasına Göre Anova Testi Sonuçları

Proaktif Başa Çıkma Becerileri	Doğum Sırası	N	\bar{X}	Ss.	Sd	F	P
Proaktif Başa Çıkma	1.	175	13.06	6.59	6 417	0.44	0.86
	2.	120	13.88	6.67			
	3.	62	14.01	6.54			
	4.	31	13.85	6.80			
	5. ve üstü	34	13.66	6.33			
Reaktif Başa Çıkma	1.	175	20.63	5.87	6 417	3.04	0.51
	2.	120	20.45	5.45			
	3.	62	20.19	5.13			
	4.	31	20.76	5.54			
	5. ve üstü	34	20.55	5.52			
Önleyici Başa Çıkma	1.	175	15.79	5.45	6 417	0.51	0.72
	2.	120	15.57	6.61			
	3.	62	15.00	6.68			
	4.	31	15.68	6.09			
	5. ve üstü	34	15.43	6.07			
Aracı Duygusal Destek Arayışı	1.	175	18.76	4.47	6 417	0.34	0.84
	2.	120	18.10	4.22			
	3.	62	18.46	4.65			
	4.	31	18.12	4.78			
	5. ve üstü	34	18.42	4.05			
Kaçınma Başa Çıkma	1.	175	19.06	5.47	6 417	0.68	0.47
	2.	120	18.14	5.52			
	3.	62	18.09	6.41			
	4.	31	18.45	5.34			
	5. ve üstü	34	18.76	5.46			

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere yapılan analizler sonucunda öğrencilerin proaktif başa çıkma becerilerinde doğum sırasına göre anlamlı bir farklılaşma olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bir başka ifade ile öğrencilerin proaktif başa çıkma becerilerini kullanma düzeyi onların doğum sırası ile ilişkili olmadığı söylenebilir.

4.3.4 Öğrencilerin Proaktif Başa Çıkma Becerileri Algılanan Sosyoekonomik Durumlarına Göre İncelenmesi

Öğrencilerin proaktif, reaktif, stratejik planlama, aracı duygusal destek, önleyici ve kaçınma başa çıkma becerilerinin algılanan sosyoekonomik durumuna göre

karşılaştırmak için gerekli varasayımların karşılandığı doğrulandıktan sonra tek yönlü varyans analizi yapılmış ve sonuçlar aşağıda tablo 4.16'da verilmiştir. Reaktif ve stratejik planlama başa çıkma becerilerinde ise gruplara ait varyanslar homojen dağılmadığı için bireylerin bu başa çıkma becerine ait puan ortalamaları ile sosyoekonomik durumları tek yönlü varyans analizinin parametrik olmayan teknikleri içerisindeki karşılığı olan Kruskal Wallis H testi ile test edilmiştir. Tek yönlü varyans analizine ait sonuçlar Tablo 4.15'te, Kruskal Wallis H testine ait sonuçlar ise Tablo 4.16' da verilmiştir.

Tablo 4.15. Öğrencilerin Proaktif, Önleyici, Aracı Duygusal Destek ve Kaçınma Başa Çıkma Becerilerinin Sosyoekonomik Durumlarına Göre Anova Testi Sonuçları

Proaktif Başa Çıkma Becerileri	SED	N	\bar{X}	Ss	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Proaktif Başa Çıkma	750 TL ve altı	90	29.25	3.75	4 417	1.17	0.32	----
	751-1500TL	198	28.58	3.62				
	1501-2250TL	75	28.20	3.76				
	2251-3000TL	30	28.65	3.33				
	3000TL ve üstü	30	28.45	3.33				
Önleyici Başa Çıkma	750 TL ve altı	90	15.73	2.25	4 417	2.23	0.084	----
	751-1500TL	198	15.87	2.34				
	1501-2250TL	75	15.20	2.58				
	2251-3000TL	30	16.29	2.37				
	3000TL ve üstü	30	15.13	2.25				
Aracı Duygusal Destek	750 TL ve altı	90	39.45	5.69	4 417	0.56	0.64	----
	751-1500TL	198	38.59	5.59				
	1501-2250TL	76	38.27	6.22				
	2251-3000TL	30	38.88	6.05				
	3000TL ve üstü	30	38.76	5.49				
Kaçınma Başa Çıkma	750 TL ve altı	90	7.52	1.97	4 417	0.23	0.87	----
	751-1500TL	198	7.33	2.09				
	1501-2250TL	75	7.28	2.16				
	2251-3000TL	30	7.29	2.32				
	3000TL ve üstü	30	7.56	2.09				

Varyans analizi tablosuna bakıldığında ise öğrencilerin dört proaktif başa çıkma becerisinde de algılanan sosyoekonomik durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmediği test edilmiştir. Bu analiz sonucunda, öğrencilerin proaktif, önleyici, aracı duygusal destek ve kaçınma başa çıkma becerileri üzerinde sosyoekonomik durumlarının anlamlı bir etki yapmadığı yorumu yapılabilir.

Tablo 4.16. Öğrencilerin Reaktif ve Stratejik Planlama Başa Çıkma Becerinin Algılanan Sosyoekonomik Durumlarına Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Proaktif Başa Çıkma Becerileri	SED	N	Sıra Ort.	Sd	X ²	P
	750TL ve altı	90	191.30	4	3.863	.277
Reaktif Başa Çıkma	751-1500TL	198	204.10	417		
	1501-2250TL	75	203.64			
	2251-3000TL	30	233.89			
	3000TL ve Üstü	30	211.09			
	750TL ve altı	90	211.95	4	4.207	.240
Stratejik Planlama	751-1500TL	198	203.32	417		
	1501-2250TL	75	184.71			
	2251-3000TL	30	228.06			
	3000TL ve Üstü	30	220.08			

Öğrencilerin reaktif ve stratejik planlama başa çıkma becerilerinin algılanan sosyoekonomik durumlarına göre karşılaştırıldığı Tablo 4.16'daki veriler incelendiğinde, her iki başa çıkma becerisinin puan ortalamaları algılanan sosyoekonomik durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği bulgusuna ulaşılmıştır.

4.3.5 Öğrencilerin Proaktif Başa Çıkma Becerilerinin En Uzun Süre Yaşanılan Yerleşim Yerine Göre İncelenmesi

Öğrencilerin proaktif başa çıkma becerilerinin en uzun süre yaşanılan yerleşim yerinin köy, kasaba, şehir ve yurt dışı olma durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla öğrencilerin en uzun süre yaşanılan yerleşim yerine göre frekanslarına bakılmıştır. Öğrencilerin 16'sı köy, 9'u kasaba, 2'si yurt dışı ve 395'i şehirde yaşadığı görülmüştür. Öğrenciler en uzun süre yaşanılan yerleşim yerine göre yurt dışındaki 2 kişi şehre eklenerek tekrar kodlanmıştır. Bireylerin köy, kasaba ve şehir merkezinde yaşama durumları ile proaktif başa çıkma becerilerinin karşılaştırılması için ilişkisiz t-testinin normal dağılım özelliği karşılanmadığı için Kruskal Wallis H testi yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 4. 17'de verilmiştir.

Tablo 4.17 Öğrencilerin Proaktif Başa Çıkma Becerilerinin En Uzun Süre Yaşanılan Yerleşim Yerlerine Göre Kruskal Wallis H Testi ile karşılaştırılması

Proaktif Başa Çıkma Becerileri	Yaşanılan Yer	N	Sıra Ort.	Sd	X ²	P
Proaktif Başa çıkma	Köy	16	235.93	4	3.830	.154
	Kasaba	9	231.88	417		
	Şehir	397	202.48			
Reaktif Başa çıkma	Köy	16	228.44	4	4.330	.345
	Kasaba	9	220.32	417		
	Şehir	397	203.00			
Stratejik Planlama	Köy	16	239.25	4	3.774	.137
	Kasaba	9	231.70	417		
	Şehir	397	202.33			
Önleyici Başa çıkma	Köy	16	221.73	4	4.194	.357
	Kasaba	9	220.90	417		
	Şehir	397	203.42			
Aracı Duygusal D.	Köy	16	187.81	4	4.204	.474
	Kasaba	9	176.45	417		
	Şehir	397	205.54			
Kaçınma Başa çıkma	Köy	16	222.27	4	4.180	.442
	Kasaba	9	221.31	417		
	Şehir	397	203.39			

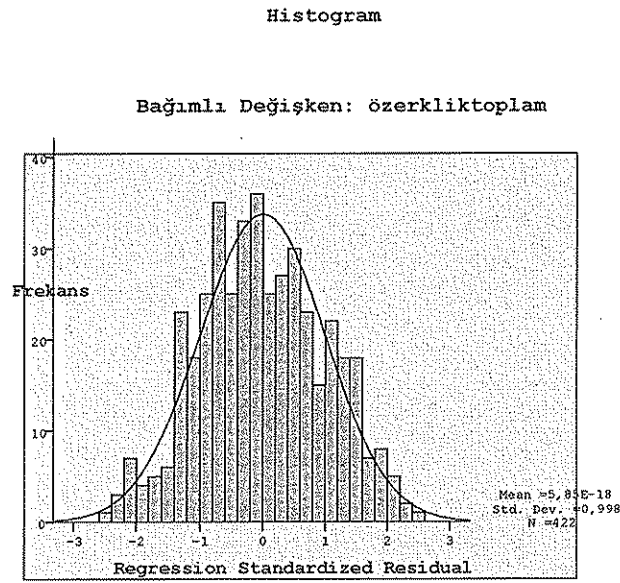
Analiz sonuçlarına göre, yukarıdaki tablo incelendiğinde öğrencilerin en uzun süre yaşanılan yerleşim yerine göre proaktif başa çıkma becerilerinin hiçbirisinde anlamlı bir farklılık olmadığı anlaşılmaktadır. Bu sonuç öğrencilerin köy, kasaba ile

şehir merkezinde yaşama durumlarının proaktif başa çıkma becerileri üzerinde etkili olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Alt Problem 4. “Ergenlerin Bağlanma Stilleri (Güvenli, Korkulu, Kaçınmacı, Saplantılı) ve Proaktif Kişilik Yapıları (Proaktif Başa Çıkma, Reaktif Başa Çıkma, Stratejik Planlama, Önleyici Başa Çıkma, Aracı Duygusal Destek, Kaçınma Başa Çıkma) Özerklik Gelişimlerinin Anlamlı Bir Yordayıcısı mıdır?”

Araştırmanın yukarıda verilen alt problemine yönelik gerekli varsayımların karşılandığı anlaşıldıktan sonra korelasyon ve regresyon analizleri yapılmış ve bulgular aşağıda tablolar şeklinde verilerek açıklanmıştır.

Grafik-1 Normallik Dağılımı

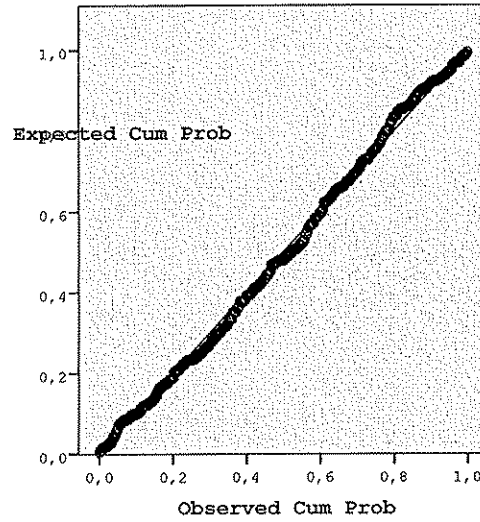

Grafik 1’den anlaşıldığı gibi araştırmaya konusu olan bağımlı değişkenin yani *özerkliğe* ait puan dağılımının normal dağılım özelliklerine uygun olduğu görülmektedir.

Grafik-2 Doğrusallık Dağılımı

Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual

Bağımlı Değişken: özerkliktoplam

Grafik 2 incelendiğinde bağımlı değişken olan *özerklik* açısından noktaların bir eksen etrafında toplandığı ve doğrusal bir ilişki gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu sonuçlara dayanarak regresyon analizinin önkoşulu olan normallik ve doğrusallık varsayımlarının karşılandığı gözlenmektedir.

Öğrencilerin bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapılarının özerklik düzeylerinin anlamlı bir yordayıcısı olup olmadığını test etmek amacıyla aşamalı (stepwise) regresyon analizi kullanılmıştır. Aşamalı regresyon analizinin başlangıcında analizin varsayımları olan doğrusallık, normallik, artık değerler gibi varsayımlarına bakılmıştır.

Özerklik bağımlı değişkeninin yordanıp yordanmadığı belirlemeden önce analizde kullanılacak bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapısı değişkenlerinin çoklu bağlantı sorunu oluşturup oluşturmadığına bakmak için değişkenler arasındaki ilişkiler

korelasyon testi tespit edilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkiler aşağıda Tablo 4.18’de verilmiştir.

Tablo 4.18 Regresyon Denklemine Atılan Bağlanma Stilleri İle Proaktif Kişilik Yapısı Alt Boyutlarına Ait Öğrenci Puanları Arasındaki Korelasyonlar

Değişkenler	güvenli bağlanma (1)	korkulu bağlanma (2)	saplantılı bağlanma (3)	kayıtsız bağlanma (4)	Proaktif (5)	Reaktif (6)	Stratejik (7)	Önleyici (8)	Duygusal destek (9)	Kacınma (10)
güvenli bağlanma (1)	1									
korkulu bağlanma (2)	-.052	1								
saplantılı bağlanma (3)	.037	.048	1							
kayıtsız bağlanma (4)	-.015	.446**	.029	1						
Proaktif (5)	.078	.068	-.044	.130**	1					
Reaktif (6)	.055	.029	-.015	.108*	.426**	1				
Stratejik (7)	.034	.154**	-.008	.163**	.518**	.460**	1			
Önleyici (8)	.090	.106*	-.129**	.126*	.507**	.375**	.586**	1		
Duygusal destek (9)	.058	.107*	.057	.207**	.252**	.309**	.253**	.201**	1	
Kacınma (10)	.054	.096	.134**	.196**	-.088	-.058	.001	-.006	.209**	1

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere değişkenler arasındaki istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler ± 0.01 ile ± 0.59 arasında değişmektedir. Bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin .80 üzerinde olması çoklu bağlantı sorununun olabileceği şeklinde yorumlanmaktadır (Büyüköztürk, 2011). Bu çalışmada regresyon analizinde kullanılan bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapısı olan bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin .80 ve üzeri olmadığından dolayı, değişkenler arasında çoklu bağlantı sorunu olmadığını söylemek mümkündür. Analize dahil edilen değişkenlere ait dağılımların normal dağılım gösterdiği, artık değerlerin olmadığı ve ayrıca çoklu bağlantı olmadığı tespit edilmiştir. Analizin varsayımları karşılandıktan sonra aşamalı çoklu regresyon analizi yapılmış analiz sonuçları aşağıdaki Tablo 4.19’da verilmiştir

Tablo 4.19 Öğrencilerin Özerklik Düzeylerinin Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi

Değişkenler	B	β	R	R2	Tahminin	Değişim İstatistikleri			
					Standart	R2	F	SD	P
					Hatası	Değişim	Değişim		
Sabit	28.667								
proaktif başa çıkma (1)	.850	.409	.432a	.187	.185	.187	96.706	1.421	.000
güvenli bağlanma(2)	.191	.125	.448b	.200	.196	.013	7.090	1.420	.008
saplantılı bağlanma (3)	-.164	-.094	.460c	.211	.205	.011	5.762	1.419	.017
kaçınma başa çıkma(4)	-.345	-.091	.468d	.219	.212	.008	4.370	1.418	.037

Özerklik= 28.667 + 0.850 proaktif başa çıkma(1) + 0.191 güvenli bağlanma(2) – 0.164 saplantılı bağlanma(3) – 0.345 kaçınma başa çıkma (4)

- (Sabit), proaktif başa çıkma
- (Sabit), proaktif başa çıkma, güvenli bağlanma
- (Sabit), proaktif başa çıkma, güvenli bağlanma, saplantılı bağlanma
- (Sabit), proaktif başa çıkma, güvenli bağlanma, saplantılı bağlanma, kaçınma başa çıkma

Öğrencilerin özerklik düzeylerinin yordanmasına ilişkin yapılan aşamalı regresyon analizinin dört aşamada tamamlandığı ve özerkliğe ait toplam varyansın dört değişken tarafından sadece % 22'sinin açıklanabildiği diğer % 78'nin ise başka değişkenlerce açıklanabildiği söylenebilir. Öğrencilerin özerkliklerinin % 18.7'nin analize ilk aşamada giren proaktif başa çıkma boyutu tarafından açıklanmaktadır. Bunu, % 1.3'ü güvenli bağlanma takip etmektedir. Analize üçüncü aşamada giren saplantılı bağlanma ise özerkliğe ilişkin varyansın %1.1 ni açıklamakta ve son olarak da özerkliğe ilişkin varyansın % 0.8'ni açıklayan kaçınma başa çıkma becerisi olmaktadır. Regresyon katsayılarının işaretlerine bakıldığında ise proaktif başa çıkma ile güvenli

bağlanma stiline ait puanlar arasında pozitif yönde korelasyon varken, saplantılı bağlanma ile kaçınma başa çıkma arasında ise negatif yönde korelasyon bulunmaktadır. Özerkliğin proaktif başa çıkma ve güvenli bağlanma boyutlarıyla büyük oranda açıklanıyor olması ve iki boyut arasında pozitif yönlü bir korelasyonun olması araştırmada beklenen bir sonuçtur

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sürecinde toplanan veriler üzerinde yapılan istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgular diğer araştırma sonuçları ile ilişkilendirilerek tartışılmış ve değerlendirmelerde bulunulmuştur. Araştırma bulguları ışığında eğitimcilere, ailelere, araştırmacılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.1. Tartışma ve Yorum

Bu araştırma kapsamında ergenlerde özerkliğin yordayıcısı olarak bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapısı incelenmiştir. Ayrıca öğrencilerin özerklik, bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapısı; cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, algılanan sosyoekonomik durum, en uzun süre yaşanan yerleşim yeri gibi bağımsız değişkenlere göre farklılaşma gösterip göstermediği ile ilgili sorulara cevap aranmıştır.

1-Cinsiyet göre öğrencilerin özerklik gelişimleri, bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapıları karşılaştırılmış olup ve yapılan t- testi sonuçlarına göre özerklik gelişimlerinde cinsiyete göre anlamlı farklılaşmanın olmadığı; ancak bağlanma stillerinde erkek öğrencilerin güvenli ve saplantılı bağlanma puan ortalamalarının yüksek olduğu kız öğrencilerin de korkulu bağlanma puan ortalamasının yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Proaktif başa çıkma envanterinden elde edilen puanlar açısından kız öğrencilerin proaktif başa çıkma düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Özellikle proaktif, reaktif, stratejik planlama ve aracı-duygusal destek arayışı puanları açısından kızların erkek öğrencilere göre daha yüksek ortalamaya sahip oldukları bulgusuna ulaşılmıştır.

Demir (2002), ilköğretim öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmasında çocukların özerklik düzeylerinin cinsiyete göre fark göstermediği bulgusuna ulaşmıştır. Bununla birlikte Fleming (2005), ergen özerkliği konusunda cinsiyetler arasındaki farklılığı incelemiştir. Bu çalışmada elde edilen sonuçlara göre, özerklik gelişimi cinsiyete bağlı belirgin bir farklılık göstermemiştir. Bu iki araştırma da bulgularımızı destekler niteliktedir.

Acar (2008), araştırma bulgularına göre öğrencilerin bağlanma düzeylerinin cinsiyet açısından anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Buna karşın Kaya (2001), araştırmasında erkekler lehine güvenli bağlanma puanları yüksek bulunmuştur. Sonuç olarak bağlanma stillerinin ve özerklik düzeylerinin cinsiyete göre farklılaştığına dair literatürde farklı araştırma sonuçları vardır.

Proaktif kişilik yapısı girişimcilikle yakından ilgili bir kavram olarak da nitelendirilirken sosyologlar girişimciliği, sosyolojik olarak temellendirirler ve ortaya çıkmasında çevre, eğitim, yaş, cinsiyet, aile kökeni gibi sosyal faktörleri fazlası ile önemserler ((Bridge vd., 1998). 29 ülkede yapılan GEM (2001) araştırma sonuçlarına göre, girişimcilik üzerinde erkekler lehine dengesiz bir dağılım olduğu fakat bu verinin ülkelere göre farklılaşma eğilimi gösterdiği (TÜSİAD, 2002). Bu sonuç araştırma bulgularımızla cinsiyet değişkeni açısından farklılaşmanın olması konusunda benzerlik göstermektedir fakat erkekler lehine bir sonucun çıkması ise bulgularımızla çelişir niteliktedir; çünkü bulgularımıza göre proaktif, reaktif, stratejik planlama ve aracı destek arayışı kız öğrencilerin daha fazla kullandıkları baş etme becerileri olarak tespit edilmiştir.

Literatürdeki Şahin (2006), yaptığı araştırmaya göre proaktif başa çıkma envanterinin boyutları arasında yer alan stratejik planlama, kaçınma başa çıkma ve aracı duygusal destek arayışı cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Bu araştırma sonuçları da bulgularımızı destekler niteliktedir.

2-Kardeş sayısına göre öğrencilerin özerklik gelişimi, bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapıları karşılaştırılmıştır. Yapılan analizler incelendiğinde özerklik, bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapılarında öğrencilerin kardeş sayılarına göre anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Keler (2008), tarafından yapılan araştırmada liseli ergenlerin transaksyonel analiz ego durumları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bağlanmanın korkulu bağlanma alt boyutu kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermiş; korkulu bağlanan ergenlerin iki kardeşi olanların puan ortalamaları ise tek kardeşi ve kardeşi olmayanlara göre daha yüksek çıkmıştır.

Şeker (2009), lise öğrencilerinin bağlanma stilleri ve yaşam doyumlarını incelediği araştırmasında bağlanmanın kardeş sayısına göre farklılaşmadığı bulgusuna ulaşmıştır. Literatürde bununla ilgili farklı sonuçta araştırma bulguları bulunmaktadır.

3- Doğum sırasına göre bu araştırma kapsamında yapılan Anova testi sonuçları; öğrencilerin özerklik, bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapıları puanları incelenmiş olup özerklik, bağlanma stilleri, proaktif kişilik yapısı puanlarının doğum sırasına göre farklılaşmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Literatür gözden geçirildiğinde özerklik ve bireyin doğum sırası arasındaki ilişkinin incelendiği Yılmaz (2007), araştırmasında doğum sırası ile özerklik gelişimi arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir.

Bağlanma modeli temelde bakım veren ile bebek arasında kurulan ilişkinin niteliğine bakan ve kalıcılığı olan bir sistem üzerine kurulmuştur. Literatürde yapılan pek çok araştırma ebeveyn ve çocuk ilişkisine yoğunlaşmış pek azı kardeş, baba-çocuk ilişkisi ve doğum sırası gibi ilişki boyutlarına bakmıştır.

Onur (2006), araştırması korkulu bağlanma boyutunda doğum sırasına göre farklılaşmanın olduğu yönündedir. Bağlanma, doğum sırasından ziyade kişi ve diğer kişilerle kurulan bir ilişki olduğu ağıdır. Bowlby'nin (1977: 21), bağlanma teorisi,

“insanların diğer kişilerle güçlü duyuşsal bağlar geliştirmesine olanak sağlayan doğal eğilimi ve onlardan ayrılmayı ya da onları kaybetmeyi istememenin getirdiği kaygı, öfke, depresyon ve duygusal kopuş gibi olumsuz kişisel sıkıntıların açıklanması için tanımlanmış bir yol” dur.

Yukarıdaki kuramsal bilgiye göre doğum sırasına göre bağlanma stillerinde farklılaşmanın olmaması beklenen bir sonuçtur.

Literatürde doğum sırasına göre proaktif kişilik yapıları arasında ilişkinin incelendiği bir araştırmaya rastlanmamıştır. Yani birey içinde bulunduğu koşullardan çok az etkilenir, çevreyi etkileyen kişinin fenomelojik güçleridir.

4- Algılanan Sosyoekonomik duruma göre öğrencilerin özerklik, bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapıları karşılaştırılmış olup; özerklik ve proaktif kişilik yapılarında bireyin sosyoekonomik durumuna göre görece olarak alt ve üst sed gelen grupların ortalamaları arasında fark olsa da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sosyoekonomik duruma göre bağlanma stilleri karşılaştırıldığında saplantılı, korkulu ve kaçınma bağlanma stili puanları açısından öğrencilerin puan ortlamaları anlamlı bir farklılık yokken, güvenli bağlanma stilinde ekonomik düzey arttıkça öğrencilerin gruplara ait puan ortalamalarının arttığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Demir'in (2002), araştırmasında özerklikle sosyoekonomik düzey arasında anlamlı bir ilişki olduğunu saptamıştır. Üst sosyoekonomik düzeydeki çocukların özerklik düzeylerinin en yüksek grup olduğu, bunu orta sosyoekonomik düzeydeki grubun takip ettiği ve alt sosyoekonomik düzeyden gelen grubun ise özerklik düzeylerinin en düşük grup olduğu tespit edilmiştir. Bu durum araştırma bulgularımızla çelişmektedir; ancak Kağıtçıbaşı (2007), Maddi bağımlılıklar azaldıkça, çocukların özerklikleri daha fazla desteklenmekte; ailenin refahı için çocuğun maddi katkısının öneminin azalması nedeniyle artık çocuğun özerkliği bir tehdit olarak algılanmamaktadır. Ancak, duygusal bağımlılıklara hala önem verilmesi nedeni ile çocuğun ailesine yakın ve bağlı olması istenmektedir. Yani çocuğun özerklik gelişimi desteklenmesine rağmen bağlılığının da devamı sağlanmak istenmektedir. Bu da özerklik gelişiminin ailenin sahip olduğu maddi güçten ziyade çocuk yetiştirme tutum, davranışları ile ilgili olduğunu göstermektedir. Yine Kağıtçıbaşı (2007), göre klasik modernleşme anlayışındaki sosyoekonomik gelişmelerle birlikte karşılıklı bağımlılık aile modelinden bağımsızlık aile modeline doğru bir değişme yaşanacağı görüşünü eleştirilmiş ve yakın aile bağlarının önemli olduğu kültürlerde kentleşme ve sanayileşmeye karşın yakın bağların sürdüğünü belirtmiştir.

Cebeci (2009), araştırmasında bağlanma stilleri ve sosyoekonomik düzey arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır. Konyalıoğlu (2000), araştırmasında sosyoekonomik düzeyi yüksek öğrenciler güvenli bağlanma stilinin özelliklerini daha fazla taşıyan gruplarken, orta gelirli öğrenciler ise bu özelliği en az olan grup olarak görülmüştür. Düşük gelirli öğrencilerin ise kaygılı bağlanan grup olduğu bulunmuştur. Bu sonuç araştırma sonuçlarımızı destekler niteliktedir. Diyebiliriz ki bağlanma doğumdan önce başlayan bir süreçtir. Bebeğin anne karnındayken annesinin sesini tanınması ve ona tepki vermesi,

doğum sonrasında ise ihtiyaçları karşılandıkça anne ile kuvvetli bağın kurulması sürecidir ve bu bağ zaman içinde genişleyerek diğer sosyo- demografik öğelerle ilişki içinde olmaktadır.

Şahin (2006), araştırmasında bireyin soyoekonomik düzeyi ile proaktif kişilik yapısı arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır. Bu sonuç araştırma bulgularımızı destekler niteliktedir. Proaktif kişilik yapısı sonradan kazanılan ve bireyin içinde bulunduğu çevreyi etkileme isteği ile ortaya çıkan psikolojik ve sosyolojik bir durumdur. Ayrıca Covey (1997), proaktif olmayı; “koşullara, duygulara dayanan tepkiler yerine değerlere ve prensiplere dayanan davranış yeterliliğine sahip olmak” şeklinde ifade ederken bireyin davranışlarını şekillendiren koşullar değil kendi öngörüleridir.

5- En uzun süre yaşanan yerleşim yerine göre özerklik, bağlanma ve proaktif kişilik yapıları karşılaştırılmış olup; özerklik gelişimlerinin ve proaktif kişilik yapılarının uzun yaşanan yerleşim yerine göre anlamlı farklılaşma göstermediği; ancak bağlanma stillerinde güvenli bağlanma boyutunun uzun yaşanan yerleşim yerine göre anlamlı bir ilişki içinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özerklik gelişimi genel olarak bireyin içinde yaşadığı kültür tarafından (bireyci- toplulukçu) özelde ise bireyin sahip olduğu ailenin çocuk yetiştirme stilinden etkilenir. Bu nedenle araştırmamızda yaşanan yer (köy, şehir, kasaba) bağlamında anlamlı bir farklılığa ulaşılamamış olması kültürel yapı olarak benzer özellikler göstermelerinden kaynaklı olabilir. Ayrıca literatürde bu konuyla ilgili bir araştırma bulgusuna rastlanılmamıştır.

Bireyin yaşadığı yerin özellikleri, özellikle içinde bulunduğu kültürel yapı onun proaktif kişilik özelliğini etkileyeceği varsayılsa da yapılan araştırmada bunu destekleyecek bir bulguya rastlanmıştır. Her yerleşim yerinin kendine özgü yaşam

koşulları bu koşulların doğurduğu problem durumları vardır. Birey bu durumlara göre kendince baş etme becerileri geliştirir. Kırsal bölgede yaşayan insanla kentte yaşayan insanın baş etme becerileri de bu nedenle benzerlik gösterebilmektedir.

Literatürde en uzun süre yaşanan yer ve proaktif kişilik yapısı arasındaki ilişki boyutunun bakıldığı tek araştırmaya rastlanmıştır. Şahin (2006), araştırma sonuçları bulgularımızı destekler niteliktedir ve araştırma sonuçlarına göre; proaktif başa çıkma ve onun alt boyutları olarak ele aldığımız başa çıkma stratejileri sonradan edinilen ve yalnızca bireyin kendi isteği ile geliştirebileceği kazanımlardır. Dolayısıyla bu kazanımlara sahip olmak çevresel koşullardan çok fazla etkilenmez.

Literatürde bağlanma stillerinin en uzun süre yaşanan yerleşim yerine göre incelendiği bir araştırma bulgusuna ulaşılmamıştır. Araştırmamızda ise köyde yaşayan öğrencilerin güvenli bağlanma puan ortalamaları yaşamının çoğu şehirde ve kasabada geçmişlere göre daha yüksektir. Diğer bağlanma stili boyutlarında ise en uzun süre yaşanan yerleşim yerine göre puan ortalamalarında bir farklılığa rastlanmamıştır.

6-Yapılan regresyon analizi sonucuna göre; araştırmanın "*ergenlerde bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapısı özerkliğin yordayıcısı mıdır?*" en kritik sorusunu test etmek için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Öğrencilerin bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapıları özerklik gelişimlerinin anlamlı birer yordayıcısı olarak tespit edilmiştir. Ayrıca proaktif başa çıkma envanteri ölçeğinin alt boyutlarından olan proaktif başa çıkma ve bağlanma stilleri alt boyutlarından olan güvenli bağlanmanın özerkliğin anlamlı birer yordayıcısı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bağlanma stilleri alt boyutlarından olan saplantılı bağlanma ve proaktif başa çıkma envanteri alt boyutu olan kaçınma başa çıkma ise analize üçüncü ve dördüncü sıradan girerek özerkliğin birer yordayıcı olarak da tespit edilmiştir.

Özerkliğin yordanmasına ilişkin regresyon katsayılarına bakıldığında ise proaktif başa çıkma boyutu ile güvenli bağlanma boyutu arasında pozitif yönlü bir ilişkinin; kaçınma başa çıkma boyutu ile saplantılı bağlanma boyutu arasında ise negatif yönlü bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Ayrıca özerkliğin güvenli bağlanma ve proaktif başa çıkma boyutları ile açıklanıyor olması ve ikisi arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığı araştırmamızda beklenen bir sonuçtur. Çünkü bireyin doğduğunda annesiyle kurduğu iletişim önceleri sadece çocuğun biyolojik varlığının devamına hizmet ederken daha sonra bu etkileşim biçimi (bağlanma) içselleştirilerek bireyin hayatının tüm yönlerini etkileyen bir etkileşim biçimi haline gelir (Hamarta, 2004). Bağlanma kuramının temelinde yatan içsel çalışan modelleri bu içselleştirmeyi sağlayan temel mekanizmalardır. Bowlby (1973)'ye göre zihinsel temsiller birbirini tamamlar niteliktedir; bakıcılarının ulaşılır, güvenilir ve ilgili olduğuna dair bir model geliştiren çocuk kendisinin de güvenilmeye, ilgilenilmeye ve sevmeye değer bir çocuk olduğuna yönelik bir model geliştirir. Tersine, bağlanma figürü çocuğun ihtiyaçlarına tepkisiz kalır ya da uygun olmayan cevaplar verirse çocuk bağlanma figürünü reddedici olarak, kendisini de sevmeye ve desteklenmeye değmez olarak kodlar (Güngör, 2000). Bağlanma ilişkisi bu yönüyle bireyin kişilik gelişimde önemli bir yere sahiptir. Kabul edici ve destekleyici ailelerin yanında büyüyen çocuklar sosyal ortamlarda daha katılımcı, kendine özsaygısı olan ve olumlu benlik yapısına sahip olarak yetişmektedirler.

Ergenlerin anne baba ile bağlanma ilişkisini inceleyen araştırmalar, ergenlik döneminde ailesi ile güvenli bağlanma ilişkisi içinde olan gençlerin arkadaşlık ilişkilerinde daha başarılı olduklarını, sosyal açıdan kendilerini daha yetkin hissettiklerini daha yüksek düzeyde özsaygılarının olduğunu, fiziksel açıdan daha

sağlıklı olduklarını göstermiştir. Erken yaşlarda çocuklarının gereksinimlerini koşulsuz ve tutarlı olarak karşılayan, yakınlık ve sevgisini esirgemeyen, destekleyici ailelerin çocukları güvenli bağlanma geliştirmektedir (Sümer ve Güngör, 1999a). Bu açıdan özerklik gelişiminin temelleri ile bağlanma kuramı arasında ilişki bulunmaktadır. Bağlanma kuramcıları keşfetme davranışını özerkliğin ilk belirtisi olarak görürler ve bağlanma, özerklik arasındaki ilişkiye dikkat çekerler (Bowlby, 1988). Bağlanma kuramı ile yapılan kültürlerarası çalışmalar göstermiştir ki duyarlılık ve ilginin güven oluşturmadaki rolü büyüktür ve güvenli bağlanmanın özerkliği de kapsayan sosyal yetkinlik üzerindeki olumlu etkisi bulunmaktadır (Posada, Jacobs, Richmond, vd., 2002). Bağlanmaya göre çocuk ve bakım veren (anne-baba...) arasındaki ilişkinin sıcaklığa, desteğe dayalı nitelikte olması çocukta güvenin, kendine olan inancın gelişmesini sağlamaktadır. Bakım verenin çocuğun ihtiyaçlarına karşı duyarlılığı çocukta anneye karşı güvenli bağlanmayı sağlamakta, güvenli bağlanma da özerkliğin önemli parçası olan çocuğun keşfini desteklemektedir. Çocuklukta başlayan bu keşif ergenlik döneminde de kendini göstermektedir. Bireyin kişilik gelişimine önemli katkı sağlayan özerklik, ergenin bireyselleşme ve ilişkiselliği sürdürme konusunda destekçisi olmaktadır. Noom vd., (1999), bağlanma stilleri ve özerkliğin ergenlik dönemindeki psikolojik kendini ayarlama ilgili araştırmalarında, özerkliğin anne-baba ve akranlara bağlanmayla ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu durum ise araştırma bulgularımızı destekler nitelikte sonuçlardandır.

Problem çözme, sorumluluk alma, insiyatifi üstlenme gibi beceriler bireyin özerklik gelişimi ile bağlantılıdır; çünkü bireyin problemler karşısında baş etme stratejilerini geliştirmesi kendine olan inancına ve özerk davranışlarına bağlıdır. Fuhrman ve Holmbeck (1995), üniversite eğitimi için ailelerinden ayrılan gençlerle

ilgili yaptıkları araştırmada evden ayrılmalarıyla birlikte öğrencilerin gittikleri yerlerde daha fazla davranışsal özerklik gösterdiklerini ve karar verme sürecinde daha fazla kişisel kontrolleri olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum davranışsal özerklik ve proaktif başa çıkma yani kendi kontrolünü sağlama, sorumluluğu üstlenme gibi davranışlar arasında ilişkinin olduğunu göstermektedir. Ergenlik döneminin belirgin özelliklerinden olan özerklik gelişimi ergenin kişiliğinin şekillenmesi bakımından önemlidir. Davranışsal özerklik, kişinin yaşamında bağımsız kararlar alarak bu kararları uygulama ve aldığı kararlar için gerekli olan plana uyma becerisidir (Steinberg, 2007). Özerklik gelişimi bireyin bireyselleşme yolundaki önemli özelliklerinden biri ve bireyin doğasından kaynaklanan en önemli ihtiyacıdır.

5.2 Sonuç ve Öneriler

Bu kısımda araştırmanın bulgularına, bulgular ışığında yapılan yorum ve tartışmalara dayalı olarak öneriler geliştirilmiştir.

5.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler:

- Bu araştırma lise öğrencilerine yönelik yapılmıştır. Araştırma sonucu analizler incelendiğinde; bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapısı özerkliğin yordayıcıları olarak tespit edilmiştir. Bu nedenle okul rehberlik servislerince hazırlanan programlarda ve danışmanlık hizmetlerinde proaktif kişiliği ve aile içi ilişkiselliği ön plana çıkararak etkinliklerin olmasının ergenlikte özerklik gelişimini destekleyeceği düşünölmektedir.
- Türkiye’de genç nüfusun toplam nüfusa oranının yüksek olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu araştırmanın sonuçları önemli hale gelmektedir. Özellikle ergenlik döneminde yaşanan aile içi çatışmalar, madde bağımlılığı, cinsel

istismar, fiziksel- psikolojik şiddet gibi konularda ergenin ruh sağlığını etkileyen ve onu dayanıklı yapan en önemli özellik şüphesiz güçlü bir kişilik yapısıdır. Olumsuz yaşam olayları karşısında bireyin daha güçlü bir kişilik gelişimi sergilemesi için araştırmanın sonuçları değerlendirildiğinde güvenli bağlanma ile proaktif başa çıkma becerileri arasında anlamlı ilişkinin olması ve her ikisinin de özerkliği yordadığının tespit edilmiş olması önemlidir. Bu nedenle bebeklikten itibaren bireyin keşfi ve toplumsallığı üstelenen, proaktif beceri repertuarını geliştirecek eğitim ortamlarının oluşturulması onun özerklik gelişimini destekleyecektir.

- Araştırma sonucu analizler incelendiğinde bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapısı arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Güvenli bağlanma stili gösteren öğrencilerin proaktif başa çıkma becerilerini kullandıkları bulgusundan yola çıkarak; bireyin bebeklik döneminde ihtiyaçlarının giderilmesi ve ona güvenli bir ilişki ortamı sunan aile ortamında yetişmesi ergenlik döneminde bireyin çeşitli olumsuz yaşam olayları karşısında başa etme stratejilerini kullanmasını yani proaktif kişilik özelliği geliştirmesini sağlayacaktır. Bu konu üzerinde okul rehberlik servisleri aileleri bilgilendirmeli proaktif kişilik yapısı gelişiminin desteklenmesi için aile- çocuk ilişki boyutuna dikkat çekmelidir.

5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Yapılacak boylamsal (zamansal) nitelikli araştırmalar kişilik gelişiminin önemli bileşenleri olan bağlanma, özerklik gelişimi ve proaktif kişilik yapıları gibi kavramların daha iyi anlaşılabilmesi sağlayabilir.

- Araştırmada güvenli bağlanma stilinin özerklik gelişiminin önemli bir yordayıcısı olmasına karşın; güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin özerklik gelişimleri desteklenmekle birlikte, saplantılı bağlanma stiline sahip bireylerin de özerk davranışlar geliştirdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Bu konuda daha kapsamlı incelemelerde bulunmak uygun olacaktır.
- Bu araştırmada proaktif başa çıkma becerisi özerkliğin anlamlı bir yordayıcısı olarak saptanmıştır. Proaktif başa çıkma; sorumluluk alma, çevresini etkileme ve değişimi başlatma gibi girişimcilik kavramlarını kapsayan bir kişilik yapısıdır. Bu özelliğe sahip bireyler özerkliklerine düşkün olmakla birlikte; kaçınma başa çıkma becerisine sahip bireylerin de özerklik gelişimlerinin desteklendiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle proaktif kişilik yapısı ile özerklik gelişimi arasındaki ilişkinin incelendiği kapsamlı incelemelerde bulunmak uygun olacaktır.
- Araştırmada, saplantılı bağlanma stili ile kaçınma başa çıkma arasında negatif yönlü bir ilişki saptanmıştır. Bu beklenen bir sonuç değildir; çünkü saplantılı bağlanma stiline sahip bireyler olumsuz benlik modeline sahip olmakla birlikte kendilerinin sevmeye değer bir birey olmadıklarına inanırlar ve başkalarını sevmeye değer olarak görürler. Kaçınmacı başa çıkma becerisini geliştiren bireyler ise sorunu görmezden gelirler, olaylar ve durumlar karşısında kaçma eğilimi gösterirler ve kendilerine karşı güvenleri yoktur. Bu nedenle bu konuda daha kapsamlı incelemelerde bulunmak uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

Acar, N. V., Arıcıoğlu, A., Güntekin, F. (2008). Üniversite öğrencilerinin güvengenlik düzeyinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (H. U. Journal of Education), 35: 342-350

Ainsworth, M. D. S. (1969). Object relations, dependency and attachment: a theoretical review of the infant-mother relationship. *Child Development*, 40.

Arslan, E. (2008). *Bağlanma stilleri açısından ergenlerde erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ve ego kimlik süreçlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Aslan, S., ve Güven, M. (2010). Bağlanma ve kişisel uyum arasındaki ilişkide ayrışma bireyleşmenin aracılığı. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 35 (157).

Atak, H. (2010). *Yetişkinliğe geçişte kimlik biçimlenmesi ve eylemlilik (agency): bireyleşme sürecinde iki gelişimsel kaynak*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Aydın, G. (2000). *Autonomy development at adolescenc*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bacanlı, H. (2005). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları

Bakken, L., Thompson, J., Clark, F.L., Johnson, N. ve Dwyer, K. (2001). Making conservationists and classifiers of preoperational fifth-grade children. *Journal of Educational Research*, 95(1).

Bartholomew, K., ve Horowitz L., M. (1991). Attachment styles among young adults: atest of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*. 61(2).

Bateman, T. S., ve Crant M. J. (1993). The proactive component of organizational behavior: a measure and correlates. *Journal of Organizational Behavior*, Vol. 14:103-118.

- Beck, A. T., (1976). *Cognitive therapy and the emotional disorders*. New York: Penguin.
- Beckert, T. E. (2005). Fostering autonomy in adolescent: a model of cognitive autonomy and self-evulation. *Electronic Journal of the American Association of Behavioral and Social Sciences*, Volume 8.
- Beyers, W., Goossens, L., Vansant, I., ve Mors E. A. (2003). Structural model of autonomy in middle and late adolescence: connectedness, separation, detachment and agency. *J Youth Adolesc*, 32:351-365.
- Blos P. (1979). *The adolescent passage*. Madison, International University Press.
- Bowers, K. S. (1973). *Situationism in psychology: an analysis and critique*. Psychological Bulletin, 80, 307-336.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss*. Volume I: Attachment. (second ed.) New York: Basic Books.
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainswort, *Developmental Psychology*, 28.
- Bridge, S. Vd., (1998). *Understanding enterprise, entrepreneurship and small business*. London: Macmillan Business.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. (çev: İ. D. E. Sarıoğlu), Ankara: Kaknüs Psikoloji Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Büyükşahin, A. (2006). *Yakın ilişkilerde bağlanım: yatırım modelinin bağlanma stilleri ve bazı ilişkisel değişkenler yönünden incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- Carver C., ve Scheier M. (1998). *Perspectives on psychology*. Cambridge University Press.

Cebeci, C. S. (2009). *Tam aileye ve tek ebeveyne sahip aileden gelen 7-12 yaşları arasındaki çocukların bağlanma stilleri ve kaygı durumları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Corey, G. (2005). *Psikolojik danışma psikoterapi kuram ve uygulamaları*. Mentis Yayınları: Ankara.

Covey, R. S. (2006). *Etkili insanların 7 alışkanlığı*. (Çev: G. Suveren ve O. Deniztekin), Varlık Yayınları: İstanbul.

Covey, R., S. (1998). *Önemli işlere öncelik*. (Çev. O. Deniztekin), Varlık Yayınları: İstanbul.

Crant, M. (2000). Proactive behavior in organizations. *Journal of Management*, Vol. 26, 435-462. Coaching For Success, Inc. (2006), "Proactive people make most cash", <http://www.coach.net/assess13.htm>

Cüceloğlu, D. (1999). *Anlamlı ve coşkulu bir yaşam için savaşçı*. İstanbul: Sistem Yayıncılık:

Çapri, B., vd. (2005). Lise öğrencilerinin bazı psikolojik ihtiyaçlarının cinsiyet, okul türü, anne ve baba eğitim düzeyine göre incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.

Çelen, H.N. ve Çok, F. (2006) *Türkiye 'de ergenler*. International Encyclopedia of Adolescence Routledge.

Çiftçi, D. (2010). *Kişinin ebeveyn ilişkisi ile yetişkinlik bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisan tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çok F. (2007). *Ergenlik*. Ankara: İmge Kitabevi.

Deci, E., Ryan, R., Gagne, M., Lronr, D., Usunov, J., ve Kornazheva, B. (2001). Need satisfaction, motivation and well-being in the work organizations of a former esatern bloc country: a cross-cultural study of self determination. *Personality And Social Psychology Bulletin*, 27.

- Deci, E.L., ve Ryan R.M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum.
- Deci, E.L., ve Ryan R.M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: human needs and the self-determination of behavior. *Psychol Inq*, 11.
- Demir, T.Ş. (2002). *İlköğretim öğrencilerinin kültürel etkinlikleri ile özerklikleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Deniz M.(2010). *Ergenlerde sır saklamanın duygusal, gelişimsel değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Derman, O. (2008). Ergenlerde psikososyal gelişim. istanbul üniversitesi. *Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri*, 63.
- Dökmen, Ü. (2000). *Var olmak, gelişmek ve uzlaşmak*. İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Ercan, H. (2008). *Genç yetişkinlerin aşk biçimleri ve benlik tipleri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Fleming, M. (2005). Gender in adolescent autonomy: distinction between boys and girls accelerates at 16 years of age. *Electronic Journal of Research in Education Psychology*. No:6, V: 3(2).
- Fraley, R.C., ve Shaver, P.R. (2000). Adult romantic attachment: theoretical developments, emerging, controversies and unanswered question. *Review of General Psychology*, 4 (2).
- Frese, M., Kring, W., Soose, A., ve Zempel, J. (1996). Unidimensionality of abbreviated proactive personality scales across cultures. *Academy of Management Journal*, Vol. 41, 40-59.
- Frey, L. M., ve Wilhite, K. (2005). Our five basic needs: application for understanding the function of behavior. *Intervention in School and Clinic*, 40, (3).

- Fuhrman T., ve Holmbeck, G.N. (1995). A contextual-moderator analyses of emotional autonomy and adjustment in adolescence. *Child Development*, 66, 793-811.
- Fuligni, A. J., ve Eccles, J. S. (1993). *Perceived parent-child relationships and early adolescents orientation toward peers*. *Developmental Psychology*, 29, 622-632
- Genuis, M.L., ve Oddone, E. (1996). *Children's attachment security to mother, father and the parental unit*. *Child Development: Readings for Teachers*.
- George, C. (1996). A representational perspective of child abuse and prevention: internal workingmodels of attachment and caregiving. *Child Abuseve Neglect* 20 (5), 411- 24.
- Gezer, Z. Ü. (2001). *Ergenlerin bağlanma stilleri ve aile yapıları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Glasser, W. (1999). *Kişisel özgürlüğün psikolojisi ve seçim teorisi*. (Çev: M. İzmirli), İstanbul: Hayat Yayınları.
- Görünmez, M. (2006). *Bağlanma stilleri ve duygusal zeka yetenekleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Green, L. ve Masson, H. (2002). Adolescents who sexually abuse and residential accommodation: issues of risk and vulnerability, *British Journal of Social Work* 32.
- Grolnick, W. S, Ryan, R. M., ve Deci, E. L. (1991). The inner resources for school achievement: motivational mediators of children's perceptions of their parents. *Journal of Educational Psychology*, 83, 508-517.
- Güngör, D. (2000). *Bağlanma stillerinin ve zihinsel modellerin kuşaklararası aktarımında ana babalık stillerinin rol*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Sosyal Psikoloji) Anabilim Dalı, Ankara.
- Hamamcı, Z., ve Çoban, A. E., (2006), Kontrol odağı farklı olan ergenlerin karar stratejileri açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14 (2).
- Hamarta, E. (2004). Bağlanma teorisi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (1), 53-66.

Hamilton, C. E. (2000). Continuity and discontinuity of attachment from infancy through adolescence. *Child Development*, 71, (3), 690-694.

Hamurcu, H., ve Sargın, N. (2011). Lise öğrencilerinin boyun eğme davranışları ile psikolojik davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31.

Hazan, C., Ve Shaver, P. (1990). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59.

Hazan, C., ve Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological Inquiry*, 1, 1-22.

Heckerd, T. M., vd., (2000). Creation of a new needs assessment questionnaire. *Journal of Social Behavior, Personality*, 15(1).

Heppner, P. P., ve Petersen, C. H. (1982). The development and implications of a personal problem solving inventory. *Journal of Counseling Psychology*, 29, 66-75.

Hmel B.A., ve Pincus, A.L. (2002). The meaning of autonomy: on and beyond the interpersonal circumplex. *Journal Personality*, 70.

Hortaçsu, N. (2003). *İnsan ilişkileri*. Ankara:İmge Kitapevi.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel psikoloji: kültür bağlamında insan ve aile*. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kağıtçıbaşı Ç. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context: implication for self and family. *J Cross Cult Psychol*,36.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2007). *Family, self, and human development across cultures, theory and applications* (2nd ed.), London: Lawrence Erlbaum Associates.

Kamii C. (1991), Toward autonomy: the importance of critical thinking and choice making. *School Psych Review*, 20:382-388.

- Karadayı, F. (1994). Toplumumuzda bireycilik toplulukçuluk eğilimlerinin bir göstergesi olarak ilişkili -özerklik ölçeğini geliştirme çalışması. *VIII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bildirisi*, İstanbul.
- Karadayı, F. (1996). İlişkili özerkliğin farklılaşmasını incelenmesi. *LX Ulusal Psikoloji Kongresi Bildirisi*, İstanbul.
- Karakitapoğlu-Aygün, Z., ve İmamoğlu, E. O. (2002). Value domains of turkish adults and university students. *The Journal of Social Psychology*, 142, 333-351.
- Kart, E. M. (2008). Self-determination scale: the adaptation study. Ankara University, *Journal of Faculty of Educational Sciences*, 41 (2), 187-207.
- Kaya, K. (2001). *Meslek lisesi öğrencilerinin atılganlık ve sürekli kaygı düzeylerinin karşılaştırılması üzerine bir araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Keler, H., (2008). *Liseli ergenlerin transaksiyonel analiz ego durumları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı.
- Kızılcılık, S., ve Erjem, Y. (1994). *Açıklamalı sosyoloji terimler sözlüğü*. Ankara: Atilla Kitabevi
- Kins, E., Beyers, W., Soenens, B., ve Vansteenkiste, M., (2009). Patterns of home leaving and subjective well-being in emerging adulthood: the role of motivational processes and parental autonomy support. *Development Psychol*, 45.
- Kocayörük, E. (2012). Öz-belirleme kuramı açısından ergenlerin anne baba algısı ile duyuşsal iyi oluşları arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (37).
- Kobak, R. R., ve Sceery, A. (1998). *Attachment in late adolescence: workings models, affect regulation and representations of self and others*. Universty of Daleware

Konyalıoğlu, P. (2002). *Üniversite öğrencilerinin duygusal ilişki bağlanma tarzları ile kişilik tipleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kroger J. (1989), *Identity in adolescence: the balance between self and other*. New York, Routledge.

Kroger J. (2003). *Identity development during adolescence*. in *blackwell handbook of adolescence* (Eds G.R. Adams, M.D. Berzonsky):205-226. Malden, Blackwell Publishing.

Kuşdil, E., ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve scwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(42).

Leff, H.S., Conley, J., ve Campbell-Orde, T. (2003). Getting to systems that promote self-determination through research and evaluation. *Self- Determination. Psychiatric Disability Conference Papers*, Chicago.

Levy, K.N., Blatt, S.J., ve Shaver, P.R. (1998). Attachment styles and parental representation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74.

Littlewood, W. (1999). *Defining and developing autonomy in east asian contexts*. *Applied Linguistics*, 20(1), 71-94

Luyckx, K., Schwartz, S.J ., Soenens, B., Vansteenkiste, M., ve Goossens, L., (2010). *The path from identity commitments to adjustment: motivational underpinnings and mediating mechanisms*. *J Couns Dev*, 88.

Mahler M, (1968). *On human symbiosis and the vicissitudes of individuation*. New York: International Universities Press.

Malhotra, Y. (2004). Desperately seeking self-determination: key to the new enterprise logic of customer relationships. *Proceedings of the Americas Conference on Information Systems*, New York.

Meyers, D.T. (1989). *Self and society and personal choice*. newyork: Colombia University Press.

- McElhaney, Kathleen B., ve Allen, Joshep P. (2001). Autonomy and adolescent social functioning: the moderating effect of risk. *Child Development*: 72 (1).
- Mikulincer, M., Shaver, P.R., ve Pereg, D. (2003). *Attachment theory and affect regulation: the dynamics, development, and cognitive consequences of attachment-related strategies, motivation and emotion*, 27 (2).
- Musağaoğlu C., ve Güre, A. (2005). *Ergenlerde davranışsal özerklik ile algılanan ana-baba tutumları arasındaki ilişkiler*. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20 (55), 79-94.
- Morsünbül, Ü. (2012). Özerklik ve ruh sağlığına etkisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 4(2):260-278
- Noom M. (1999). *Adolescent autonomy: characteristic and correlates*. Delft, Eburon.
- Noom, M. J., Dekovic, M., ve Meeus, W. (1999). Autonomy, attachment and psychosocial adjustment during adolescence: a double-edged sword. *Journal of Adolescence*, 22(6),771-83.
- Noom, M. J., Dekovic, M., ve Meeus, W. (2001). Conceptual analysis and measurement of adolescent autonomy. *Journal of Youth and Adolescence*: (30,5).
- Onur, N. (2006). *Lise öğrencilerinin bağlanma stilleri ile atılganlık düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Özdemir, Y. (2012). Kırsal kesim ve kentte yaşayan ergenlerin benlik kurguları açısından karşılaştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20 (1).
- Özdemir, Y., ve Çok, F. (2011). Ergenlerde özerklik gelişimi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(36).
- Parker, S.K., ve Springg, C. A.(1999). Minimising strain and maximising learning: the role of job demands, job control and proactive personality. *Journal of Applied Psychology*, 84 (6), 925-939.
- Patterson, CH (1973). *İnsancıl eğitim* . Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

- Pehlivanürk, B. (2004). Otistik çocuğu olanlarda bağlanma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 15(1).
- Posada, G., Jacobs, A., Richmond, M., Carbonell, O. A., Alzate, G., Bustamante, M. R. ve Quiceno, J. (2002). Maternal caregiving and infant security in two cultures. *Developmental Psychology*, 38(1), 67-78.
- Posada, G., Jacobs, A., Richmond, M., Carbonell, O. A., Alzate, G., Bustamante, M. R. ve Quiceno, J. (2002). Maternal caregiving and infant security in two cultures. *Developmental Psychology*, 38(1), 6.
- Reis, H., Sheldon, K., Gable, S., Roscoe, J., ve Ryan, R. (2000). Daily well-being: the role of autonomy, competence and relatedness. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26.
- Russel, J. (1978). Sartre, therapy and expanding the concept of responsibility. *American Journal of Psychoanalysis*.
- Ryan, R. M. (1995). Psikolojik ihtiyaç ve bütünleştirici süreçlerin kolaylaştırılması. *Kişilik Dergisi*, 63 (397-427).
- Ryan R.M., ve Deci, E.L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation. *Social Development, and Well-Being. Am Psychol*, 55.
- Ryan, R.M. Ve Lynch, J.H. (1989). Emotional autonomy versus detachment: revisiting the vicissitudes of adolescence and young adulthood. *Child Development*, 60.
- Savaşır, T., ve Batur, S. (1998). Depresyonun bilişsel davranışçı tedavisi: bilişsel ve davranışçı terapiler. (Edt. İ. Savaşır, G. Boyacıoğlu, ve E. Kayakçı), *Türk Psikologlar Derneği Yayınları*, Ankara.
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim öğrenme ve öğretim*. (On ikinci Baskı), Ankara: Gazi Kitabevi.
- Shaver, P. R. ve Brennan, A. K. (1992). Attachment styles and the big five personality traits: their connections with each other and with romantic relationship outcomes. *Personality And Social Psychology Bulletin*, 18 (5), 536-545.

Skibre, R., ve Arditti, A. (1999). *Microsoft encarta world english dictionary*. (North American Edition. <http://dictionary.msn.com/>)

Steinberg L. (2002). *Adolescence* .(6th Ed.), New York: McGraw Hill.

Stemberg, L.(2007). *Ergenlik*. (Çev: F. Çok, vd.), İmge Kitabevi: Ankara.

Steinberg, L., ve Silverberg , S. B. (1986). The vicissitudes of autonomy in early adolescence. *Child Dev*, 57:841-851.

Sümer, N. ve Güngör, D. (1999a). Çocuk Yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14 (44).

Şeker, G. (2009). *Lise öğrencilerinin bağlanma stilleri ve yaşam doyumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Şendil, G. (2011). Özerklik gelişimi: bebeklikten yetişkinliğe. *Türk Psikiyatri Dizini* , (3): 37-42.

TDK. (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara

Topses, G. (2012). Davranışçı, varoluşçu-hümanistik psikolojik danışma kuramlarının ayırtedici ve örtüşen nitelikleri. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education* - 2012, volume 1 issue 3.

TÜSİAD (2002). *Türkiye'de girişimcilik*, Ankara: TÜSİAD Yayınları.

Van P., S, Beyers, W., Vansteenkiste, M., and Soenens, B., (2012), On the association between adolescent autonomy and psychosocial functioning: examining decisional (in) dependence from a self-determination theory perspective. *Dev. Psychol*, 48.

Weinfield, N. S., ve ark., (1999). *The nature of individual differences in infant-caregiver attachment*. (Ed: J. Cassidy and P. R. Shaver), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* New York: The Guilford Press.

Yavuzer, H. (1993). *Çocuk psikolojisi*. (9. Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi A.S.

Yazıcı, A. (2008). Kantçı ve feminist etik kuramlarda bireysel özerklik tartışması, kaygı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 11.

Yılmaz, Y. (2007). *Anne- baba tutumları ile ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin okul başarıları ve özerkliklerinin gelişimi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Zimmer-Gembeck, M. J. ve Collins, W. A. (2003). *Autonomy development during adolescence*. In G. R. Adams ve M. Berzonsky (Eds.), *Handbook of Adolescence* (pp. 175-204). Oxford: Blackwell.

Zimmerman P., ve Stoll, F.B. (2002). Stability of attachment representations during adolescence: the influence of ego, identity status. *Journal of Adolescence*, 25.

EK-1

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Bu çalışmanın amacı, lise öğrencilerinin kişilik gelişimi ve yakın ilişkileri konusunda bilgi toplamaktır. Çalışmada elde edilecek bilgiler tek tek sizler hakkında yargıya varmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak şekilde kullanılmayacaktır. Samimi yanıtlarınız çalışmanın sonucunu etkileyecektir.

Katkılarınız için teşekkürler.

Hatice KARASU
Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen

1. Cinsiyetiniz: Erkek () Kız ()
2. Yaşınız:
3. Sizinle birlikte kaç kardeşsiniz:
A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5 ve daha fazla
4. Ailenizin kaçınıcı çocuğusunuz?
A) Birinci B) İkinci C) Üçüncü D) Dördüncü E) Beşinci ve sonrası
5. Ailenizin ortalama aylık gelir düzeyi ne kadardır?
A) 750 TL ve daha az
B) 751 TL-1500 TL
C) 1501TL-2250 TL
D) 2251TL-3000 TL
E) 3001 TL ve üzeri
6. Yaşamınızın çoğu nerede geçti?
A) Köyde B) Kasabada C) Şehirde D) Yurtdışında

EK-2

ERGEN ÖZERKLİK ÖLÇEĞİ

Aşağıda kendinizle ilgili bir takım ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadelerin her birini okuyup, size uygun olup olmadığını düşündükten sonra, yan taraftaki sıklardan birine X işareti koyunuz. Yanıtınızı verirken; aşağıdaki ifadeler size:

Tamamen uygunsu 5;

Genellikle uygunsu 4;

Bazen uygun, bazen uygun değilse 3;

Genellikle uygun değilse 2;

Hiç uygun değilse 1 rakamının altına X işareti koyunuz

ERGEN ÖZERKLİK ÖLÇEĞİ MADDELERİ	HİÇ UYGUN DEĞİL	GENELİKLE UYGUN DEĞİL	BZEN UYGUN, BAZEN DEĞİL	GENELİKLE UYGUN	TAMAMEN UYGUN
	1	2	3	4	5
1. Yaptıklarım kendi kontrolüm altındadır.					
2. Çabuk karar veremem.					
3. Başkalarının beni yönlendirmesine izin vermem.					
4. Kararlarım üzerimde başkalarının büyük etkisi vardır.					
5. Diğer insanlarla aynı görüşte olmadıgımda, kendi kararımı uygularım.					
6. Bir şey yapmak istediğimde, bir planım vardır.					
7. İnsanlar yeteneklerimin neler olduğunu sorduğunda, uzun süre düşünmek zorunda kalırım.					
8. Bir şey yapacağım zaman, kendimi o işe hazırlamakta güçlük çekerim.					
9. Diğer insanlarla tartışmaktan kaçınıyorum.					
10. Başkalarının isteklerine uymaya eğilimliyim.					
11. Ne istediğimi bilirim.					
12. Çoğu hedef benim için ulaşılamazdır.					
13. Başkalarından farklı bir şey yapmak istediğimde, bunu yaparım.					
14. Hedeflerime nasıl ulaşacağımı bilirim.					
15. Yeteneklerimin neler olduğunu bilirim.					
16. Seçim yapmakta zorlanırım.					
17. Bir şeyi istediğimde, onu nasıl elde edeceğimi bilirim.					
18. Hedeflerime ulaşmak için plan yapmakta zorlanırım.					
19. Hayattaki seçeneklerimin neler olduğunu bilirim.					

EK-3

İLİŞKİ ÖLÇEKLERİ ANKETİ

Aşağıdaki maddeler romantik ilişkileriniz dâhil olmak üzere yakın ilişkilerinizde (arkadaşlık, dostluk gibi) hissettiğiniz duygulara ilişkindir. Sizden, genel olarak, yakın ilişkilerinizde yaşadıklarınızı dikkate alarak aşağıdaki ifadeleri değerlendirmeniz istenmektedir. Aşağıdaki maddeleri yakın ilişki içinde olduğunuz kişileri düşünerek cevaplandırınız. Her maddenin ilişkinizdeki duygu ve düşüncelerinizi ne oranda yansıttığını X işaretini kullanarak gösteriniz.

1 Beni Hiç Tanımlamıyor

2 Beni Biraz Tanımlamıyor

3 Beni Pek Tanımlamıyor

4 Kararsızım

5 Beni Biraz Tanımlıyor

6 Beni Büyük Ölçüde Tanımlıyor

7 Beni Tamamen Tanımlıyor

İLİŞKİ ÖLÇEKLERİ ANKETİ MADELERİ	Beni Hiç Tanımlamıyor	Beni Biraz Tanımlamıyor	Beni Pek Tanımlamıyor	Kararsızım	Beni Biraz Tanımlıyor	Beni Büyük Ölçüde Tanımlıyor	Beni Tamamen Tanımlıyor
	1	2	3	4	5	6	7
1.Başkalarına kolaylıkla güvenemem.							
2.Kendimi bağımsız hissetmem benim için çok önemli.							
3.Başkalarıyla kolaylıkla duygusal yakınlık kurarım.							
4.Başkalarıyla çok yakınlaşırsam incitileceğimden korkuyorum.							
5.Başkalarıyla yakın duygusal ilişkilerim olmadığı sürece oldukça rahatım.							
6.Başkalarıyla tam anlamıyla duygusal yakınlık istiyorum.							
7.Yalnız kalmaktan korkarım.							
8.Başkalarına rahatlıkla güvenip bağlanabilirim.							
9.Başkalarına tamamıyla güvenmekte zorlanırım.							
10.Başkalarının bana dayanıp bel bağlaması konusunda oldukça rahatımdır.							
11.Başkalarının bana, benim onlara verdiğim kadar değer vermediğinden kaygılanırım.							
12.Kendi kendime yettiğimi hissetmem benim için çok önemli.							
13.Başkalarının bana başlanmamalarını tercih ederim.							
14.Başkalarıyla yakın olmak beni rahatsız eder.							
15.Başkalarının bana, benim istediğim kadar yakınlaşmakta gönülsüz olduklarını düşünüyorum.							
16.Başkalarına bağlanmamayı tercih ederim.							
17.Başkaları beni kabul etmeyecek diye korkarım							

EK-4

PROAKTİF BAŞA ÇIKMA ENVANTERİ

Yönerge: Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatmada kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun ve size en uygun şıkkı işaretleyin (x).

Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Her hangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarf etmeksizin genel olarak nasıl hissettiğinizi gösteren cevabı veriniz.

PROAKTİF BAŞA ÇIKMA ENVANTERİ MADDELERİ	HİÇ UYGUN DEĞİL	UYGUN DEĞİL	UYGUN	TAMAMEN UYGUN
	1	2	3	4
1. Sorumluluk alan bir insanım.				
2. Bir hedefe ulaştıktan sonra, ulaşılmaması daha güç olan başka bir hedef ararım.				
3. Mücadeleyi ve zoru başarmayı severim.				
4. Hayallerimi gözümde canlandırırım ve onları elde etmeye çalışırım.				
5. Sayısız engelle karşılaşsam da genelde istediğimi elde ederim.				
6. Başarılı olmak için tam olarak neye ihtiyacım olduğunu belirlerim.				
7. Her zaman engellerin üstesinden gelmek için bir yol bulmaya çalışırım, hiçbir şey beni durduramaz.				
8. Engelleri, olumlu tecrübelerle dönüştürürüm.				
9. Bir sorunla karşılaştığım zaman, onu çözmek için sorumluluk alırım.				
10. Kendimi güç sorunların üstesinden gelirken hayal ederim.				
11. Kendimi farklı sonlara hazırlamak için kafamda değişik senaryolar oluştururum.				
12. Bir sorunun üstesinden, gerçekçi çözüm yollarını düşünerek gelirim.				
13. İş arkadaşlarım, okul arkadaşlarım veya ailemle bir sorunum olduğunda, önceden bu sorunla başarılı bir şekilde nasıl basa çıkacağımı düşünürüm.				
14. Zor bir sorunla uğraşmaya başlamadan, kafamda başarıyla biten senaryolar hayal ederim.				
15. Bir problemle yüzleşmeden önce kendimi o problemi çözerken düşünürüm.				
16. İş arkadaşlarım, okul arkadaşlarım veya ailemle ciddi yanlış anlaşılmalarda olduğunda, bu sorunu onlarla nasıl çözeceğimle ilgili kafamda önceden pratik yaparım.				
17. Bir sorunu ele almadan önce, olası bütün sonuçlarını düşünürüm.				
18. Çoğunlukla, zor sorunları, basa çıkılabilecek minik parçalara ayırmanın yollarını bulurum.				
19. Bir plan yaparım ve o planı uygularım.				
20. Problemleri küçük parçalara bölerim ve her parçayı ayrı seferde ele alırım.				
21. Liste yaparım ve öncelikle listedeki en önemli maddelere yoğunlaşmaya çalışırım.				
22. Gelecekte karşılaştığım olası durumlar için plan yaparım.				
23. Kazandığım her kuruşu harcamaktansa, zor günler için para biriktiririm, geliştiririm.				
24. Olumsuz olaylar için hazırlıklıyım.				

25. Felaket kapıyı çalmadan, kendimi sonuçlarına hazırlarım.				
26. Harekete geçmeden önce, bir durumu değiştirmek için gerekli stratejileri planlarım.				
27. İşsiz kalma riskine karşı kendimi garantiye almak için, işle ilgili becerilerimi geliştiririm.				
28. Ailemi gelecekte olumsuzluklardan korumak için, onların iyi durumda olmalarını garantilerim.				
29. Tehlikeli durumlarla karşı karşıya kalmamak için önceden düşünürüm.				
30. Yaşlandığımda yoksul kalmamak için paramı iyi değerlendiririm.				
31. Sorunlarımı çözerken, başkalarının önerileri yararlı olabilir.				
32. Arkadaşlarımın fikirlerini almak için, onlara bende stres yaratan şeylerden bahsederim.				
33. Başkalarından edindiğim bilgiler, çoğunlukla sorunlarımı başa çıkamamda yardımcı oldu.				
34. Sorunlarımı çözüm bulurken yardım için kimleri arayabileceğimi biliyorum.				
35. Başkalarına, benim yerimde olsalardı ne yaparlardı, diye sorarım.				
36. Başkalarıyla konuşmak gerçekten ise yarayabilir, çünkü soruna başka acılardan bakmayı sağlar.				
37. Bir sorun beni bunaltmadan önce, o konuda konuşmak için bir arkadaşımı ararım.				
38. Başım derde girdiğinde, genelde başkalarının yardımıyla işin içinden çıkabilirim.				
39. Kendimi bunalımda hissettiğimde kimi ararsam kendimi iyi hissetmemi sağlar, biliyorum.				
40. Başkaları, kendimi önemsenmiş hissetmeme yardımcı oluyor.				
41. Her şey ters gittiğinde kime güvenebileceğimi biliyorum.				
42. Kendimi bunalımda hissettiğimde, dışarı çıkar ve başkalarıyla konuşurum.				
43. Yakın, sıcak ilişkiler kurmak ve bunları sürdürmek için duygularımı başkalarına acarım.				
44. Bir sorunum olduğunda, onu bir süre için göz ardı ederim.				
45. Bir sorunu halledilmesi çok güç bulduğumda, bir kenara koyarım ve onunla başa çıkmaya hazırlanırım.				
46. Bir sorunum olduğunda onu düşünmeyi ertelerim.				

EK-5

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

BÖLÜM : İstatistik Bölümü
SAYI : B.08.4.MEM.0.06.20.01-60599/13617
KONU : Araştırma İzni
Hatice KARASU

17/02/2012

GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

- İlgi : a) MEB Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine
Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
b) Üniversiteniz 13/01/2012 tarih ve 153-280 sayılı yazısı.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Hatice KARASU'nun "Ergenlerde özerkliğinin yordayıcısı olarak bağlanma stilleri ile proaktif kişilik yapılarının incelenmesi" konulu tezi ile ilgili çalışma yapma isteği Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve araştırmanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Mühürlü anket örnekleri (5 sayfadan oluşan) ekte gönderilmiş olup, uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde iki örneğinin (CD/disket) Müdürlüğümüz İstatistik Bölümüne gönderilmesini rica ederim.

Güneş UYSAL
Müdür Yardımcısı

EKLER : Anket (5 Sayfa)

İl Milli Eğitim Müdürlüğü-Beşevler
İstatistik Bölümü
Bilgi için: Nermin ÇELENK

Tel : 223 75 22
Fax: 223 75 22
istatistik06@meb.gov.tr

ÖZGEÇMİŞ**Kişisel Bilgiler****Ad-Soyad** : Hatice KARASU**Doğum Tarihi** : 20.04.1987**İş Deneyimi****Meslek veya Konum** : Psikolojik Danışma ve Rehberlik**Tarihler** : -2009-2011 Sivas Rehberlik Araştırma Merkezi

:2011 Mamak Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi

Eğitim ve Öğretim**Tarihler** : 2005 Aksaray Hazım Kulak Anadolu Lisesi Mezunu

:2009 Gazi Üniversitesi Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik

Danışma Hizmetleri Lisans Mezunu